

В

О

Д

И

Ч

за постапување на
професионалните
структури при заштита
од семејно насилство во
казненоправниот систем

Издавачи:

Здружение на граѓани Акција Здруженска Скопје

Бул. Илинден бр. 39/1-2, Скопје

Тел/факс (02) 3 215 660; (02) 3 215 661

www.zdruzenska.org.mk

Здружение за еманципација, солидарност

и еднаквост на жените на РМ - ЕСЕ

ул. Максим Горки бр. 20-1-4, Скопје

Тел: (02) 3 298 295; 3 298 296

Факс: (02) 3 211 456

www.esem.org.mk

За издавачите:

Марија Савовска

Јасминка Фришчиќ

Автори:

Стојан Михов

Јасминка Фришчиќ

Лектура:

д-р Симона Груевска - Маџоска

Графички дизајн

Кома лаб. Скопје

Скопје, 2008

Мислењата изразени во оваа публикација им припаѓаат на авторите и не ги одразуваат ставовите на UNIFEM, Обединетите Нации или на нивните придружни организации.

Оваа публикација беше овозможена со поддршка од Развојниот фонд за жени при Обединети Нации (UNIFEM).

СОДРЖИНА

НАМЕСТО ПРЕДГОВОР

1. ВОВЕД ВО СЕМЕЈНОТО НАСИЛСТВО	7
1.1. Што е семејно насилство?	7
1.2. Уреденост на семејното насилство во меѓународните документи и негово регулирање во позитивното законодавство	8
1.3. Облици на семејно насилство	12
1.4. Теоретски концепти и митови за семејното насилство	13
1.5. Фактори	21
1.6. Карактеристики на жртвите и сторителите на насилство	26
1.7. Децата како секундарни жртви на семејното насилство	30
2. ЗАШТИТА НА ЖРТВАТА И УЛОГАТА НА ОДДЕЛНИТЕ ПРОФЕСИОНАЛНИ СТРУКТУРИ ПРИ ОБЕЗЕДУВАЊЕ НА ПОТРЕБНАТА ЗАШТИТА	35
2.1 Систем за заштита	35
3. КАЗНЕНОПРАВЕН СИСТЕМ ЗА ЗАШТИТА ОД СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО	41
3.1 Кривична постапка во случаи на семејно насилство	50
3.2 Предкривична постапка	55
3.3 Истрага	57
3.4 Надлежност и овластување на ЈО во гонење на случаи во семејно насилство	66
3.5 Подготовка на главен претрес и негово значење при пресудување во случај на семејно насилство	70
ДОДАТОК 1	77
Останати кривични дела под кои можат да се подведат случаи на семејно насилство	77
ДОДАТОК 2	78
Потребен доказен материјал	78
7. КОРИСТЕНИ ПРАВНИ ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА	89

КРАТЕНКИ

МТСП-Министерство за труд и социјална политика

МВР-Министерство за внатрешни работи

ЦСР-Центар за социјална работа

СВР-Сектор за внатрешни работи

ЗКП-Закон за кривична постапка

КЗ-Кривичен законик

ЈО-Јавен обвинител

ПМЗ-Привремена мерка за заштита

ОН-Обединети нации

НАМЕСТО ПРЕДГОВОР

Овој *Водич за постапување на професионалните структури при заштита од семејно насилство* е наменет за професионалците од формалниот и неформалниот систем за заштита од семејно насилство, со цел да обезбеди насоки за поадекватно спроведување на мерките за заштита од семејно насилство предвидени во граѓанското и казненото законодавство.

Водичот за постапување на професионалните структури при заштита од семејно насилство претставува прв обид на едно место да се најдат содржини кои ќе ги опфатат теоретските концепти, решенијата кои се однесуваат на заштитата од семејно насилство во македонското граѓанско и казнено законодавство, како и насоките за нивна практична примена.

Тој е конципиран на начин кој ќе овозможи поголемо разбирање за феноменот на семејното насилство и потребата од соодветен приод кон овие исклучително сензитивни случаи, како и зголемено информирање за целта, структурата, карактеристиките и улогата на одделните системи за заштита од семејно насилство во Република Македонија.

Воедно, тој вклучува содржини кои ги опфаќаат постапките и стандардите предложени од практичарите заради соодветно спроведување на мерките за заштита на жртвите од семејно насилство предвидени во граѓанското законодавство.

Водичот се темели на согледувањата и препораките на голем број практичари кои учествуваа во проектот *Воспоставување унифицирани и позитивни практики за справување со семејното насилство во РМ*, спроведен од Акција Здруженска и Здружението ЕСЕ, како дел од напорите во градењето на лесно достапен, ефикасен и квалитетен систем на заштита на жртвите од семејно насилство во Република Македонија.

Во 2005 година, следејќи го воведувањето на законските решенија за семејното насилство, овие две организации воспоставија формална соработка со МТСП, МВР и граѓански организации кои обезбедуваат директни услуги за жртвите од семејно насилство и започнаа процес на транспонирање на одредбите предвидени во Законот за семејство и Кривичниот законик во унифицирани постапки и координација на релевантните професионалци во случаите на семејно насилство.

Оваа иницијатива, прва од ваков вид, имаше цел да помогне во решавањето на три клучни недостатоци на системот за заштита од семејно насилство:

- ▶ Отсуство на подзаконски прописи за секое од надлежните министерства кои ќе обезбедат задолжителна и ефикасна примена на законските одредби;
- ▶ Недостаток на соработка и координација во постапувањето на надлежните институции неопходна за спречување на дополнителната виктимизација на жртвите

и олеснување на пристапот до навремена и соодветна заштита;

- ▶ Отсуство на стандардни услови и критериуми за обезбедување на услугите од страна на формалниот и неформалниот систем за заштита на жртвите.

Во периодот 2005-2007 година беа спроведени анализи со цел да се обезбеди информација за институционалниот одговор кон семејното насилство во однос на видот, обемот и начинот на обезбедување на мерките за заштита од една страна, како и во однос на обемот на предложените и изречените привременни мерки за заштита од семејно насилство, од друга.

Воедно, беа организирани серија средби на работни групи составени од назначени претставници од надлежните министерства, центрите за социјална работа, судовите и граѓански организации кои обезбедуваат услуги за жртвите од семејно насилство.

Овие работни средби беа можност да се обезбеди широк опфат на различни професионални групи во процес на дијалог во развивање на систем ориентиран кон потребите на жртвата, размена на позитивните и негативните практични искуства и различните видувања на проблемите во системот во зависност од мандатот и надлежностите, согледување на поединечната и заедничката одговорност за успешно функционирање на системот и активно учество на практичарите во обликувањето на процедурите по кои ќе постапуваат.

Наодите од спроведените анализи и дискусиите и препораките на професионалците задолжени за поста-

пување ја дадоа основата за изработка на нацрти на внатрешните процедури за постапување на МВР, МТСП и граѓански организации, кои обезбедуваат услуги, нацрт на процедурите за предлагање, изрекување, извршување и следење на привремените мерки за заштита, и предлозите за измена и дополнување на Законот за семејство. Голем дел од резултатите од овој процес послужија и како основа за утврдување на стратешките насоки и приоритетите при изработката на Национална стратегија за заштита од семејно насилство, усвоена во април 2008 година.

Се надеваме дека *Водичот за постапување на професионалните структури при заштита од семејно насилство* ќе го најде своето место во секојдневното работење на професионалците, а неговата практична примена ќе придонесе за соодветно, навремено и координирано постапување.

Имајќи ги предвид потребите од понатамошно континуирано унапредување на политиките, законодавството и практиката во оваа сфера, уверени сме дека истиот ќе биде дополнуван и унапредуван.

Во оваа прилика им изразуваме благодарност за придонесот на професионалците - практичари кои со своето искуство и отворен и посветен пристап помогнаа во процесот на унапредување на заштитата од семејно насилство во РМ.

Марија Савовска

претседател
Акција Здруженска

Јасминка Фришчиќ

извршен директор
Здружение за еманципација солидарност
и еднаквост на жените
на Република Македонија

1. ВОВЕД ВО СЕМЕЈНОТО НАСИЛСТВО

1.1. ШТО Е СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО?

Семејното насилство претставува злоупотреба на моќта во односите засновани на нееднаквост во рамките на една семејна заедница и се определува како збир на однесувања со цел да се воспостави контрола врз другите преку примена на сила, застрашување и манипулирање.

Тоа не е нова појава и веројатно постои отсекогаш. Клиничките искуства и емпириските истражувања укажуваат дека семејството како темелна единица на општеството не е само поддржувачко опкружување кое овозможува емоционална, социјална и материјална поддршка на нејзините членови, туку може да биде и насилно опкружување во кое најбрутално се кршат темелните човекови права.

Со истражувањата се утврдени неколку неспорни факти:

» Поединецот може да биде изложен на насилство во семејството во текот на целиот свој живот, од детството до длабоката старост. Најчести жртви на семејното

насилство се жените, па потоа следат децата и старите лица;

- » Насилството во семејството вклучува широк опсег на загрозувачки однесувања кои еден член од семејството ги користи за да воспостави моќ и контрола врз друг член во семејството или за да задоволи некои свои потреби на сметка на другиот;
- » Последиците од изложеноста на насилство се многубројни и битно влијаат на менталното здравје на оние кои се изложени директно, но и на оние кои се набљудувачи на насилството. Најчести последици се: ниско самопочитување, напнатост, депресивност, агресивност, обиди за самоубиство, зависност, нестабилност во партнерските релации, како и намалено работно функционирање и др.;
- » Семејното насилство може да се објасни единствено преку интерактивно делување на поголем број фактори кои се групираат на три нивоа: индивидуални карактеристики, карактеристики на семејството и карактеристики на пошироката општествена заедница;

» *Постои јасна поврзаност помеѓу појавата на насилство во семејството и присуството на насилство во општеството, вклучувајќи го и насилството прикажувано во медиумите;*

» *Постои меѓугенерациски пренос на насилство во семејството. Интензитетот на насилство доживеано во детството придонесува за развивањето и употребата на насилството во подоцнежните години.*

Поради сево ова, семејното насилство не може да се смета за „приватен семеен проблем“, туку претставува сериозен проблем на општеството кој бара интервенција од заедницата и од професионалните служби.

1.2. УРЕДНОСТ НА СЕМЕЈНОТО НАСИЛСТВО ВО МЕЃУНАРОДНИТЕ ДОКУМЕНТИ И НЕГОВО РЕГУЛИРАЊЕ ВО ПОЗИТИВНОТО ЗАКОНОДАВСТВО

Меѓународни документи

Државите потписнички на меѓународните документи за заштита на човековите права имаат обврска да ги усогласат своите законодавства со овие документи, а со тоа да осигураат еднакви права за жените и мажите, затоа што правото на еднаквост претставува човеково право и основа за социјална правда. Оттука, секоја држава потписничка има обврска на жените и мажите да им осигура живот без дискриминација.

Во сферата на меѓународното регулирање за справување со семејното насилство, од огромно значење е усвојувањето на Конвенцијата за елиминирање на сите форми на дискриминација врз жените на Обединетите нации¹, која на сеопфатен начин ги елаборира клучните

прашања за елиминирање на дискриминацијата на жената и предвидува цели и мерки кои државите треба да ги преземат за нејзино надминување. Овој меѓународен документ претставува прв универзален инструмент кој предвидува преземање на сеопфатни мерки за промовирање на принципот на родова еднаквост во сите сфери на општественото живеење.

Но, кога станува збор за прашањето за насилство врз жените, за жал, Конвенцијата имплицитно не го регулира. Затоа, во 1992 година Комитетот ја усвои **Препораката 19 (Насилство врз жените)**, која експлицитно го регулира прашањето за дискриминација и насилство базирано на родот, вклучувајќи го и семејното насилство. Во неа е предвидена обврска државите да ги преземаат сите неопходни мерки за елиминирање на овој вид насилство,

¹ Конвенцијата е усвоена во 1979, а стапи на сила во 1981 година. Заклучно со 2 ноември 2006 година, оваа Конвенција ја ратификувале 185 држави.

вклучувајќи соодветни законски решенија во казненото и граѓанското законодавство, превентивни (информирање на јавноста и едукативни кампањи) и мерки за заштита (обезбедување помош и поддршка на жртвите).

Задолжителноста во почитувањето на нивните одредби и оживотворувањето на стандардите предвидени со неа е олицетворено во механизмот за отчетност на државите, односно поднесувањето редовни извештаи до Комитетот за елиминирање на дискриминацијата на жената. Значењето на Конвенцијата го засилува Факултативниот протокол². Со него се овозможува поднесување и разгледување на тужби на поединци и групи на граѓани од страна на Комитетот, со цел заштита на нивните права во случаи на дискриминација и насилство.

Ваков вид заштита жените можат да побараат и во неколку други тела на ОН, односно во Комисијата за статусот на жените, Специјалниот известувач за насилство врз жените, Комитетот за човекови права, Комисијата за човекови права/подкомисии и Комитетот против тортура.

Друг документ, со непомалозначење за третирањето на насилството врз жените, е **Декларацијата за елиминација на насилство на жените**³. И покрај својата необврзувачка природа, таа го демонстрира консензусот постигнат на меѓународно ниво, според кој насилството врз жените, вклучувајќи го и семејното насилство, претставува

кршење на женските човекови права и го оневозможува и го ограничува нивното уживање. Воедно, истата објаснува дека оваа појава е резултат на историската нееднаквост помеѓу мажите и жените, која резултира со доминација и дискриминација на жените од страна на мажите, но и го попречува унапредувањето на жената. Исто така, Декларацијата го истакнува значењето на конзистентната и напоредната борба против насилството врз жените во приватниот и во јавниот живот.

Пекингшката платформа за акција, Декларацијата на Генералното собрание од 2000 година, Програмата за работа (2002-2006) на Комисијата за статусот на жените, Декларацијата на оваа Комисија од 2005 година, како и воспоставената врска помеѓу Пекингшката платформа и **Милениумските развојни цели** - се документите (чекорите) преку кои Организацијата на ОН ја потврдуваат својата континуирана заложба за справување со овој вид насилство.

За значењето на овој проблем и за потребата од негово правилно разбирање и градење на стратегии за справување, доволно говори неговата пропишаност во повеќе меѓународни документи не само на глобално туку и на регионално ниво (Европската унија и Советот на Европа). Меѓу нив се вбројуваат: **Европската конвенција за заштита на човековите права и основни слободи; Европската социјална повелба; Европската конвенција против тортура; Препораката 1450 (2000) на Советот на Европа, Препораката 1582 (2002) на Советот на Европа и Препораката (2002)5 на Советот на Европа.**

² Факултативниот протокол стапи на сила 2000 година и, заклучно со 2 февруари 2007 година, го ратификувале 85 држави.

³ Декларацијата е усвоена во 1993 година, со Резолуција на Генералното собрание на ООН.

Семејното насилство во домашното законодавство

Р. Македонија како потписничка на меѓународните документи за заштита на човековите права направи конкретни измени во насока на усогласување и сензибилизирање на нејзиното законодавство.

Семејното насилство во домашното законодавство е дефинирано на следниот начин:

Закон за семејство на РМ, член 99

Под семејно насилство се смета однесување на член на семејството кој со примена на сила, закана и заплашување врши телесни повреди, емоционална или сексуална злоупотреба и материјално, сексуално или работно искористување на друг член на семејството.

Како семејно насилство се смета однесување сторено:

- » од едниот брачен другар врз другиот брачен другар, кои живеат или живееле во брачна или вонбрачна заедница или во кој било вид заедница како семејство или ако имаат заедничко дете;
- » меѓу браќа и сестри, полубраќа и полусестри;
- » над дете;
- » над постари членови на семејството;
- » над лица - членови на семејството чија деловна способност е делумно или целосно одземена.

Напомена: Во текот на 2007 е иницирана постапка за измена и дополнување на Законот за семејство. Една од предложените измени се однесува на усогласување на оваа дефиниција со дефиницијата од Кивичниот законик на РМ.

Кривичен законик на РМ, чл. 122 ст. 17

Под семејно насилство се подразбира малтретирање, грубо навредување, загрозување на сигурноста, телесно повредување, полово или друго психичко или физичко насилство со кое се предизвикува чувство на несигурност, загрозување или страв, спрема брачен другар, родителите или децата или други лица кои живеат во брачна или вонбрачна заедница или заедничко домаќинство, како и спрема поранешен брачен другар или лица кои имаат заедничко дете или се наоѓаат во блиски лични односи.

Нормативното уредување на односите поврзани со семејното насилство во нашата земја е од понов датум - од 2004 година.

Карактеристика на постојните решенија, како во граѓанското така и во казненото законодавство, е нивната усогласеност со меѓународните стандарди и препораки за оваа сфера, кои налагаат воведување на сеопфатни законски решенија, односно инкриминирање на семејното насилство и воведување на привремени мерки за заштита⁴ на жртвите на истото. Притоа, се препорачува поврзување на овие две решенија (казненото и граѓанското), односно нивна комплементарност и неисклучивост.

⁴ Препорака на Советот на Европа (2002)5

Во таа смисла, една од позитивните карактеристики на нашите нормативни решенија е поврзувањето на двата система - граѓанскоправниот и казненоправниот - што е во согласност со меѓународните стандарди⁵, со други зборови, инкриминирањето не го исклучува користењето на привремените мерки за заштита, но и обратно.

Во нашата земја, според сегашните законски решенија, пропишани се цела низа привремени мерки како дел од решенијата содржани во Законот за семејство на Република Македонија.

Во 2007 година, заради операционализација на дел од законските решенија од Законот за семејство и унапредување на подзаконската регулатива, се донесе Правилник за начинот на спроведување и следење на изречените мерки за заштита на семејството и лицата жртви на семејно насилство преземени од центарот за социјална работа и за начинот на следење на привремените мерки изречени од судот.

Покрај овие измени и дополнувања, а со цел унифицирана и сеопфатна имплементација на Законот, како и заради хармонизирање со меѓународните стандарди на ова поле, Министерството за труд и социјална политика, во соработка со релевантни граѓански организации⁶, во 2007

⁵ Покрај меѓународниот стандард за поврзување на казненото и граѓанското законодавство со кој е регулирано семејното насилство, потребна е нивна интеракција со останатите законски решенија, со кои е регулирана заштитата на децата и правата на имигрантите. За жал, вакво поврзување на законските решенија на семејното насилство и веќе споменатите области отсуствува во повеќето земји.

⁶ Акција Здруженска и Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените на Република Македонија-ЕСЕ

год. подготви предлог за измени и дополнувања на Законот за семејство. Со предложените измени и дополнувања ќе се обезбеди усогласување на дефиницијата на семејното насилство со Кривичниот законик; можност на граѓанските организации да обезбедуваат мерки за заштита на жртвите на семејно насилство; должност за известување на сите кои преземаат дејствија на заштита од семејно насилство до надлежниот центар за социјална работа во рок од 72 часа. Воедно, со измените ќе ѝ се даде дополнителна можност на жртвата, освен посредно преку центарот за социјална работа, сама непосредно да поднесе предлог до судот за изрекување на привремена мерка за заштита.

Со изработката на **Национална стратегија за заштита од семејно насилство**, Владата на Република Македонија оди во насока на сериозно заокружување на декадата за борба против ова општествено зло.

Националната стратегија за заштита од семејно насилство претставува основен стратешки документ на Република Македонија, кој има за цел утврдување на стратешките насоки и приоритети за сузбивање и спречување на овој вид насилство, и утврдувањето на одговорните носители за нивно спроведување.

Стратегијата е изработена од страна на Министерството за труд и социјална политика, Министерството за внатрешни работи, Министерството за правда, Министерството за здравство, Министерството за образование и наука, Бирото за развој на образованието. Исто така, именуваната стратегија е изработена на иницијатива и со поддршка на Здружението ЕСЕ, како и со учество

на сите останати значајни актери во земјата, владини и невладини организации, меѓународни организации, клучни актери и партнери на Владата на Република Македонија. Со тоа, овозможен е широк консензус за нејзините основни постулати, кој гарантира нејзино успешно имплементирање.

1.3. ОБЛИЦИ НА СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО

Вообичаено, насилството во семејството подразбира континуирана примена на физичка и психичка сила насочена од и кон членовите на семејството, а се манифестира преку телесно повредување, загрозување на односите на доверба, како и преку изразување на контрола и моќ над членовите на семејството, независно од тоа дали таквото однесување е предвидено како кривично дело и дали сторителот е пријавен на органите за прогон.

Насилството во семејството може да биде насочено само кон еден или кон повеќе негови членови. Тоа се манифестира низ повеќе видови: насилство врз жената, што е и најчест облик на насилство што се сретнува во практиката (најчесто како насилство во бракот); насилство кон други членови на заедничко домаќинство (најчесто насочено кон најстарите членови на домаќинството - родителите) и насилство врз децата.

Она што е специфично за семејното насилство е континуитетот на инцидентите кои вообичаено се случуваат според определен образец.

Притоа, тие не се ограничени само на физички напади, туку најчесто се комбинација од три основни форми на изразување и тоа:

Психолошко насилство манифестирано низ неколку конкретни однесувања и тоа: контрола, изолација, љубомора и предизвикување на емоционални страдања на жената, заплашување, заканување дека ќе ја повреди неа или блиски луѓе, спречување да работи надвор од домот, омаловажување или понижување пред другите, барање дозвола да побара здравствена заштита, инсистира да знае каде е и со кого цело време и сл.

Економското насилство како една од формите на психолошко насилство најчесто се манифестира преку скратување и/или одземање на финансиските средства, неплаќање на алиментација, како и преку сите други облици на одземање на средствата за живот.

Физичко насилство кое се манифестира преку употреба на физичка сила или, пак, закана дека истата ќе биде употребена врз жената од страна на нејзиниот брачен (сегашен или поранешен) сопруг или вонбрачен партнер или од друг полнолетен член од нејзиното домаќинство. Сите типови на физичкото насилство кои вклучуваат туркање, удирање шлаканици, кубење на коса, удирање, клоцање или напад со фрлање предмети, нанесување повреди со најразлични видови оружје, нанесување

изгореници итн. кои можат да резултираат со помали или посериозни повреди. Физичкото насилство може да оди и до обид за убиство или убиство.

Сексуално насилство кое се манифестира низ неколку конкретни однесувања: силување, несакан сексуален однос, понижувачки сексуален однос, присила на гледање на порнографски филмови и подведување.

1.4. ТЕОРЕТСКИ КОНЦЕПТИ И МИТОВИ ЗА СЕМЕЈНОТО НАСИЛСТВО

Објаснувањето на причината за семејното насилство е прашање на кое сè повеќе му се посветува внимание. Тоа резултира со појавување на повеќе теории, кои преку различни пристапи и со различни фактори ја објаснуваат оваа појава.

Овие теории се систематизираат, главно во два теоретски пристапи за објаснување на насилството во семејството, посебно во бракот: како **индивидуална** и како **општествена појава**.

1.4.1. СЕМЕЈНОТО НАСИЛСТВО КАКО ИНДИВИДУАЛНА ПОЈАВА

Според овој пристап, насилството во бракот се третира како индивидуална појава и се објаснува со поединечни причини за нејзиното настанување. Во овој пристап поистакнати се:

- ▶ Психолошките теории
- ▶ Медицинската теорија

Во рамките на **психолошките теории** насилството во бракот, односно во семејството, се третира како индивидуална појава која е резултат на дејствувањето на определени психолошки и психопатолошки особини на сторителот (насилникот) и на жртвата (жената). Како такви особини се истакнуваат: слабата контрола, неразвиеното его и фрустрациите во детството кај мажот (насилникот) и мазохизмот кај жената (жртвата).

Во поновите психолошки теории се истакнуваат теоријата на научена беспомошност и теоријата на преживување.

Теоријата на научена беспомошност го дава објаснувањето зошто жените стануваат жртви на насилство и како процесот на виктимизација ги спречува да

излезат од насилничкиот однос. Објаснувањето е во изостанувањето на ефекти од нивното реагирање на насилството, кое предизвикува состојба на депресија и страв, односно состојба на немоќ, кое резултира со убедувањето дека жената не може да има контрола врз сопствениот живот. Оваа состојба е потенцирана и со фактот на социјализацијата на жената според модели на патријархалното уредување на односите во бракот и семејството, чиј резултат е и верувањето на жените дека немаат контрола врз сопствениот живот.

Теоријата на преживување се јавува како резултат на критиката на теоријата на научена беспомошност. Суштината на оваа теорија е дека жените активно одговараат на насилството, бараат помош, односно ја изразуваат потребата од општествена поддршка и помош. Изостанувањето на општествената помош и поддршка ја прави жената пасивна во однос на прекинувањето на насилната врска. Ескалацијата на насилството ја тера жената да бара помош. Значи, не се работи за пасивен однос на жртвата на насилството, туку за отсуство на помош и поддршка.

Во тоа се состои и основната разлика на оваа со теоријата на научената беспомошност.

Медицинската теорија, која се занимава со поврзаноста и улогата на алкохолот во насилството во бракот. Помеѓу приврзаниците на оваа теорија се исполаризирани две основни гледишта: едното смета дека алкохолот е причина за насилството во бракот, додека пак другата група автори сметаат дека алкохолот влијае, односно придонесува за насилството во бракот, но не може да се смета за негова причина.

1.4.2 СЕМЕЈНОТО НАСИЛСТВО КАКО ОПШТЕСТВЕНА

ПОЈАВА

Карактеристично за вториот пристап е дека насилството во бракот се третира како општествена појава, чии корени се наоѓаат во општествената структура, а се детерминирани од голем број фактори кои, во крајна линија, го определуваат односот на општеството кон жената.

Во рамките на овој пристап, насилството во бракот се третира како општествена појава мултифакторски детерминирана.

Позначајни теории во рамките на овој пристап се:

- ▶ **Економската теорија**
- ▶ **Социолошката теорија**
- ▶ **Феминистичката теорија.**

Според **економската теорија**, причините за насилството во бракот се врзуваат за лошите материјални услови: невработеноста, лошата материјална состојба, лошите станбени услови, голем број деца итн. Основна слабост на оваа теорија е што не е во состојба да го објасни насилството во услови на благосостојба, како и фактот дека не секогаш лошите материјални услови се поврзуваат со насилството во бракот.

Појдовна позиција на приврзаниците на **социолошката теорија** е дека семејството е општествена институција врз која, како впрочем и врз секоја друга институција, влијаат голем број општествени фактори. Во тие рамки, семејното насилство како општествена појава е резултат

на дејствувањето на бројни општествени фактори. Согласно со таквиот пристап, а во врска со објаснувањето на насилството во семејството, се сретнуваат четири концепти:

- а) **Општа системска теорија** - насилството во семејството се третира како производ на дејствувањето на голем број општествени фактори, меѓу кои се истакнуваат нормативната структура, цртите или особините на личноста, конфликтите и фрустрациите;
- б) **Теорија на ресурси** - семејството како и сите останати општествени системи се темели на закани со сила од страна на тој што ги контролира ресурсите (општествени, економски) и е во позиција да контролира и наредува, па дури и да користи сила. Во рамките на семејството, мажот е тој којшто ги контролира семејните ресурси, а тоа му дава можност во одредени ситуации тоа контролирање да го прави и преку користење на сила;
- в) **Теорија на субкултура** - појдовна позиција на оваа теорија е дека општествените норми и вредности упатуваат на насилство во семејството. Тоа значи дека насилството е одобрено, односно покриено со вредности кои се фаворизирани од определени делови од културата на некое општество;
- г) **Теорија на размена и социјална контрола** - оваа теорија претставува спој на две теории преку кои насилството во семејството се третира како размена на агресија, во чија основа лежи принципот на награди и трошоци. Тоа значи дека насилството се случува тогаш кога наградата (користа што се добива) од насилството за насилникот е поголема од загубата (трошоците).

Феминистичката теорија се засновува врз критиките на постојните теории. Појдовна позиција е дека семејното насилство е општествена појава, чие настанување и опстојување се објаснува со неколку основни категории: разлики помеѓу родот и полот, моќ, контрола, влијание и патријархат.

Имено, оваа теорија се темели на четири постулати: 1.мажите како резултат на доминантната положба имаат непречен пристап до ресурси, што пак жената ја става во инфериорна и подредена положба; 2.меѓупартнерското насилство може да се предвиди и е составен дел на животот на жената; 3.инфериорната позиција на жените во сите сегменти на општественото живеење; и 4.феминистичката перспектива е посветена на застапување на интересите на жените.

Презентираните теории, независно од појдовниот пристап, не се во состојба во целост да го објаснат насилството. Ниту една теорија поединечно не дава одговор на сите прашања што се поставуваат и го објаснуваат насилството во семејството во целина. Секоја од нив објаснува по еден или повеќе аспекти на појавата, но не и појавата во целина. Ова говори за комплексноста и сложеноста на семејното насилство, но и за потребата од негово истражување.

1.4.3. МИТОВИ ЗА НАСИЛСТВОТО ВРЗ ЖЕНАТА

Кога луѓето не располагаат со вистински факти за определена појава, настанува специфичен облик на уверување - мит. Тие овозможуваат прикладни, но поедноставени објаснувања на сложени социјални

појави кои кога се повторуваат доволно често, стануваат „општоприфатена мудрост“ и добиваат карактер на добро втемелени факти.

Семејното насилство, особено насилството врз жените, го следат бројни митови кои се темелат на уверувањето дека такви работи им се случуваат на другите.

Тешко е да се променат бидејќи, се чини, содржат зрнце вистина. Обезбедувањето на вистински информации за тоа што е, а што не е вистина е важен дел од јавното делување во борбата против семејното насилство.

Се издвојуваат неколку заеднички карактеристики за сите митови за кои се смета дека го помагаат нивното создавање и одржување:

- ▶ Намалување на значењето на проблемот, одрекување на општествената одговорност;
- ▶ Префрлање на одговорноста на самата жртва;
- ▶ Знаоѓање надворешни причини со кои се објаснува насилното однесување на мажите;
- ▶ Прифаќање на состојбите, неверување во можноста за промена.

Ова се најчести митови карактеристични за нашето културно опкружување:

Мит:

Жртвата го предизвикува насилството. Жртвата „сама си го барала“ насилството.

Факт:

Насилникот го предизвикува насилството. Насилникот е одговорен за своите постапки

Овој мит се темели на уверувањето дека нешто не е во ред со жената жртва на семејно насилство (пр. жената е неуредна, постојано приговара и сл.) и дека таа на некој начин го „заслужува“ насилството. Многумина сметаат дека мажот се однесува брутално само затоа што е „испровоциран“ од жената. Дел од овие уверувања може да се објаснат со познатиот социопсихолошки феномен според кој добри работи им се случуваат на добрите луѓе, а лоши работи им се случуваат на лошите луѓе.

Не е пресудно што жената прави, насилникот е тој кој одбира насилнички начин на однесување. Напротив, повеќето жени жртви на семејно насилство прават сè за да го спречат насилството на партнерот, а партнерот е тој кој може да запре со насилството.

Мит:

Жртвата ужива во насилството. Во спротивно таа би го напуштила насилникот.

Факт:

Никој не ужива кога е малтретиран.

Заедницата не ретко на жртвите гледа како на мазохистки, но доколку се увидат околностите во кои се одвива насилството може да се демантира оваа констатација. Имено, жените најчесто се малтретирани кога сакаат да го напуштат насилникот и најчесто трпат насилство поради банални причини како што се: зготвила

ручек кој не му се допаѓа на партнерот, подоцна пристигнала од работа итн. Интересно е што во вакви ситуации на жртвата се гледа како на мазохистка, додека на мажот не се гледа како на садист. Таа „етикета“ на мазохистка за крајна цел има да ја префрли одговорноста и вината врз жртвата и почива на претпоставката дека нешто не е во ред со жената. Оваа етикета го поддржува митот дека семејното насилство е изолиран проблем кој се случува само во врски со нарушени односи.

Мит:

Насилството во семејството и помеѓу партнерите е приватна работа.

Факт:

Семејното насилство е сериозен општествен проблем.

Семејното насилство е сериозен општествен проблем и последиците од него се одразуваат во различни сегменти од социјалниот живот како што се: зголемени здравствени трошоци, зголемени трошоци во службите на ЦСР и во правосудниот систем, отсуства од работа итн. Не смее да се забораваат и негативните последици кои се одразуваат врз децата сведоци на насилството кај кои во текот на понатамошниот живот постои голема веројатност да го продолжат циклусот на семејно насилство.

Мит:

Ако жртвата го напушти насилникот, насилството ќе престане.

Факт:

Повеќето од жртвите се во поголема опасност откако ќе го напуштат насилникот.

Истражувањата покажуваат дека повеќе од половина од пријавените случаи на насилство врз жената ги извршиле партнери кои во моментот на малтретирањето не живееле заедно со жената. Овој податок укажува дека тогаш жените се посpremни да побараат помош од полицијата и од другите институции, но во исто време укажува дека насилството продолжува и по разводот или напуштањето на партнерот.

Мит:

Застапеноста на семејното насилство е претерано нагласена, тоа и не е така голем проблем.

Факт:

Без оглед на статистичките показатели, семејното насилство е сериозен општествен проблем.

Поради тоа што семејното насилство е скриено и се случува зад затворена врата, го отежнува неговото испитување при што невозможно е определувањето на интензитетот на истото. Но фактот дека насилството ретко се евидентира не смее да доведе до заклучок дека ретко се случува. Сите стручњаци кои работат со малтретирани жени се согласуваат дека насилството се случува многу почесто, отколку што изгледа.

Мит:

Алкохолот и злоупотребата на дрога се најчести причини за насилство.

Факт:

Генерално гледано, алкохолот и дрогата не се причини за насилничко однесување.

Факт е дека мажите кои пијат се трипати понасилни кон жените од оние кои не пијат, но тоа не е доказ дека алкохолот е причина за семејно насилство. Насилните личности се насилни независно дали се или не се под дејство на алкохол. Уште повеќе што повеќето од мажите кои пијат не се насилници. За жал, општеството прифатило вината за лошото однесување да ја префрли на алкохолот и дрогата. Ако маж кој прекумерно конзумира алкохол во исто време е и насилен, тогаш тој има два различни проблеми - проблем со алкохолот и проблем со насилството - и треба да се поттикне за решавање на двата проблема.

Мит:

Семејното насилство се случува само во општествените слоеви со пониско социјално, економско и образовно ниво.

Факт:

Семејното насилство се случува во сите слоеви.

Иако најголемиот број случаи на семејно насилство се евидентирани кај пониските слоеви, сепак тоа не значи дека насилството не се случува во сите општествени слоеви. Во повисоките слоеви има поинаков облик и поголема е „темната“ бројка. Имено, жените од средниот и повисоките слоеви имаат поголеми можности да побараат соодветна помош и најчесто поддршка добиваат од приватните психотерапевти, така што

многу често не се обраќаат во полиција или во Центрите за социјална работа.

Очигледно е дека кај овој мит погрешно се генерализираат некои факти, односно тоа што насилството е повеќе пријавувано во сиромашните слоеви доведува до заклучокот дека сиромашните семејства секогаш се насилни, но тоа едноставно не е вистина. Значајно е да се има предвид дека социоекономските стресови како што се губење на работата, повеќе предизвикуваат губење на идентитетот кај мажите отколку кај жените при што во такви околности и во средната и во високите класи доаѓа до пораст на насилството.

Мит:

Жените се исто толку насилни како и мажите.

Факт:

Мажите се значително почесто сторители на семејно насилство.

И кај овој мит важно е да се разјаснат некои нејасноти, а во случајов тоа се насилството и агресијата. Имено, и жените и мажите се агресивни, но жените се помалку агресивни од мажите. Мажите значително повеќе знаат да манифестираат телесна агресија и значително повеќе знаат да предизвикаат тешки телесни повреди. Но, кога се работи за помалку агресивни облици на однесување, како што се вербални напади, удирање шлаганици на членови на семејството - нема значајни разлики меѓу мажите и жените.

Мажите користат поопасни облици на насилство кои имаат потешки последици поради нивната поголема физичка сила. Исто така, треба да се напомене дека

мажите и жените се разликуваат во мотивите поради кои користат насилство. Мажите најчесто го користат насилството за постигнување на она што го сакаат, а додека жените го користат насилството во самоодбрана, како и за прекинување на веќе постоечко насилство.

Мит:	Жртвите одбираат насилни партнери, дури и кога жената ќе го напушти насилникот, ќе најде нов партнер кој повторно ќе ја тепа.
Факт:	Иако дел од жените повторно наоѓаат насилен партнер, сепак тие не бараат насилен однос.

Кога еднаш ќе успеат да го прекинат насилниот однос, жените избегнуваат насилнички партнери. Дел од жените ќе успеат да најдат ненасилен партнер, дел од жените избегнуваат каков било партнерски однос, додека пак дел повторно ќе се најдат во насилнички однос. Најпознат ни е последниот тип жени, бидејќи тие го пријавуваат и повторно бараат помош. Сепак останува клучното прашање како тоа поголемиот број жени повторно се наоѓаат во насилничка врска. По сè изгледа тие жени бараат „силен“ партнер затоа што се премногу ранливи и погрешно ги толкуваат „силата“ и „грижата“ на нивните идни партнери и повторно завршуваат во врска исполнета со насилство.

Мит:	Физичкиот напад е изолиран настан и веројатноста од негово повторување е многу мала.
Факт:	Физичкото насилство е дел од сложениот образец на моќ и контрола во партнерските односи.

Некој ќе рече „Па и мажот еднаш може да изгуби трпение“ или „Под голем притисок е, сигурно нема да го повтори насилството“, сепак фактите не им одат во прилог на овие констатации. Спротивно на овој мит, податоците укажуваат дека доколку насилникот не побара стручна помош, најчесто насилството во партнерските односи се повторува.

Мит:	Насилството помеѓу партнерите најчесто се сведува на мало „поттурнување“.
Факт:	Насилството помеѓу партнерите вклучува разни форми на физичко загрозување.

Вистина е дека понекогаш насилството се сведува на поттурнување, но исто така вклучува и удари, претепување, загризување, изгореници предизвикани од цигара. Распонот на телесни повреди врз жената се движи од најлесни до смртоносни.

Мит:	Ако мажот ја тепа жената, мора да е душевно болен.
Факт:	Душевната болест не е предуслов за семејно насилство.

Вистина е дека некои од насилниците имаат душевни болести. Сепак, ниту сите душевно болни се насилници ниту

пак сите насилници се душевно болни. Повторно се работи за механизам кој дава „објаснување“ за насилството при што го ослободува насилникот од одговорноста за своето однесување.

Мит:	Мажот кој само се заканува дека ќе ја повреди својата жена, не е насилник.
Факт:	Заканата претставува специфичен облик на малтретирање.

Без сомнение заканата претставува облик на емоционално малтретирање и влијае на создавање односи кои се темелат на страв и послушност на жените.

Мит:	Мажите кои се насилници не можат да си помогнат.
Факт:	Мажите можат да го променат своето насилно поведение.

Насилното однесување претставува несоодветен начин на поднесување на стрес, страв и фрустрација. Мажите насилници може да воспостават контрола врз своето однесување, но за тоа им е потребна стручна помош. Доминира пристапот дека треба да се работи на зајакнување на жртвата и давање поддршка на жената за напуштање на насилниот однос, при што повторно целата одговорност се префрла на жената. Денес се промовира нов пристап кој се состои од програми наменети за промена на однесувањето на мажите насилници. Повторно се навраќаме на однос на моќ и немоќ. Во многу семејства насилството престанува кога мажот ќе

го воспостави изгубеното чувство на моќ, но важно е да го воспостави на мирен начин и да добие јасна порака дека на вистинскиот маж не му е потребно насилството за да покаже моќ.

Мит:	Брачните тепачки не се сериозна работа, тие се случуваат во секој брак.
Факт:	Брачните тепачки се сериозни и бараат сериозно внимание на општеството.

Овој мит укажува дека насилството врз жената е појава на која треба да се реагира. Проблемите во бракот може да се разрешат на различни начини. Доколку тепањето и насилството се начин за решавање на брачните проблеми, партнерите ќе се најдат во затворен круг во кој решавањето на проблемот станува уште поголем проблем. Еднаш започнатото насилство ретко престанува без интервенција од надвор: интервенција од полицијата, центрите за социјална работа, како и од здравствените работници.

Мит:	На децата им е неопходен таткото иако тој е насилник. Жената за доброто на децата треба да остане со насилниот партнер.
Факт:	Растењето на децата во таква средина ги учи и тие да бидат насилни.

Ова е едно од типичните уверувања поради кои жените предолго остануваат во насилните врски и поради кои не ја добиваат неопходната поддршка од заедницата за напуштање на насилната заедница. Неспорно е дека на

децата им е потребен татко, но растењето во насилнички дом има низа штетни последици за емоционалниот и социјалниот развој на децата.

Мит: Насилството и љубовта не одат заедно.

Факт: Љубовта не го исклучува насилството.

Луѓето веруваат дека љубовта и насилството се две спротивни работи и не можат да постојат во исто време,

1.5. ФАКТОРИ

Општествените уверувања кои постојат за мажите и жените им олеснуваат на многу мажи слободно да ја изразуваат својата желба за контрола бидејќи општествените норми им праќаат порака дека контролата над жената и децата е прифатлива и оправдана.

Па така:

- ▶ На жените се гледа како на послаб пол, тие се зависни, страшливи и емотивни, додека на мажите се гледа како на психолошки силни, самоуверени, бестрашни и способни да ги контролираат и прикриваат емоциите. Овие стереотипи создаваат односи во кои мажот е насилен, агресивен и доминантен;
- ▶ Жените се сметаат за инфериорни, додека од мажите се очекува да бидат доминантни при што насилството и контролата врз однесувањето се перцепира како „нормална работа“;
- ▶ Повеќето општествени системи го застапуваат верувањето дека мажите треба да доминираат над

но реалноста е поинаква. Уште во детството дел од децата учат дека луѓето кои се сакаат воедно и се тепаат. Тоа се отсликува во детската реакција при тепачка помеѓу девојчињата и момчињата „кој се тепа, тој се сака“.

жените. Оваа доминантност на мажите им дава моќ на контрола врз жените, дури и кога тоа вклучува насилство. Ова може да предизвика уверување дека за насилството е виновна жената, или дека тоа и не е толку страшна работа, по сè;

- ▶ Иако жените се исто продуктивни колку и мажите сепак нивната работа е пониско рангирана. Поради тоа повеќето од жените имаат ниски примања и економски се зависни од мажите. Оваа позиција на економска зависност доведува до тоа и во случаите на семејното насилство, кога жената ќе поднесе кривична пријава против својот партнер, во текот на постапката да го повлече обвинението или да се воздржи од покренување на обвинение, затоа што нема каде да оди или нема друг начин на егзистенција без својот партнер.

За тоа дека патријархалниот систем на вредности претставува претпоставен ризик за семејно насилство

и во нашата земја, доволно говорат податоците од последното истражување на оваа појава.

Во социјалната психологија, вредноста се дефинира како диспозиција за определено однесување и цел кон чие остварување е насочено однесувањето.⁷ Тоа значи дека содржината на прифатените вредности се одразува и претставува ориентир за однесувањето на личноста.

Тргувајќи од тоа, истражувањето⁸ е насочено и кон вредностите со содржина која го дефинира патријархалното уредување на семејните односи, кои имаат влијание врз однесувањето на жената кога е во прашање манифестирање на нерамноправен однос или пак насилство врз неа.

Испитувањето на релацијата - прифаќање на вредностите што ја определуваат патријархалната матрица на уредување на односите во семејството од страна на жената, со нејзиното пријавување на психолошко насилство, дава можност за одредени констатации.

Категоријата патријархалност се смета како вредност од општ карактер,⁹ а тоа значи дека е составена од повеќе посебни социјални вредности интегрирани во една. Во истражувањето се земени предвид осум вредности кои, секоја засебно, претставуваат дел од содржината на патријархалната матрица на уредување на односите во бракот и семејството.

Прифатеноста на патријархалните вредности, како што покажуваат истражувачките резултати, изненади со големината на интензитетот. Изненадувачки е високиот степен на прифатеност на норми со одредена содржина. Една од вредностите: „добрата сопруга го прифаќа мислењето на сопругот и тогаш кога не се согласува со него“, со прифатеност од 57.2%, може да се смета како групна норма на поведение. Меѓутоа, најголемо изненадување, едновременно и најпоразително, е сознанието дека секоја трета жена (28.3%) прифаќа, односно го одобрува насилството врз жените - во определени случаи.

Важно е мажот да ѝ покаже на својата сопруга кој е главен во семејството

Ова е една од традиционалните семејни вредности, според која мажот е позициониран на врвот во семејството (со прифатеност од 43.8%). Поконкретно, важно е мажот да ѝ покаже на жената кој е главен во семејството. Прифаќањето на оваа вредност за жената автоматски значи и прифаќање на инфериорна положба во семејството, односно патријархален модел на уредување на семејните односи, каде што доминира мажот.

Оваа вредност покажува правопрпорционален однос со возраста на жените. Значи, најмалку оваа вредност е прифатлива за најмладите, а најмногу за највозрасните. Ваквата дисперзија на одговорите е во рамките на очекувањата. Меѓутоа, треба да се истакне дека најмалку е прифатлива за возрасната категорија од 36 до 40 години (37,6%), а тоа е многу висок процент на прифатливост и сè

7 N. Rot, Социјална психологија

8 Студија „Живот во сенка“, 2007 - ECE

9 Kaj Rot

уште значи толеранција и прифаќање на патријархалните вредности.

Образованието на жените има големо влијание за прифаќање на оваа вредност, бидејќи покажува правопрпорционален однос меѓу образованието на жената и прифатливоста. Неписмените испитанички во 81,0% од случаите ја прифаќаат, а од испитаничките со високо образование нивото на прифатливост е 15,6%.

Националната припадност на жените исто така има определено влијание за прифаќањето на вредноста. Таа е најприфатлива за припадничките на турската етничка заедница (50,3%) и на албанската етничка заедница (52,3%), а најмалку е прифатлива за Ромките (32%), Македонките (38,5%) и Србинките (39,1%).

Во иста насока се и одговорите за прифатливоста на оваа вредност во однос на религиозната припадност на испитаничките. Таа е помалку прифатлива за припадничките на православната религија (38,8%), споредено со припадничките на муслиманската религија (56,0%).

Добрата сопруга го почитува мислењето на својот сопруг, дури и кога не се согласува со него

Оваа вредност е најприфатлива за жените од нашата држава, споредена со сите останати вредности. Неа ја прифаќаат повеќе од половината од анкетираниите жени - 57.7%.

Во однос на карактеристиките на жените што ја прифаќаат оваа вредност, може да се констатира по-

стоене на правопрпорционален однос со возраста на испитаничките. Како расте возраста на испитаничките, така се зголемува и прифатливоста на оваа вредност.

Образованието покажува обратнопрпорционален однос со нејзината прифатеност. Најголем процент (85,7%) од неписмените испитанички ја прифаќаат оваа вредност, а оние со високо образование најмалку или, изразено во проценти, 33,9% изразуваат согласност со неа.

Во однос на етничката припадност на испитаничките, најприфатлива е за жените - Турчинки (81,5%) и испитаничките Ромки (68,9%). Најмалку е прифатлива за Србинките (47,8%), а некаде на ниво на средна вредност прифатлива е за Македонките (56,4%) и Албанките (54,7%). Но, речиси за сите етнички групи, прифатливоста на оваа вредност е над 50%.

Жените што припаѓаат на исламската вероисповед (59,1%) - споредено со жените со православна вероисповед (56,3%), се сложуваат да го прифатат мислењето на мажот и тогаш кога не се согласуваат со него.

Должност на жената е да води љубов со својот сопруг дури и кога не сака

Оваа вредност ги регулира односите меѓу партнерите во сексуалната сфера. И кај неа доаѓа до израз доминантната позиција на мажот и подредената положба на жената. Подреденоста на жената во сексуалната сфера помалку е прифатлива за помладите, а повеќе за постарите испитанички. И тука може да се констатира правопрпорционален однос.

Образованието на испитаничките е во определена корелација со оваа вредност. Жените со најниско образование, односно без образование, почесто ја прифаќаат таа вредност (неписмени 42,9% и без образование 51,5%). Како расте образовното ниво на испитаничките, така се намалува нивото на прифаќање на подредената положба во сексуалната сфера (високо образование 12,4%).

Согласувањето да води љубов со сопругот без оглед на нејзините потреби и желби најмногу е прифатливо за Турчинките (48,1%), Ромките (42%) и Албанките (35,8%), а најмалку е прифатливо за Македонките (25,6%).

Во иста насока одат и одговорите за прифатливоста на оваа вредност со припадноста на определена религија. Оваа вредност е поприфатлива за припадничките на исламската религија (40,7%) споредено со припадноста на христијанската религија (25,7%).

Дали мажот има добра причина да ја удри жената?

Еден од најразочарувачките истражувачки резултати, но и најизненадувачки, беше согласноста на (28,3%) жените дури и да го оправдаат физичкото насилство од страна на мажот. Како причини коишто го оправдуваат таквото однесување на мажот најчесто беа наведени:

- Незадоволен од завршените домашни работи

Оправдувањето на физичкото казнување на жената поради незадоволство на мажот од завршувањето на домашните работи (2,7%) е поприфатливо за испитаничките на возраст од 46 до 60 години; тие со пониско ниво на

образование, односно од неписмените до незавршено основно училиште (неписмени 9,5%, без образование 12,1%, незавршено основно 8%, вишо 2,2%, високо 1,6%); за Турчинките и Ромките (Турчинките 18,5%, Ромките 7,8%, наспроти нив Албанките 3,9% и Македонките 1,5%); за припадничките на исламската религија 1,5%, на христијанската религија 1,6%.

- Таа не го послушала

Кога жената нема да го послуша мажот, за дел од испитаничките (5,9%) тоа е доволна причина таа да биде физички казнета. Образованието на испитаничките не покажува некоја правилна корелација со прифатливоста на оваа вредност. Може да се констатира дека најприфатлива оваа вредност е за најмладата возрасна категорија на жени до 20 години (12,6%), а најнеприфатлива е за возрасната категорија од 56 до 60 години - 3,8%. Додека, пак, со нивото на образование на испитаничките покажува обратно пропорционален однос. Колку е пониско нивото на образование, толку е поголема прифатливоста или согласноста дека жената треба физички да биде казнета ако не го послуша мажот. Тоа е прифатливо за 28,6% од жените кои се неписмени и 0,5% од жените со високо образование. Најголема прифатливост на овој модел на однесување, како регулатор на односите во семејството, покажуваат жените припаднички на ромската етничка заедница 22,2%, потоа Турчинките - 14,8% и Албанките кои се со речиси иста застапеност - 14,0%. За припадничките на македонската етничка заедница, тоа е најмалку прифатливо со 1,7%. Во иста насока е и застапеноста на оваа вредност кога се гледа преку религиозната припадност на испитаничките. Имено, припадничките на исламската

вероисповед таквото однесување го оправдуваат на ниво од 15,2%, додека, пак, испитаничките - христијанки на ниво на 1,9%.

- Сомневање во неверство на жената

Сомневањето во неверството на жената како причина таа да биде физички казнета е прифатливо на ниво од 9,2%. Притоа, поприфатливо е за испитаничките со пониско образование (без образование - писмени 15,2%; со високо образование 2,2%), за Албанките, Турчинките и Македонките (за Албанките 7,2%, Турчинките 7,4% и Македонките 1,4%), за припадничките на муслиманската религија (припаднички на муслиманска религија 6,1%, а припаднички на православна религија 1,7%).

- Жената била неверна

Кога мажот има доказ дека жената му била неверна, 13,4% од жените изразуваат согласност дека тоа е добра причина жената да биде физички казнета. За испитаничките со пониско ниво на образование овој модел на однесување е поприфатлив (без образование 27,3%, незавршено основно образование 21,4%, високо образование 7,5%). Оваа вредност е најприфатлива за Ромките (31,1%) и Албанките (29,0%). Нешто помалку е поприфатлива за Турчинките (18,5%), а најмалку е прифатлива за Македонките (7,0%). Испитувањето покажува и релација помеѓу припадноста на определена религиозна група и прифатливоста на оваа вредност. Така, за припадничките на муслиманската вероисповед ваквото однесување е прифатливо во 28,2% од случаите, а за припадничките на христијанската вероисповед само 7,4%.

Неприфатливост на физичкото казнување на жената

Неприфатливоста на ниедна ситуација, околност која може да оправда физичко казнување врз жената беше изразена од секоја четврта жена (25,2%). Притоа, како факт кој на определен начин го детерминира таквиот став се јавува образованието: колку е повисоко, толку е повеќе во корелација со овој став. Националната припадност, особено припадноста на македонската етничка заедница (86,9%), за разлика од другите етнички заедници (Ромки 41,1%, Албанки 50,5% и Турчинки 59,3%).

Во иста насока на прифатливост влијае и религиозната припадност. За припадничките на христијанската вероисповед, неприфатливоста на физичкото казнување изнесува 85,9%, а кај припадничките на муслиманската вероисповед тој процент е 50,7%.

Сумарно, може да се констатира дека постои високо ниво на прифатеност на вредностите кои го зголемуваат ризикот за семејно насилство. Врз прифатливоста на овие вредности беше констатирано влијанието на возраста, образованието, националната припадност, верската припадност, членувањето во политички и невладини организации.

1.6 КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЖРТВИТЕ И СТОРИТЕЛИТЕ НА НАСИЛСТВО

За соодветен одговор на семејното насилство, професионалните структури треба да ја имаат предвид специфичната состојба во која се наоѓаат жртвите, а која е последица од насилствието кое го преживуваат во континуитет.

Исто така, треба да го имаат предвид фактот дека постојат различни типови насилници од кои секој има воспоставено шема на однесување.

Жртвите и сторителите споделуваат многу заеднички обележја - од ниско самопочитување до низа ирационални уверувања. Нагласувањето на сличностите нема за цел да се намали одговорноста на сторителите на семејно насилство, туку има за цел општественото делување да го насочи не само кон жртвата туку и кон насилниците, кон нивно поттикнување да ја преземат одговорноста за своето однесување и да усвојат ненасилни начини на изразување на емоциите и покажување на сопствената моќ.

1.6.1 КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЖЕНИТЕ ЖРТВИ

НА НАСИЛСТВО:

- ▶ Ниско самопочитување со потценување на сопствените способности да преземат нешто;
- ▶ Веруваат во сите митови за насилните односи;
- ▶ Имаат традиционални ставови за родовите улоги во семејството;
- ▶ Веруваат дека можат да го спречат бесот на насилникот, ја прифаќаат одговорноста за неговите постапки;
- ▶ Показуваат сериозни стресни реакции и психосоматски тешкотии;
- ▶ Го користат сексот како начин за воспоставување блискост;
- ▶ Веруваат дека никој не може да им помогне во решавањето на тешката ситуација;
- ▶ Долготрајно поднесуваат настрадање, фрустрираност, пасивно го прифаќаат однесувањето на насилникот со насочување на лутината кон себе;
- ▶ Имаат неограничена трпеливост во очекување на „волшебна комбинација“ за решавање на брачните проблеми и насилство;
- ▶ Постепено влегуваат во социјална изолација, вклучувајќи загуба на контактот со семејството и пријателите;
- ▶ Безуспешни се во уверувањето на партнерот за својата лојалност и немоќни се пред обвинувањата дека се однесуваат „заводливо“;
- ▶ Постепено го губат чувството за сопствените граници, неспособни се за процена на заканата, прифаќаат вина;
- ▶ Веруваат дека привременото прифаќање на насилството води до долготрајно решавање на проблемот;
- ▶ Имаат предходна историја на малтретирање во семејството, како очевидци или како директни жртви;

- ▶ Учествуваат во воспоставување на хиерархија при определувањето кое е прифатливо ниво на насилство и за какви „пропусти“;
- ▶ Често размислуваат за самоубиство, имаат историја на обиди за самоубиство, чести желби партнерот да е мртов, изложеност на убиство во самоодбрана;
- ▶ Прифаќаат децата да се заложници на односите, имаат чувство на немоќ да ги заштитат децата.

Различните ставови на жените кон насилството во семејството се препознаваат според изборот на однесување:

- ▶ **Негирање на проблемот** - сметаат дека не постои проблем, па оттаму и не треба да се бара решение. Жените кои го одбираат овој приод често развиваат несоодветни здравствени однесувања како што е прекумерно земање лекови (особено седативи), прекумерно пиење алкохол, пушење, претерано или недоволно земање храна.
- ▶ **Преобликување на проблемот** - вклучува очекувања дека ќе биде подобро, бидејќи постои љубов, заеднички живот, деца и сл.
- ▶ **Самообвинување и барање оправдувања** - еден дел од жените кои секојдневно трпат насилство, подготвени се да го оправдаат насилството на партнерот со изјави од типот: можеби самата предизвикувам неволји, тој има таков табиет, прекрасен е кога не пие, само да му покажам колку го сакам ќе престане да ме тепа.
- ▶ **Самоконтрола и контрола на другите** - со цел да се приспособи на постоечката состојба, жените често заземаат став дека насилникот е предизвикан, па

затоа внимателно одбираат постапки и зборови во комуникацијата. Често тоа се однесува и на децата кои треба да се тивки додека таткото спие и сл.

- ▶ **Барање на социјална потпора** - некои жени бараат поддршка во кризни ситуации и тоа повеќе од роднини и пријатели, отколку од професионалните служби, како што се центрите за социјална работа или здравствените институции.
- ▶ **Активно решавање на проблемот** - некои жени во својата приспособеност на секојдневната состојба на насилство, наоѓаат и имаат скриено решение кое ќе им помогне во кризната ситуација. Најчесто, тоа е план каде и како да се оди ако ситуацијата стане опасна, ако насилникот ја загуби контролата или дотогашните однесувања не дадат резултат.

Жените кои се изложени на насилство во семејството, развиваат различни механизми на одбрана и секојдневно преживување. Тие претставуваат нивен начин на решавање на проблемот. **Механизмите на преживување вклучуваат:**

- ▶ **Развивање на определена симпатија кон насилникот**, негово заштитување или оправдување на неговото однесување. На луѓето од надвор, тешко им е да го разберат ваквото однесување и причините поради кои жените не дозволуваат на другите да го пикаат носот во туѓи лични работи;
- ▶ **Развивање на крајна пасивност**, при што на секое барање на насилникот се одговара веднаш, без протест. Ова ги вклучува и опоменувањата на децата да не го предизвикуваат (тишина додека тато спие)

или нивно повикување да го слушаат, бидејќи така е обезбедена нивната сигурност;

- ▶ **Функционирање како автомат**, без самостојност во доживувањата, размислувањата или активностите. Жената себеси се доживува како средиште околу кое се задоволуваат барањата и потребите на насилникот;
- ▶ **Малтретирање на децата**, како израз на личната немоќ да се спротивстават на насилникот кој најчесто е посилен. На децата е можно да се истури наталожениот бес;
- ▶ **Користење на секундарна добивка**, здобивање со дополнителни отстапки во други подрачја на семејниот живот, на пр. емпатија од поширокото семејство, изговори, каење и подароци од насилникот по малтретирањето и сл.

1.6.2 КАРАКТЕРИСТИКИ НА СТОРИТЕЛИТЕ

НА НАСИЛСТВО:

- » Веруваат во сите митови за насилни односи;
- » Уверени се во и ги застапуваат традиционални ставови за машката супериорност, стереотипен поглед на машката улога во семејството;
- » Ги обвинуваат другите за сопственото однесување;
- » Манифестираат сериозни стресни реакции, за соочување со стресот користат алкохол и насилство;
- » Често го користат сексуланиот однос како акт на насилство;
- » Сметаат дека заради насилството не треба да трпат никакви негативни последици;

- » Манифестираат слаба контрола на импулсите, низок праг на фрустрации, експлозивни се и непредвидливи, лесно „влегуваат“ во бес, постојано ја изразуваат, но и прикриваат лутината;
- » Не се способни за одложување на задоволството, поради што се силно ориентирани на „сега“;
- » Го опишуваат контактот со партнерот како најблизок од кога и да е, останува во контакт со своето семејство;
- » Нагласено се љубоморни, контролирачки, често обвинуваат за неверство, искажуваат нагласен страв од отфрлање или „неверство“;
- » Ги рушат личните граници на партнерката, отфрлаат одговорност за брачните, семејните или работните неуспеси или своето насилно однесување, немаат чувство на вина;
- » Веруваат дека заканувачкото однесување го чува семејното јадро и дека тоа го прават за доброто на семејството;
- » Имаат претходна историја на насилство во семејството, како деца сведоци на насилството на татковците или и самите биле жртви;
- » Учествуваат во воспоставувањето на хиерархијата на насилството;
- » Воспоставуваат контрола над партнерката со закани дека ќе се самоубие кога таа се обидува да го напушти;
- » Често ги користат децата како заложници и начин на контрола во врската.

Типови на насилници

Наспроти уверувањето дека сите насилници се исти, бидејќи сите барем понекогаш физички ја малтретираат партнерката, важно е да се знае дека постојат различни типови на насилници. Се работи за сосема различни личности и различна мотивација. Како што постојат разлики меѓу луѓето, така постојат разлики и меѓу лицата кои се насилни кон своите партнерки. Тие се видливи во самото насилно однесување, кое е, на пример, полесно или потешко, почесто или поретко, ладнокрвно со цел да се владее со жртвата или направено во афект.

Токму таквото, за одредено лице специфично изразување на насилство, секогаш е одраз на одредена, специфична психолошка позадина на насилникот. Направени се повеќе истражувања со намера да се утврдат типовите на насилници и повеќето авторитети во оваа област се сложуваат дека врз основа на три дескриптивни димензии се разликуваат три основни типови на насилници:

ПАСИВНО - ЗАВИСНИ, ПРЕКОНТРОЛИРАНИ (според тежината и фреквенцијата на насилството) **50%:**

- ▶ Најмалку или спорадично вршат тешко физичко насилство;
- ▶ Тие немаат дијагностицирано ментално или пореметување на личноста;
- ▶ Злоупотребуваат алкохол - исто како и ненасилниците;
- ▶ Покажуваат нагласена сервилност при третманот;
- ▶ Честото потиснување на лутината, преголемата контрола на негативните емоции кај нив доведуваат до експлодирање при доживување на стрес;

- ▶ Имаат карактеристика на прекумерно контролирани поединци, спротивно на стереотипната слика за насилник.

ЦИКЛИЧНИ (според универзалноста на насилството - насилни само дома или и кон надвор) **25%:**

- ▶ Имаат гранична организација на личноста: слабо формиран идентитет, страв од напуштање кој ја условува лутината (последича на рана травма од родителско малтретирање и отфрлање, незадоволен татко и амбивалентна мајка) неспособност за формирање на стабилна, доверлива приврзаност со интимната партнерка;
- ▶ Емоционално се превртливи - „др. Џекил и мр. Хајд“;
- ▶ Циклично го менуваат насилството со период на меден месец;
- ▶ Имаат изразена неиздржлива внатрешна напнатост (независна од надворешни дразби) која автоматско ја пренасочуваат кон надвор, кон најблискиот - партнерката;
- ▶ Тие се надворешно - угледни граѓани со вообичаен социјален живот;
- ▶ Ја активираат мрачната страна на личноста при формирање на интимна врска, се јавува загрозеност, страв од отфрлање;
- ▶ Психолошки се зависни од партнерката - љубомора и контрола, како начини за осигурување;
- ▶ Стравот го прикриваат со лутина - трајна напнатост која циклично се празни;
- ▶ Имаат мирни периоди по секое празнење, до следното насобирање на напнатост;

- ▶ Од нивното социјалното учење зависи каков облик на насилство ќе вршат (од емоционално до тешко претепување);
 - ▶ Програмирани се за насилници во партнерски врски;
 - ▶ Изливи на насилство кон надвор - во функција на контрола на партнерката од надворешни влијанија;
 - ▶ Лица со најмногу психолошки пречки, депресивни и анксиозни симптоми;
 - ▶ Изразуваат силна приврзаност кон жртвата, се обвинуваат себеси за експлозиите.
 - ▶ ТРАВМАТСКО ВРЗУВАЊЕ - последица на цикличното малтретирање во кое се сменуваат позитивното поткрепување и траматизацијата.
- ПСИХОПАТСКИ** (Според психопатологијата на насилникот - присуство на пореметување на личноста) **25%:**
- ▶ Антисоцијални, психопатски личности, насилни и надвор од дома;
 - ▶ Шармантни, манипулативни, со закани и насилство ги постигнуваат своите цели;
 - ▶ Основа на нивното пореметување е агресивен нарцизам, себе си се доживуваат повредни од другите, другите се средства до целта;
 - ▶ Имаат дијагностицирано пореметување на личноста, често злоупотребуваат алкохол и доаѓаат во судир со законот;
 - ▶ Често извршуваат тешки облици на насилство;
 - ▶ Манифестираат емоционален дефицит и хронично антисоцијално однесување;
 - ▶ Имаат специфично физиолошко реагирање: намалување на пулсот за време на извршување на насилството;
 - ▶ За нив е карактеристично тоа што се отпорни и вршат рецидив.

1.7. ДЕЦАТА КАКО СЕКУНДАРНИ ЖРТВИ НА СЕМЕЈНОТО НАСИЛСТВО

Децата кои растат во семејства во кои се случува семејно насилство, секогаш се жртви, без оглед дали биле директно изложени на насилство или биле сведоци на континуирано насилничко однесување. Изложеноста на насилството кое се одвива помеѓу родителите директно влијае на развојот на детето и се рефлектира преку низа непосредни и долгорочни последици и тешкотии во животното приспособување на детето. Најчести непосредни

последици се анксиозноста и депресивноста, тешкотии во текот на школувањето, агресивност, кражби, злоупотреба на дроги, ниско самопочитување. Кај овие деца, значително почесто се присутни психосоматски и соматски тешкотии: главоболки, мокрење в кревет, различни инфекции и сл., кои неретко доведуваат до хоспитализација.

Ефектите од изложеноста на насилство се менуваат во зависност од возраста на детето.

Кога детето е сведок на малтретирање на мајката, тоа има намалено чувство за сопствената вредност, анксиозно е и уплашено, а светот го доживува како несигурно и непријателско место.

Во зависност од возраста и степенот на развој, со таквата ситуација, детето ќе се соочува на различни начини¹⁰:

► **Дете на претшколска возраст**, не умее детално да го вербализира насилството на кое било сведок, поради што треба да се внимава на други знаци:

- » телесни симптоми (болки во стомакот, главоболки);
- » нагласена вознемиреност во ситуации на разделување од мајката;
- » мокрење в кревет, несоодветно за возраста;
- » нарушување на спиењето (несоница, зголемен страв од темница, отпор да се оди на спиење);
- » забавен телесен развој;
- » повлеченост;
- » недостаток на доверба во возрасните;
- » страв од определена личност или определен пол;
- » автодеструктивно однесување и агресивност;
- » во интеракциите доминира темата на моќ и контрола;
- » претерана услужливост и желба да се угодува;
- » страв и одбивање на добронамерен допир;

► **Детето на школска возраст**, во зависност од степенот и зачестеноста на насилството на кое било сведок, како и во зависност од неговата позиција во семејството, може да покажува:

- » постојани жалби за телесни болки;
- » однесувања за кои бара одобрување;
- » повлеченост, пасивност, потполна послушност;
- » ниска толеранција на фрустрации или бесконечна трпеливост;
- » пречесто делува како „мајкин мал помошник“ или „помошник на наставникот“;
- » испади на бес;
- » зачестени судири со браќата/сестрите или врсниците во училиште;
- » агресивно малтретирање на други деца;

Децата кои се изложени на насилство можат да покажуваат крајно спротивни однесувања. Некои од нив може да имаат одлични постигнувања на училиште, перфекционистички стандарди (развиени како последица на стравот од неуспех), претерана одговорност („стар-мали“ деца) - овие карактеристики најчесто се забележуваат кај најстарото дете во семејството. Од друга страна, во исти околности, некои деца може да покажуваат сосема спротивни однесувања, како периоди на нарушена концентрација и слаб успех на училиште, невештост, наклонетост кон незгоди и повреди, покажуваат страв од одење на училиште и развиваат слика за себе како неуспешни ученици.

► **Во адолесценцијата**, најчести последици, како и знаци на изложеност на насилство помеѓу родителите се:

- » бегство во дрога или алкохол;
- » бегање од дома (или поминување многу малку време во домот);

¹⁰ Mullender i Morley, 1994

- » суицидални мисли или обиди;
- » хомицидални мисли или обиди;
- » криминални дела, кражби или продавање дрога;
- » песимизам во поглед на задоволување на базичните потреби за сигурност, љубов и припаѓање;
- » ниско самопочитување;
- » тешкотии во релациите со врсниците;
- » намалено сочувствување со жртви;
- » тешкотии во когнитивното и училишното функционирање;
- » бегство во рана бременост;

Доживувањето на насилство во детството, често придонесува кон насилничко однесување во подоцнежниот период. Децата кои биле сведоци на насилство помеѓу родителите кога ќе пораснат почесто се насилни кон своите партнери или кон сопствените деца. Освен тоа, изложеноста на насилство во семејството има големо влијание на развојот на родовиот идентитет, при што, момчињата лесно се идентификуваат со улогата на насилник, а девојчињата со улогата на жртви.

Изложеноста на насилство врз мајката влијае и на развивање на различни уверувања кои придонесуваат кон пренесување на насилството од генерација на генерација. Утврдено е дека детето кое е сведок на малтретирање врз мајката или друга значајна женска личност (баба, тетка, маќеа) најверојатно ќе смета дека:

- » прифатливо е мажите да ги удираат жените;
- » насилството е делотворен начин за решавање на проблемите;

- » во ред е да се удри некој ако си лут или вознемирен;
- » нерамноправноста во односите е нормална - машките се јаки и имаат моќ и контрола над жените кои се слаби;
- » негативните последици од насилството се мали или не постојат;
- » тоа (детето) е одговорно за малтретирањето и треба да се чувствува виновно;
- » тоа е одговорно да го сопре малтретирањето со тоа што ќе ја „заштити“ мајката или ќе се „спротивстави“ на таткото.

Како да се прекине меѓугенерациското пренесување на насилството?

Во целост гледано, податоците упатуваат на заклучок дека децата кои растат во насилно семејно опкружување и самите стануваат насилни како возрасни. Виктимизацијата во детството го зголемува ризикот од малтретирање на сопствените деца, но исто така истражувањата покажале и дека патот помеѓу овие две точки не е ниту рамен, ниту неизбежен. Околностите кои можат да придонесат кон прекинување или продолжување на меѓугенерацискиот синџир на малтретирање, најнапред се однесуваат на социјалната поддршка која личноста, малтретирана во детството, ќе ја добива кога ќе стане возрасна во своето потесно и пошироко опкружување. Ова се однесува на поддржувачки брачен партнер, економска сигурност во семејството, припадност кон верските заедници, помалку стресни доживувања во животот, како и користење на советување или психотерапија.

Многу е важно како се реагира кога ќе се открие дека детето е изложено на насилство врз мајката и што се презема за да му се обезбеди искуство на емоционално поддржувачки релации. Всушност, неопходно е менување на пошироките општествени норми кои придонесуваат кон продолжување или прекинување на насилството во семејството. Оттаму, промените во законската регулатива, со кои јасно се истакнува забраната за насилничко однесување во семејството и општествената непожелност на насилството, можат позитивно да делуваат на менувањето на нормите во поширокото опкружување, особено доколку се започне со системско користење на постоечките механизми на реакција во случаи кога се кршат законските одредби.

НАСИЛСТВОТО И ДЕЦАТА

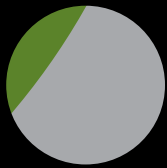
Според истражувањето *Живот во сенка*, повеќе од половината (58,3%) од жените-жртви изјавија дека децата биле присутни на насилството, но притоа посочија на различен интензитет (дека редовно биле присутни на насилство пријавија 17,9% од жените, повремено дека се присутни пријавија 27,7% и дека ретко биле присутни пријавија 13,3%, а секоја трета жена (32,4%) се изјасни дека децата никогаш не биле сведоци на насилството). Дури и да земеме дека децата никогаш не биле сведоци на насилството, тие тоа го имаат почувствувано во рамките на квалитетот на семејните односи, семејната атмосфера, бидејќи насилството несомнено се одразува врз нив. Меѓутоа, податокот што загрижува е дека, секоја петта жртва (20,7%) се изјасни дека насилството било насочено и кон децата. Во овој случај децата се директни жртви на насилството. Во овој контекст интересно е дека голем процент (11,5%) од жените одбиле

да одговорат, што може да се толкува како индикатор, децата да биле жртви на семејно насилство во поголем обем.

ЗЛОУПОТРЕБА НА МАЈКАТА И ДЕТСКА ВИКТИМИЗАЦИЈА КАЈ ЖЕНАТА

Истражувачките резултати покажаа дека животот во насилна заедница или трпење на физичко и сексуално насилствово детството (пред 15-тата година) го зголемува ризикот за жените во полнолетството да станат жртви на семејно насилство. Едно од можните објаснувања за ваквата состојба е фактот што животот во заедница во која имало насилство или и самите биле изложени на одреден облик на насилство ги прави да имаат повисок праг на толеранција кон насилството, бидејќи таквиот модел на однесување го гледале во процесот на својата социјализација. Особено ако интензитетот на насилството на кое актуелно се изложени е помал од оној на кој биле изложени нивните мајки. Меѓутоа, може да станува збор и за отсуство на помош и поддршка од страна на примарното семејство за разрешување на нивната актуелна состојба, токму поради претходното искуство, и жената - жртва на определен начин да е присилена да живее во таква заедница.

Извадок од студијата *Живот во сенка*, Здружение ЕСЕ, 2007

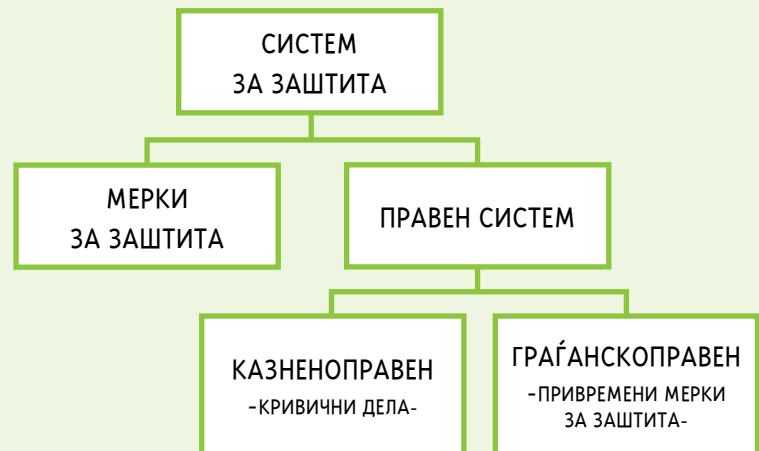
2

ЗАШТИТА НА ЖРТВАТА И УЛОГАТА НА ОДДЕЛНИТЕ ПРОФЕСИОНАЛНИ СТРУКТУРИ ПРИ ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА ПОТРЕБНАТА ЗАШТИТА

2.1 СИСТЕМ ЗА ЗАШТИТА

Регулирањето на семејното насилство во нашето позитивно законодавство ја создаде и долгоочекуваната основа за координирање и меѓусебно поврзување на постоечките системи на заштита на жртвите на семејно насилство кои дотогаш исклучиво функционираа во рамките на невладиниот сектор.

Системот за заштита од семејно насилство во нашата земја го сочинуваат Две компоненти: едниот од нив е системот кој ги обезбедува мерките за заштита и вториот е правниот систем за заштита.

2.1.1 СИСТЕМ КОЈ ГИ ОБЕЗБЕДУВА МЕРКИТЕ

ЗА ЗАШТИТА КЛ

Мерки за заштита

Обезбедување на сигурност и заштита на жртвата од идно насилство, односно помош за надминување на последиците од доживеаното насилство, како и создавање на услови за нејзина интеграција во социјалната средина, се основните услови кои треба да се задоволат при преземањето на мерките за заштита. Вообичаено овие мерки, покрај за жртвата, значат обезбедување на сигурност и заштита за останатите членови на семејството кои се јавуваат во улога на секундарни жртви.

Жртвата заштитата може да ја побара од надлежните државни и граѓанските организации, кои неа ја обезбедуваат во заемна координација и упатување

За заштита жртвата може да се обрати до:

- » Центрите за социјална работа
- » Најблиската полициска станица
- » Здравствените установи
- » Граѓанските организации (Национална СОС линија, Кризен центар Надеж, Шелтер центар, Центри за правна помош на ЕСЕ итн.).

Одговорниот стручен работник во центарот за социјална работа го следи спроведувањето на мерките за заштита, со цел давање навремена и ефикасна помош и поддршка на лицето жртва на семејно насилство и другите членови на семејството.

ВИДОВИ И СОДРЖИНА НА МЕРКИТЕ ЗА ЗАШТИТА

Нужно сместување

Сместување во центар за лица жртви на семејно насилство се презема како мерка за заштита во случај кога за лицето жртва на семејно насилство е утврдено дека постои сериозна опасност и закана за животот и здравјето, поради примена на физичка сила, закана или заплашување од друг член од семејството, а при отсуство на ресурси во семејната средина за прифаќање на жртвата и нејзините деца.

Соодветна здравствена заштита

Соодветна здравствена заштита за лицето жртва на семејно насилство се обезбедува од страна на стручното лице во центарот за социјална работа, со тоа што на жртвата ѝ се помага да го оствари правото на здравствено осигурување, односно здравствена заштита и, доколку е потребно, и соодветен медицински третман.

Соодветна психосоцијална интервенција и третман

Мерката на заштита соодветната психосоцијална интервенција и третман на лицето жртва на семејно насилство се спроведува преку давање на првична кризна интервенција за помош на жртвата на семејно насилство, советодавна помош од стручен работник и советуваљшна интердисциплинарна тимска работа.

Соодветно советување

Мерката на заштита соодветно советување се спроведува со упатување на лицето жртва на семејно насилство во советување, со негова согласност и по утврдена потреба за специфична стручна помош и третман во соодветното советување, согласно со утврдената листа од страна на МТСП.

Редовно школување

За спроведување на мерката редовно школување, центарот за социјална работа презема потребни мерки детето да се вклучи или да продолжи да посетува редовно образование, обезбедува училиштен прибор и презема други дејствија потребни во оваа насока.

Известување на органот за прогон

Известувањето на органот за прогон се спроведува со доставување на писмена документација за евидентирано насилство во семејството од страна на стручните работници секогаш кога центарот за социјална работа има вакви информации.

Правна помош и застапување

Правна помош на лице жртва на семејно насилство се обезбедува со советување за правата и законските постапки кои можат да се покренат за надминување и спречување на семејното насилство од страна на стручно лице во центарот за социјална работа.

Стручното лице може да ѝ обезбеди на жртвата на семејно насилство остварување на правна помош

и застапување од здружение на граѓани кое е регистрирано во МТСП и работи на давање на правна помош и застапување на жртви на семејно насилство.

Постапка пред надлежен суд

Кога е потребно да се заштити личноста, правата и интересите на лицето жртва на семејно насилство или друг член на семејството, со спроведување на надзор над вршењето на родителското право, заштита на правата и интересите на лице ставено под старателство и на посвоените лица, мерката на заштита се спроведува со покренување постапка пред надлежен суд согласно со Законот за семејството.

Поднесување на барање за изрекување на привремена мерка за заштита

Кога е потребно да се спречи насилството во семејството и да се обезбеди заштита на здравјето и безбедноста на лицето жртва на семејно насилство, како и да се спречи секоја можност за продолжување на семејното насилство, центарот за социјална работа може да поднесе барање до судот за изрекување привремени мерки за заштита кон извршителот на семејно насилство.

Предлогот за изрекување на привремена мерка на заштита, се заснова на утврдениот вид и степен на насилството, околности во кои се случило насилството и семејното опкружување, како на најдобар начин би му се помогнало на лицето жртва на семејното насилство и би се остварила целта заради која се предлага мерката.

2.1.2 ПРАВЕН СИСТЕМ ЗА ЗАШТИТА

Казненоправниот и граѓанскоправниот систем за заштита го сочинуваат правниот систем за заштита. Основна карактеристика на правниот систем за заштита е комплементарноста и неисклучивоста на решенијата кои се нудат преку одделните правни системи (казненоправниот и граѓанскоправниот). Ниту еден од овие правни системи немаат, ниту пак можат да дадат потполна заштита на жртвите. Впрочем, поради тоа и меѓународните стандарди пропишале нивна интеракција и неисклучивост.

Соодветната интеракција и користење на овие комплементарни решенија (семејното и казненото законодавство) во иднина треба да отсликува состојба на зголемена (правилна) употреба на привремените мерки за заштита. Ова, пак, од друга страна, ќе ја намали стапката на казнените дела на семејно насилство.

2.1.2.1 Граѓанскоправен систем - привремени мерки за заштита од семејно насилство

Цел на ПМЗ

Привремените мерки за заштита имаат за цел заштита на жртвите од идно насилство, а она што е најважно при тоа, не ја оневозможуваат заштитата обезбедена од казненото законодавство.

Во оваа смисла, тие се третираат како паралелен, помалку наметлив (во смисла на оставање на диспозиција на жртвата да решава за реакцијата/репрекусиите) и

позитивен (има, пред сè, превентивна функција, односно промена на однесувањето на насилникот) начин на заштита, односно обезбедување сигурност на жртвата.

Основно е овие привремени мерки за заштита да овозможат непосредна и брза помош на жртвата, во зависност од ескалацијата, односно обемот и видот на насилството. Така, доколку постои сериозна повреда или серија од инциденти придружени со голем интензитет, **привремените мерки за заштита и кривичното гонење заедно можат да постигнат најефикасни резултати.**

Граѓанскоправната заштита жртвата може да ја побара од центрите за социјална работа. Во понатамошниот тек на постапката се вклучуваат граѓански судии, институции надлежни за извршување на изречените привремени мерки (органите за внатрешни работи и здравствените установи).

Законот за семејство ги регулира следните видови на привремени мерки за заштита:

<i>1. Забрана да се закнаува дека ќе стори семејно насилство</i>	Се предлага/изрекува кога има сознание дека е сторено насилство со закана за семејно насилство и при тоа постои реална опасност дека истото може да се повтори
<i>2. Забрана да малтретира, вознемирува, телефонира, контактира или на друг начин комуницира</i>	Се предлага/изрекува кога има сознание дека извршителот семејното насилство го сторил со малтретирање, вознемирување, телефонирање, контактирање или на друг начин комуницирање и постои опасност истото да го повтори
<i>3. Забрана да се приближува до живеалиштето училиштето, работното место или определено место кое редовно го посетува друг член од семејството</i>	Се предлага/изрекува забрана за приближување на извршителот на семејно насилство до лицето-жртва на семејно насилство, кога има сознание дека постои реална опасност извршителот на семејното насилството да го повтори семејното насилство.
<i>4. Отстранување од домот без оглед на сопственоста, до донесување на конечна одлука од судот</i>	Се предлага/изрекува ако постои опасност дека без изрекување на оваа мерка извршителот повторно ќе стори насилство.
<i>5. Забрана да поседува огнено оружје или истото да му биде одземено</i>	Се предлага/изрекува кога има сознание дека извршителот на семејно насилство има огнено или друго оружје, заради заштита на сигурноста на лицето-жртва на семејно насилство.
<i>6. Задолжување да ги врати предметите кои се потребни за задоволување на секојдневните потреби на семејството</i>	Се предлага/изрекува во случај кога жртвата на семејно насилство и членовите на семејството треба да ги земат личните предмети, исправи, облека, парите и други неопходни предмети од станот, куќата или друг станбен простор.
<i>7. Задолжително издржување на семејството</i>	Се предлага/изрекува во случај кога лицето-жртва на семејно насилство и членовите на семејството немаат приходи за издржување и остварување на нивните секојдневни потреби.
<i>8. Посетување на соодветно советување</i>	Се предлага/изрекува на извршителот на семејно насилство со цел спречување, односно отстранување на насилничкото однесување или ако постои опасност тој да го повтори насилството.

<p>9. Задолжително лекување доколку е корисник на алкохол и други психотропни супстанции или има некое заболување</p>	<p>Се предлага/изрекува на лице кое извршило семејно насилство под дејство на алкохол, други психотропни супстанции или има некое заболување, со цел да се отстрани насилничкото однесување и ако постои опасност поради овие причини повторно да стори насилство.</p>
<p>10. Надоместување на медицински и други трошоци настанати од семејното насилство</p>	<p>Се предлага/изрекува на извршителот на семејно насилство, кога како резултат на насилството за жртвата настанале медицински и други трошоци од претрпена повреда или штета</p>
<p>11. Изрекување на која било друга мерка која судот ќе ја смета за неопходна за да се обезбеди сигурност и добросостојба на другите членови на семејството</p>	<p>Се предлагаат/изрекуваат други привремени мерки за заштита зависно од состојбата и потребите на лицето-жртва на семејно насилство, со цел за остварување на сигурност и подобрување на состојбата на жртвата и другите членови на семејството.</p> <p>Главна се однесуваат на заштита на заеднички имот како:</p> <ul style="list-style-type: none"> » враќање на други предмети кои не се лични » забрана за отуѓување на предмети и имот » блокирање на сметка, штедни книшки и др. <p>Оневозможување пристап во деловни простории и итн.</p>

3. КАЗНЕНОПРАВЕН СИСТЕМ ЗА ЗАШТИТА ОД СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО

ВОВЕД

Целта на казненоправната заштита е санкционирање на насилното однесување во рамките на семејството, односно да се даде до знаење дека таквото однесување е недозволливо и дека истото ќе биде подложно на соодветни санкции. Со ова, семејното насилство се издигнува на степен на општествено зло кое заслужува официјална реакција.

Казненоправната заштита жртвата може да ја побара од органите за внатрешни работи. Во понатамошниот тек на постапката се вклучуваат истражните судии, претставници на јавните обвинителства и судиите кривичари.

КРИВИЧНО ДЕЛО И КРИВИЧНА ОДГОВОРНОСТ

Кривичното дело е противправно дело што со закон е определено како кривично дело и чие обележје е определено со закон. Истото е поведење на човекот, што законодавецот, оценувајќи го како опасност за општеството, го предвидува како кривично дело, пропишувајќи казна или друга кривична санкција за неговиот виновен сторител.

Основени елементи на кривичното дело се: **човечко поведење** (што може да се јави во вид на активност или во вид на пасивност во ситуација кога законот му налага активност); човечкото поведење **мора да се коси со кривичниот закон на земјата, односно да биде противправно**, а сторителот на тоа поведење мора да заслужува казна - поведението да биде виновно и **за таквото поведење мора да постои казна предвидена со закон (да биде казниво)**.

Кривично е одговорен сторителот кој е пресметлив и што кривичното дело го сторил со умисла или од небрежност и притоа бил свесен или бил должен и може да бил свесен за забранетоста на делото.

Не е пресметлив сторителот кој во време на сторување на кривично дело не може да го сфати значењето на своето дело и не може да управува со своите постапки поради трајна или привремена душевна болест, привремено душевно растројство или заостанат душевен развој или други особено тешки душевни пречки.

Кривично е одговорен сторителот на кривично дело кој со употреба на алкохол, дрога или на друг начин ќе се доведе во состојба во која не може да го сфати значењето на своето дело или да управува со своите постапки ако пред да се доведе до таа состојба, делото било опфатено во неговата умисла или во однос на кривично дело кај него постоела небрежност, а законот за таквото дело предвидува кривична одговорност за небрежност. Кривична одговорност за небрежно сторување на кривично дело од областа на семејно насилство е предвидена само во чл.131 ст.5 од КЗ, а додека сите останати кривични дела од областа на семејното насилство се вршат со умисла.

Кривичното дело е сторено со умисла кога сторителот бил свесен за своето дело и го сакал наговото извршување или кога бил свесен дека поради неговото сторување или несторување може да настапи штетна последица, но се согласил со нејзиното сторување.

Кривичното дело е сторено од небрежност кога сторителот бил свесен дека поради неговото сторување или несторување може да настапи штетна последица, но лекомислено смета дека може да ја спречи или дека таа нема да настапи или кога не бил свесен за можноста од настапување на штетна последица, иако според околностите и своите лични својства бил должен и може да бил свесен за таа можност.

РЕГУЛИРАЊЕ НА СЕМЕЈНОТО НАСИЛСТВО ВО МАТЕРИЈАЛНОТО КАЗНЕНО ЗАКОНОДАСТВО

Покрај подолу презентираната содржина за кривични дела со кои се регулираат и санкционираат казнените дела за семејно насилство, во додаток и на овој водич наведени се и останати кривични дела под кои може да се подведат случаите на семејно насилство.

Кривични дела против животот и телото

Респектот кон човечкиот живот и телесниот интегритет е елементарна основа на нашата цивилизација. Заштитата на човековиот живот има апсолутен карактер. Телото, телесниот интегритет и здравјето на човекот се заштитува од раѓањето до смртта.

Убиство чл.123 ст.2 т.2 од КЗ

„Тој што друг ќе лиши од живот при вршење на семејно насилство“ ќе се казни со затвор од најмалку 10 години или доживотен затвор.

Ова кривично дело законодавецот го дефинира со употреба на општа формулација, како лишување од живот друг, при вршење на семејно насилство. Истото претставува квалифициран вид на убиство.

Дејствие на извршување на ова кривично дело е секое дејствие на насилникот со кое се предизвикува смрт на жртвата на семејно насилство.

Последицата од извршување на ова кривично дело се состои од настапување на смрт на жртвата на семејно

насилство. Делото е довршено со моментот на настапување на смртта. Помеѓу дејствието на извршување и последицата - смртта, треба да постои причинска врска. Кривичното дело се врши со директна или евентуална умисла. Мотивот за извршување на кривичното дело не е составен дел на битието на ова кривично дело, меѓутоа истиот може да претставува отежнувачка околност при одмерување на казната за сторителот.

Кривичниот прогон се презема по службена должност, без разлика дали жртвата на семејно насилство тоа го бара или не.

Убиство на миг чл.125 од КЗ

„Тој што друг ќе лиши од живот на миг, доведен без своја вина во состојба на силна раздразнетост, со напад или со тешко навредување или како последица на семејно насилство од страна на убиениот“, ќе се казни со затвор од една до пет години.

Ова кривично дело спаѓа во групата на привилегирани убиства. Посебна околност што на ваквиот вид убиство му дава привилегиран вид е последната субјективна состојба на раздразнетост на жртвата на семејно насилство, којашто е предизвикана од страна на насилникот. Се работи за ситуација на активен придонес на насилникот - поводот за убиството потекнува од него. Во основата за поблаг третман е посебната психичка состојба во која

запаѓа жртвата на семејно насилство како поседица на однесување на насилникот.

Битието на ова кривично дело се состои во лишување од живот на друг - жртвата на семејно насилство го лишува од живот насилникот. Жртвата на семејно насилство го лишува насилникот во состојба на силна раздразнетост. Жртвата на семејно насилство е доведена во таква состојба без своја вина, со напад или тешко навредување од страна на насилникот - убиениот.

Блиско на ситуацијата на „убиство во миг“, е убиство извршено со пречекорување на границата на нужна одбрана. Основна разлика е во истовременоста на нападот и одбраната кај нужната одбрана, а додека кај убиството на миг, лишување од живот на насилникот од страна на жртвата на семејното насилство може да следи и по нападот. Кај убиството на миг не мора да постои пропорционалност помеѓу интензитетот на нападот и реакцијата на жртвата на семејно насилство. Кога сите објективни и субјективни елементи на пречекорување на нужната одбрана и убиството на миг се поклопуваат, делото ќе се квалификува како убиство на миг, а ќе се применат и одредбите за пречекорување на нужна одбрана.

Кривичниот прогон за овој вид на кривично дело се врши по службена должност, делото се врши со умисла.

Телесна повреда чл.130 ст.2 од КЗ

„Тој што друг телесно ќе повреди или ќе му го наруши здравјето при вршење на семејно насилство“, ќе се казни со затвор од шест месеци до три години.

Телесната повреда најопшто се дефинира како оштетување или нарушување на телесниот интегритет на жртвата на семејното насилство или предизвикување телесно (соматско или душевно) психичко заболување - се работи за малтретирање на жртвата на семејното насилство, дејствие што не значи оштетување на дел од телото или предизвикување дисфункционирање на организмот кај жртвата на семејно насилство - болна состојба кај жртвата на семејно насилство, што бара лекување или нега.

Кривичниот прогон за ова кривично дело се врши по предлог на жртвата.

Доколку жртвата на семејно насилство директно се обрати до надлежниот јавен обвинител, предлогот на жртвата на семејното насилство треба да биде во форма на кривична пријава. Кривичната пријава до надлежниот јавен обвинител треба да биде поднесена во рок од 90 дена од одигрувањето на кривичноправниот настан. Доколку жртвата на семејно насилство, предлогот за кривичен прогон го даде по истекот на 90 дена од денот на одигрување на кривичноправниот настан, кривичен прогон против насилникот за ова кривично дело не може да се преземе.

Кривичната пријава против насилникот до Основното јавно обвинителство може да ја поднесе и МВР според местото на одигрување на кривичноправниот настан. МВР е должно во рок од 90 дена да прибави предлог во писмена форма од жртвата на семејно насилство дека истата бара прогон против насилникот за овој вид кривично дело.

Жртвата на семејно насилство во секој момент до правосилноста на пресудата може да го повлече предлогот за кривичен прогон против насилникот. Доколку жртвата на семејно насилство не даде предлог за кривичен прогон против насилникот во рок од 90 дена или пак дадениот предлог го повлече во фаза додека не е поднесено обвинение против насилникот за ова кривично дело, Основното јавно обвинителство ќе ја отфрли кривичната пријава. Доколку ваквиот предлог биде повлечен од жртвата, пред отпочнувањето на главниот претрес, судот ќе донесе решение дека постапката против насилникот за ова кривично дело се запира. Доколку предлогот за кривичен прогон се повлече од жртвата на семејно насилство во текот на главниот претрес или до правосилноста на пресудата, судот ќе донесе пресуда со која ќе го одбие обвинението за насилникот за овој вид кривично дело. Еднаш повлечениот предлог за кривичен прогон од жртвата не може повторно да биде поднесен, а насилникот не може кривично да биде гонет за предметниот кривичноправен настан.

Тешка телесна повреда чл.131 ст.2 од КЗ

„Тој што друг тешко телесно ќе го повреди или здравјето ќе му го наруши при вршење на семејно насилство“, ќе се казни со затвор од една до пет години.

Делото се состои во тешко телесно повредување или тешко нарушување на здравјето на жртвата на семејно насилство. Објективното битие на делото законодавецот го определува преку последицата - нанесување на тешка телесна повреда или тешко нарушување на здравјето,

од страна на насилникот, врз жртвата на семејното насилство.

Дејствие на извршување е секое дејствие што доведува до тешко повредување или тешко нарушување на здравјето на жртвата на семејно насилство, од страна на насилникот. Дејствие на извршување може да биде и присилба од која резултира самоповредување - насилникот ја присилува жртвата на семејно насилство да скокне низ прозорец или слично и при тоа жртвата на семејно насилство се здобива со тешка телесна повреда или пак кај истата настапува тешко нарушување на нејзиното здравје.

Кривичниот прогон се презема по службена должност. Кривична пријава до надлежното јавно обвинителство, според местото на одигрување на кривичноправниот настан, треба да поднесе МВР или, пак, жртвата на семејно насилство.

Тешка телесна повреда од чл.131 ст.6 од КЗ

„Тој што делото ќе го стори на миг доведен без своја вина во состојба на силна раздразнетост со напад или со тешко навредување или како последица на семејно насилство од страна на повредениот“ ќе се казни со парична казна или казна затвор до три години.

Законодавецот, со инкриминацијата од чл.131 ст.6 од КЗ, ја штити жртвата на семејно насилство, доколку истата на миг доведена без своја вина во состојба на силна раздразнетост од страна на насилникот го нападне насилникот и му нанесе тешка телесна повреда.

Кривичниот прогон се презема по службена должност. Кривична пријава до надлежното јавно обвинителство, според местото на одигрување на кривичноправниот настан, треба да поднесе МВР или пак насилникот.

Кривични дела против слободите и правата на човекот и граѓанинот

Присилба чл.139 ст.2 од КЗ

„Тој што со сила или сериозна закана ќе присили друг да стори или да не стори, или да трпи нешто при вршење на семејно насилство“, ќе се казни со затвор од шест месеци до три години.

Објект на заштита на ова дело е правото на слободно одлучување на жртвата на семејно насилство - слобода на формирање на волја и слобода на дејствување. Според оваа инкриминација, предвидена е кривична одговорност и казна за насилникот на семејното насилство, доколку истиот со сила или сериозна закана ќе ја присили жртвата да стори или да не стори или да трпи нешто.

Силата се состои во физичко дејствување на насилникот врз жртвата на семејното насилство заради совладување очекуван или постоечки отпор од страна на жртвата - пукање во воздух од страна на насилникот со цел да ја присили жртвата на семејното насилство да стори или да не стори или да трпи нешто. Насилно доведување на жртвата до отворен прозорец со закана од страна на насилникот упатена кон жртвата дека ќе ја фрли од прозорец доколку не даде одредена изјава - потпише договор за отуѓување на својот имот, а паричните

средства од продажбата на имотот кој е на жртвата во најкраток временски рок не му бидат дадени на насилникот, склучување на брак спротивно на волјата на жртвата на семејното насилство, којшто е склучен како резултат на сила или закана од страна на насилникот и слично.

Заканата, како начин на извршување на ова кривично дело, се состои во ставање на изглед на некое зло, чие остварување стои во власта на насилникот и зависи од тоа дали жртвата на семејното насилство ќе реагира според волјата на насилникот. Заканата упатена од насилникот кон жртвата на семејното насилство треба да биде сериозна. Жртвата на семејно насилство треба да биде убедена дека насилникот може да го предзвикува злото за кое се заканува - насилникот в раце држи вперен пиштол кон жртвата изговарајќи дека ќе ја убие доколку истата не стори нешто на што ја тера насилникот или пак да трпи нешто. Не е нужно насилникот да биде способен да ја оствари заканата, потребно е насилникот да мисли дека жртвата на семејно насилство смета дека тој ќе ја оствари неговата закана.

Кривичниот прогон се презема по службена должност. Кривична пријава до надлежното јавно обвинителство, според местото на одигрување на кривичниот правен настан, треба да поднесе МВР или, пак, жртвата.

Противправно лишување од слобода чл.140 ст.2 од КЗ

„Тој што друг противправно ќе затвори, ќе го држи затворен или на друг начин ќе му ја одземе или ограничи слободата на движење, при вршење на семејно

насилство“, ќе се казни со затвор од шест месеци до три години. Обидот е казнив.

Објект на заштита е слободата на движење на жртвата на семејното насилство, којашто треба да биде сфатена како слобода на одлучување за движење, како и фактичка можност за движење на жртвата на семејното насилство. Законодавецот со оваа инкриминација ги предвидува како недопуштливи поведенијата на насилникот кои ја ограничуваат или ја одземаат слободата на одлучување за движење, како и фактичката можност за движење на жртвата на семејно насилство.

Кривичното дело, од страна на насилникот, се врши со секое дејствие со кое се одзема или ограничува слободата на движење на жртвата на семејно насилство. Најчести дејствија со кои се одзема слободата на одлучување за движење се влевање страв кај жртвата на семејно насилство, со кршење предмети, со закани, а фактичката можност за движење најчесто се врши со затворање на жртвата, со одземање на обувките на жртвата, одземање на помагала за движење доколку жртвата на семејно насилство такви користи и сл.

Кривичниот прогон се презема по службена должност. Кривична пријава до надлежното јавно обвинителство според местото на одигрување на кривичноправниот настан, треба да поднесе МВР или, пак, жртвата.

Загрозување на сигурноста чл.144 ст.2 од КЗ

„Тој што ќе ја загрози сигурноста на друг со сериозна закана дека ќе нападне врз неговиот живот или тело,

животот и телото на нему блиско лице при вршење на семејно насилство“, ќе се казни со затвор од 3 месеци до 3 години.

Објект на заштита на ова кривично дело е психичкиот мир на жртвата на семејно насилство, нејзиното спокојство како претпоставка за други нејзини слободи. Човекот се чувствува слободен само тогаш кога не стравува за својата егзистенција, кога не му се заканува опасност, кога е безбеден. Суштината на неправото на ова кривично дело се состои токму во исфрлање на жртвата на семејно насилство од состојбата на психички мир и чувство на спокојство. Кај жртвата на семејно насилство од страна на насилникот се всадува страв, се создава чувство на несигурност што доведува до реално ограничување на личните слободи на жртвата.

Дејствие на извршување при извршување на ова кривично дело е заканата од страна на насилникот која е насочена кон загрозување на сигурноста на жртвата на семејното насилство, при што кај жртвата се создава чувство на загрозеност, страв, несигурност. Делото постои кога насилникот нема однапред намера да ја оствари својата закана, како и тогаш кога средството со кое се заканува е неподобно - пукање со пиштол плашливец. Според судската практика, секогаш кога насилникот има оружје во рацете, опасно орудие или друго средство што е подобно да го реализира злото со кое се заканува насилникот, секогаш постои загрозување на сигурноста. Дејствие на извршување може да биде и сериозна вербална закана дека ќе се нападне врз животот и телото на жртвата на семејното насилство. Делото е

довршено со создавање на чувство на лична несигурност на жртвата на семејното насилство.

Кривичниот прогон се презема по службена должност. Кривична пријава до надлежното јавно обвинителство, според местото на одигрување на кривичноправниот настан, треба да поднесе МВР или, пак, жртвата.

Кривични дела против половата слобода и половиот морал

Силување чл.186 од КЗ

„Тој што друг со употреба на сила или закана дека непосредно ќе нападне врз неговиот живот или тело на нему блиско лице ќе го присили на обљуба“, ќе се казни со затвор од една до десет години.

Објект на заштита е слободата при стапување во полови односи на жртвата на семејно насилство. Со ова кривично дело се заштитува слободата при стапување во полови односи на жртвата на семејно насилство и доколку истата е во брачна заедница со насилникот.

Дејствието го врши насилникот што со употреба на сила или закана дека ќе нападне врз животот или телото на жртвата на семејното насилство или врз животот и телото на блиски лица на жртвата на семејното насилство при што насилникот ја присилува жртвата на обљуба или на друго полово дејствие. Присилбата на обљуба или на друго полово дејствие насилникот ја врши со употреба на сила или закана. Силата се состои во совладување на отпорот на жртвата, а потоа е чинот на обљуба или друго полово дејствие. Заканата се состои во ставање во изглед

на определено зло - насилникот се заканува дека ќе нападне врз животот и телото на жртвата на семејното насилство или на нејзини блиски лица. Под блиски лица покрај лицата во близок роднински однос со жртвата на семејното насилство се подразбираат и лица што со жртвата се наоѓаат во фактички емотивни тесни односи - вереник или сл. Силата и заканата треба да се подобни да го скршат постојаниот или очекуваниот отпор на друго лице. Силувањето претпоставува непостоење согласност на жртвата на семејно насилство на акт на обљуба или полово дејствие. Обидот при извршување на ова кривично дело започнува со почетокот на примање на сила или закана заради вршење обљуба или друго полово дејствие, при што силата и заканата треба непосредно да претходат на актот на обљубата или на друго полово дејствие. Довршување на делото се совпаѓа со извршување на актот на обљубата, односно со продирање на половиот орган во женскиот полов орган, а додека актот на извршување на друго полово дејствие почнува со насилниот допир на половите органи врз телото на жртвата на семејното насилство.

Кривичниот прогон се презема по службена должност. Кривична пријава до надлежното јавно обвинителство, според местото на одигрување на кривичноправниот настан, треба да поднесе МВР или, пак, жртвата.

Полов напад врз дете чл.188 ст.3 од КЗ

„Тој што ќе изврши обљуба или друго полово дејствие врз дете при вршење на семејно насилство“, ќе се казни со затвор од најмалку пет години.

Правилниот развој на малолетниците до 14-годишна возраст (деца), претпоставува нивна што поцелосна заштита од различни објекти на сексуални злоупотреби и влијание врз нивното оформување како здрави личности. Истите се лица што се наоѓаат во најраната фаза на сексуалниот развој, кога по правило не можат во целост да го согледаат значењето на сексуалните односи, а самите овие односи не се придружени со подлабоки емотивни чувства, поради што постои опасност да го попречат развојот на младата личност во негативен правец. Поради тоа, казненото право содржи начелна забрана на какви било сексуални односи со малолетни лица кои не наполниле 14-годишна возраст, без оглед на полот. Не е допуштена доброволна или насилна обљуба или друго полово дејствие со малолетник до навршување на 14-годишна возраст.

Под поимот друго полово дејствие при извршување на овој вид кривично дело се подразбираат сите дејствија на допир и вовлекување на половите органи од страна на насилникот во телесните отвори на жртвата, како и дејствија што не значат остварување на телесни контакти со телото на жртвата - вршење полово дејствие пред дете, наведување дете пред насилникот или пред друг да врши полови дејствија.

Кривичниот прогон се презема по службена должност. Кривична пријава до надлежното јавно обвинителство, според местото на одигрување на кривичноправниот настан, треба да поднесе МВР или, пак, законскиот застапник на жртвата.

Посредување во вршење на проституција чл.191 од КЗ

„Тој што врбува, наведува, поттикнува или намамува лице на проституција или тој што на кој и да е начин учествувал во предавање на лице на друг заради вршење на проституција, заради заработувачка му овозможи на друг користење на сексуални услуги, заради заработувачка со сила или сериозна закана за употреба на сила ќе пресили или со измама ќе наведе друг на давање сексуални услуги“, ќе се казни со казна затвор од 1 до 10 години.

Во нашето казнено право проституцијата не е предвидена како кривично дело. Под проституција се подразбира вршење обљуба или други полови односи со неопределен круг на лица од ист или спротивен пол за определена парична или друга корист. Занимавањето со проституција во нашиот систем во казненото право се казнува, главно, како прекршок против јавниот ред и мир. Казненото право на РМ го инкриминира само посредувањето во вршењето проституција. Посредувањето во вршење проституција може да биде со врбување, наведување, поттикнување или намамување на лице на проституција или на кој и да е начин со учествување во предавање на лице на друг, заради вршење проституција.

Кривичниот прогон се презема по службена должност. Кривична пријава до надлежното јавно обвинителство, според местото на одигрување на кривичноправниот настан, треба да поднесе МВР или, пак, жртвата.

РАЗГРАНИЧУВАЊЕ НА ПРЕКРШОЦИТЕ И КРИВИЧНИТЕ ДЕЛА СО КОЕШТО СЕ РЕГУЛИРА ПОЈАВАТА НА СЕМЕЈНОТО НАСИЛСТВО

Казненото право во РМ не инкриминира посебен вид на прекршоци од областа на семејното насилство. Сите недопуштени поведенија од областа на семејното насилство, доколку не се инкриминирани како посебно кривично дело, се третираат како сторен прекршок од

страна на насилникот против нарушување на јавниот ред и мир. Негативна последица од оваа практика е тоа што МВР вакви барања за поведување на прекршочна постапка истовремено поднесува против жртвата на семејно насилство и против насилникот.

3.1 КРИВИЧНА ПОСТАПКА ВО СЛУЧАИ НА СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО

ВОВЕД И ВОДЕЧКИ ПРИНЦИПИ НА ПОСТАПУВАЊЕ НА ПОЛИЦИЈАТА, ИСТРАЖНИТЕ СУДИИ, ОБВИНЕТЕЛИТЕ И СУДИИТЕ ВО СЛУЧАЈ НА СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО

За успешно, ефикасно и навремено давање заштита на жртвата на семејно насилство, полицијата, Јавното обвинителство, истражниот судија и судечкиот судија, потребно е секој од нив при разрешување и спречување на семејното насилство да постапуваат итно, да ги обезбедат сите потребни докази за успешно спроведување на кривичната постапка, изведување на обвинетиот пред суд, негово казнување и меѓусебно да соработуваат, само со една цел да се даде адекватна граѓанска и кривична заштита на жртвата на семејното насилство и насилството да престане.

МВР по сознание или пријавување дека е извршено семејно насилство е должно веднаш да преземе мерки со

цел насилството врз жртвата да престане, а насилникот да биде изведен пред суд и да биде казнет за сторено насилство.

Министерството за внатрешни работи должно е веднаш да излезе на лице место и записнички да ја констатира состојбата што е најдена на лице место, да ги прибере сите потребни и нужни докази, по потреба да изготви албум со фотографии и да изврши разговор во најкраток можен временски рок со жртвата и насилникот и можните очевидци на настанот, по потреба да нареди лекарски преглед на жртвата на семејното насилство, и сите прибрани докази со кривична пријава веднаш да ги достави до надлежното обвинителство.

Надлежниот *јавен обвинител* по добивање на кривичната пријава, со целокупната придружна документација, веднаш треба да одлучи по пријавата и да поднесе обвинение против насилникот за соодветното кривично дело. Доколку се работи за кривични дела за кои е предвидена казна затвор над 5 години, јавниот обвинител веднаш треба да одлучи дали ќе бара спроведување истрага или пак ќе бара согласност од истражниот судија за подигање на обвинение против насилникот, без спроведување на истрага, за предметното кривично дело.

Истражниот судија веднаш по добивањето на барањето за подигање на обвинителен акт без спроведување на истрага против насилникот должен е веднаш да го распита насилникот, а потоа веднаш да се произнесе дали се согласува против насилникот да биде подигнато обвинение без спроведување на истрага. Доколку истражниот судија не се согласи со предлогот на јавниот обвинител, предлогот на јавниот обвинител треба да го смета како барање за спроведување на истрага, против насилникот за предметното кривично дело и веднаш да спроведе истрага.

По спроведената истрага истражниот судија е должен сите списи да ги врати на јавниот обвинител со цел истиот веднаш - најдоцна во рок од 8 дена да подигне обвинение против насилникот за предметното кривично дело.

3.1.1. ПРЕПОЗНАВАЊЕ НА ЕЛЕМЕНТИТЕ НА БИТИЕТО НА КРИВИЧНИ ДЕЛА ЗА СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО

Извршители на кривичните дела од областа на семејното насилство можат да бидат: брачни другари, родители и деца или други лица кои живеат во брачна или вонбрачна заедница или заедничко домаќинство, како и од поранешен брачен другар, или лица кои имат заедничко дете, или се наоѓат во блиски лични односи.

Дејствието на нивното извршување може да биде: грубо навредување, загрозување на сигурноста, телесно повредување, полово или друго психичко или физичко насилство со кое се предизвикува чувство на несигурност, загрозување или страв, кон претходно наведените лица.

Истите се извршуваат со умисла.

Доколку отсуствува еден од претходно наведените елементи нема да се работи за кривични дела од областа на семејното насилство.

3.1.2 СОБИРАЊЕ, ИЗВЕДУВАЊЕ И ОЦЕНКА НА БИТНИТЕ И НЕБИТНИТЕ ДОКАЗИ

Собирањето на доказите во врска со извршено семејно насилство почнуваат уште во текот на предкривичната постапка. Во предкривичната постапка, МВР е должно да ги преземе сите потребни мерки и да ги прибере сите докази за расветлување на кривичниот правен настан во кој е извршено семејното насилство - да изврши увид на лице место, веднаш да состави записник за увид на лице место, со опишување на целокупната состојба што

е најдена на лице место, привремено да ги одземе сите предмети кои ќе послужат како доказ пред судот за утврдување на начинот на извршување на кривичното дело и сторителот, по потреба да нареди да биде извршен преглед на жртвата на семејното насилство од страна на надлежна здравствена институција и да прибави писмен доказ за констатираните повреди врз жртвата, да изготви албум со фотографии од лице место и да ги прибере сите други докази за успешно спроведување на кривичната постапка.

Центарот за социјални работи според месната надлежност, во предкривичната постапка, должен е да ги повика насилникот и жртвата, да разговара со нив, да ги преземе сите мерки потребни за заштита на жртвата и престанување на насилството, а воедно да изготви и извештај и анамнеза од стручен тим за извршеното насилство.

Изведувањето и оценката на доказите се во надлежност на судот, на главен претрес. Битни докази се сите оние докази кои придонесуваат на директен или индиректен начин да се утврдат факти за постоење на кривично дело.

3.1.3 РЕДОВНА И СКРАТЕНА ПОСТАПКА

Скратена постапка, пред судот што суди во прв степен, е предвидена за кривично дело за кое како главна казна е пропишана парична казна или казна затвор во траење до 3 години (чл.130, 131 ст.6,139 ст.2,140 ст.2,144 ст.2 од КЗ).

Кривичната постапка се поведува врз основа на обвинителен предлог на јавниот обвинител, односно на

оштетената како тужител или врз основа на приватна тужба. Јавниот обвинител може да поднесе обвинителен предлог и врз основа на самата пријава. Обвинителниот предлог се поднесува во поголем број примероци, и тоа за судот и за обвинетиот.

Пред поднесување на обвинителниот предлог, јавниот обвинител може да предложи истражниот судијата да преземе определени истражни дејствија. Ако истражниот судија се согласи со овој предлог ќе ги преземе сите дејствија, а потоа сите списи ќе ги достави до јавниот обвинител. Истражните дејствија се спроведуваат колку што е можно побрзо и пократко.

Обвинителниот предлог треба да содржи: име и презиме на обвинетиот, со лични податоци доколку се познати, краток опис на кривичното дело, означување на судот пред кој ќе се одржи главен претрес, предлог кои докази ќе се изведат на главниот претрес, и предлог обвинетиот да се прогласи за виновен за предметното кривично дело и да се прогласи според законот. Во обвинителниот предлог може да се предложи обвинетиот да се стави во притвор.

Кога судот ќе го прими обвинителниот предлог или приватната тужба, судијата претходно ќе испита дали судот е надлежен, дали треба да се спроведат одредени истражни дејствија или да се дополнат спроведените истражни дејствија и дали постојат услови за отфрлање на предлогот или приватната тужба. Откако судијата не донесе ниедно од решенијата, веднаш ќе закаже главен претрес. Ако судијата смета дека е потребно да се спроведат одредени истражни дејствија, ќе ги спроведе сам.

Судијата ги повикува на главен претрес обвинетиот, неговиот бранител, тужителот, оштетениот и нивните законски застапници и полномошници, сведоците, вештаците и толкувачот, а по потреба ќе ги прибави и предметите што треба да служат како доказ на главниот претрес.

Главниот претрес се држиво местото на судот. Главниот претрес ќе се одржи иако не дојде јавниот обвинител кој е уредно повикан. Во тој случај оштетениот има право на главниот претрес да го застапува обвинението, во границите на обвинителниот предлог. Главниот претрес ќе се одржи иако не дојде оштетениот што е уредно повикан.

Ако обвинетиот не дојде на главниот претрес, иако уредно е повикан или поканата не може уредно да му се врачи поради непријавување во судот на промена на адресата или престојувалиштето, судот ќе одлучи главниот претрес да се одржи и во негово отсуство, под услов негово присуство да не е нужно.

По заклучувањето на главниот претрес, судот веднаш ќе ја изрече пресудата и ќе ја објави со суштествените причини. Пресудата мора да се изработи писмено во рок од 8 дена од денот на објавувањето. Против пресудата жалба може да се изјави во рок од 8 дена од денот на доставувањето на преписот од пресудата. Право на жалба имаат: обвинетиот, неговиот бранител, јавниот обвинител, а доколку јавниот обвинител не бил на главен претрес право на жалба има и оштетениот. По жалбата одлучува непосредно повисокиот суд.

Редовната постапка се води за кривични дела за кои е предвидена казна од затвор над 3 години.

Ако за кривично дело е предвидена казна затвор до 5 години, јавниот обвинител по поднесената кривична пријава против насилникот за одредено кривично дело може да подигне непосредно обвинителен акт пред судот. Доколку, пак, за кривично дело за кое се бара кривичен прогон против насилникот е предвидена казна затвор над 5 години, јавниот обвинител по поднесената кривична пријава, со доказите кон истата, доколку од доказите произлегува оправдано сомнение дека истиот е оправдано сомнителен како извршител на предметното кривично дело, а за истата е предвидена казна затвор до 10 години, јавниот обвинител може да бара од истражниот судија на надлежниот суд согласност за непосредно подигање на обвинителен акт пред судот или пак до истражниот судија на надлежниот суд да поднесе барање за спроведување истрага против насилникот за предметното кривично дело.

По спроведување на истрагата или дадената согласност од истражниот судија за подигање на непосредно обвинение против насилникот за предметното кривично дело, јавниот обвинител подига обвинителен акт кон насилникот за предметното кривично дело до надлежниот суд.

Обвинителниот акт треба да содржи: име и презиме на обвинетиот со лични податоци и податоци за тоа дали и од кога обвинетиот се наоѓа во притвор или се наоѓа на слобода, а ако е пуштен на слобода пред да се подигне обвинителниот акт, тогаш колку време бил во притвор, опис на делото, законскиот назив на делото, означување на судот пред кој ќе се одржи главен претрес, предлог за доказите кои треба да се изведат на главниот претрес,

со назначување на имињата на сведоците и вештаците, списите што треба да се прочитаат и предметите кои служат како доказ. Обвинителниот акт треба да содржи и образложение со кое според резултатот на истрагата ќе се опише состојбата на работите, ќе се наведат доказите со кои се утврдуваат решителните факти, ќе се изнесе одбраната на обвинетиот и становиштето на тужителот за наводите на одбраната.

Со еден обвинителен акт може да се опфатат повеќе кривични дела и повеќе обвинители ако може да се спроведе единствена постапка и да се донесе една пресуда.

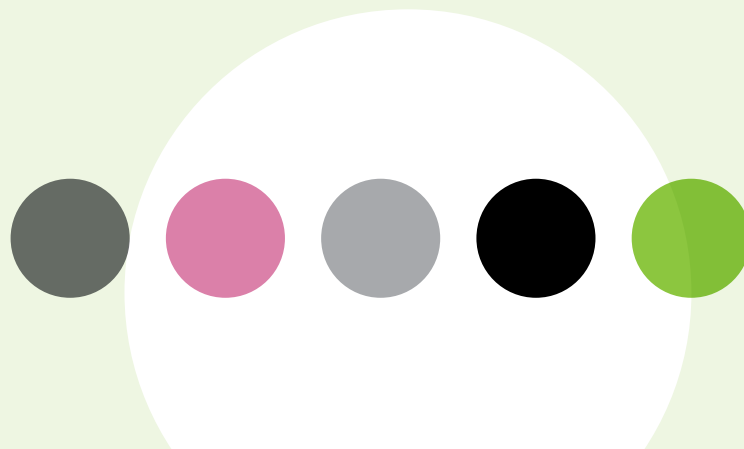
Обвинителниот акт се доставува до обвинетиот и неговиот бранител. Обвинетиот и бранителот на обвинетиот имаат право на приговор против обвинителниот акт, во рок од 8 дена по приемот на обвинителниот акт до Кривичниот совет на судот што ќе суди.

По правосилноста на обвинителниот акт судот закажува главен претрес на кој ги повикува сите лица назначени во обвинителниот акт.

Судот закажува и одржува главен претрес по обвинителниот акт и по заклучување на главниот претрес, судот изрекува и објавува пресуда. Пресудата може да се однесува само на лице кое е обвинето или само на дело што е предмет на обвинение содржано во поднесениот, односно на главниот претрес, изменет или проширен обвинителен акт. Судот не е врзан за предлозите на тужителот во поглед на правната оценка на делото. Судот ја заснова пресудата само врз основа на факти и докази што се изнесени на главниот претрес.

Пресудата се изрекува веднаш, а најдоцна во рок од 3 дена по заклучувањето на главниот претрес. Пресудата ако е објавена мора писмено да се изготви во рок од 15 дена по објавувањето, а во сложени предмети по исклучок во рок од 60 дена коишто не можат да бидат пречекорени. Пресудата ја потпишува претседателот на советот и записничарот.

Незадоволната странка против пресудата има право на жалба во рок од 15 дена по приемот на истата, преку Основниот до Апелациониот суд.

3.2 ПРЕДКРИВИЧНА ПОСТАПКА

3.2.1 ПОСТАПУВАЊЕ НА ОРГАНИТЕ ЗА ВНАТРЕШНИ

РАБОТИ ПО ПРИЈАВА НА СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО

(ПОПЛАКИ И ПРЕКРШОЦИ)

Надлежниот орган за внатрешни работи по добивање на поплаката за извршено семејно насилство, *е должен веднаш да ги провери наводите во поплаката, да излезе на лице место и да изврши информативен разговор* со насилникот и жртвата на семејното насилство, а воедно да го предупреди насилникот да престане со идно семејно насилство. Доколку овластеното лице од надлежниот орган за внатрешни работи оцени дека се работи за сторено кривично дело должно е да постапува итно, да се изврши увид на лице место, веднаш да се состави записник за увид на лице место, привремено да се одземат сите предмети кои ќе послужат како доказ пред судот за утврдување на вина и одговорност на насилникот, по потреба да се даде наредба за преглед на жртвата на семејно насилство од здравствена установа, и да прибави писмен извештај од извршениот преглед, и да ги прибере сите потребни докази за сторителот и за стореното кривично дело, а потоа веднаш да состави кривична пријава против насилникот за одредено кривично дело и истата со целокупниот доказан материјал да ја достави до надлежниот јавен обвинител за понатамошно постапување. Исто така надлежниот орган за внатрешни работи е должен да го извести и центарот за социјална работа според местото на одигрување на кривичноправниот настан со целиот да преземе мерки за заштита на жртвата на семејното насилство, конкретно наведени претходно.

Доколку надлежниот орган за внатрешни работи од прибраните докази, утврди дека се работи за сторен прекршок против јавниот ред и мир, должен е да поднесе барање за поведување на прекршочна постапка до надлежниот суд против насилникот, за сторен прекршок за нарушување на јавниот ред и мир.

3.2.2 ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА ПОТРЕБНИ ДОКАЗИ -

СОГЛАСНОСТ НА ЖРТВАТА ЗА ГОНЕЊЕ НА НАСИЛНИКОТ

Надлежниот орган за внатрешни работи должен е да ги обезбеди сите докази за насилникот и неговата кривична одговорност - записник за увид на лице место, привремено одземање на предмети кои можат да послужат како доказ за извршеното кривично дело, фотографирање на лице место со изготвување на албум со фотографии, обезбедување на лекарска документација за нанесените повреди на жртвата на семејното насилство. *За подетални информации околу обезбедувањето на потребните докази за поединечните кривични дела видете во ДОДАТОК 2" на овој водич.*

Доколку се работи за сторено кривично дело „Телесна повреда“ чл.130 ст.2 од КЗ, овластеното лице при надлежното министерство должно е да прибави предлог за кривичен прогон на насилникот, којшто треба да биде прибавен и даден од жртвата на семејното насилство. Предлогот за кривичен прогон - согласноста на жртвата,

|| Овие информации се резултат од двегодишниот проект *Воспоставување унифицирани и позитивни практики за справување со семејното насилство во РМ*, спроведен од Акција Здруженска и ЕСЕ. Истите беа подготвени од преставници на релевантни структури во казненосудниот систем.

за кривичен прогон на насилникот за ова кривично дело треба да се бара веднаш, а најдоцна до истекот на 90 дена, од одигрувањето на кривичноправниот настан. Доколку жртвата на семејното насилство не даде согласност - предлог за кривичен прогон против насилникот, кривичниот прогон не може да се преземе. Кривичниот прогон не може да се преземе доколку жртвата ваквата согласност - предлог за кривичен прогон го даде по 90 дена од одигрувањето на кривичноправниот настан.

За останатите кривични дела, предвидени во КЗ, не се бара согласност на жртвата за кривичен прогон на насилникот и надлежниот орган за внатрешни работи е должен по собирањето на потребните докази да состави кривична пријава и веднаш да ја достави до надлежниот јавен обвинител, според местото на одигрување на кривичноправниот настан.

3.2.3 КРИВИЧНА ПРИЈАВА И ОВЛАСТУВАЊЕ НА ОРГАНОТ ЗА ВНАТРЕШНИ РАБОТИ ВО ПРЕДИСТРАЖНАТА ПОСТАПКА

Кривичната пријава ја составува во писмена форма надлежниот орган за внатрешни работи, според местото на одигрување на кривичноправниот настан и ја доставува до надлежниот јавен обвинител.

Кривичната пријава треба да ги содржи сите елементи, како и обвинителниот предлог - име и презиме на насилникот, со сите негови останати генералии доколку се познати, опис на кривичноправниот настан, наведување на кривичното дело што насилникот го

извршил, образложение, наведување на доказите од кои произлегува дека насилникот го извршил кривичното дело, наведување на јавното обвинителство до кое се упатува кривичната пријава и потпис на овластеното лице со кој се поднесува кривичната пријава со деловен број и печат на овластениот орган.

Во предистражната постапка надлежното министерство има овластување да го повика насилникот и жртвата на семејно насилство, да разговара со истите, привремено да одземе предмети кои ќе послужат како доказ на главниот претрес за извршеното кривично дело и да ги прибере сите потребни докази за успешно водење и окончување на кривичната постапка.

ПОЗИТИВНА И НЕГАТИВНА ПРАКТИКА

Одредени органи веднаш по пријавување на семејното насилство вршат разговор со жртвата на семејното насилство, а доколку се работи за кривично дело од чл.130 ст.2 од КЗ, веднаш бараат согласност од жртвата дали сака кривичен прогон или не против насилникот, веднаш излегуваат на лице место, разговараат со насилникот, го опоменуваат да престане со натамошно насилство врз жртвата на семејно насилство, го известуваат органот за внатрешни работи со цел да ги преземе сите мерки за заштита на жртвата на семејното насилство, ги прибира сите потребни докази, веднаш се составува кривичната пријава која се проследува до надлежниот јавен обвинител. Доколку се работи за потешок вид на кривично дело, органот за внатрешни работи во рок од 24 часа ги врши сите потребни дејствија со составување на кривична пријава

против насилникот за предметното кривично дело, ја доставува истата со сите докази до надлежниот јавен обвинител. Јавниот обвинител најчесто во вакви случаи, доколку оцени дека насилникот го извршил кривичното дело, бара од истражниот судија на надлежниот суд да се спроведе истрага против истиот за предметното кривично дело, со предлог против насилникот да биде определена мерка притвор по основ кој постои за одредување притвор.

Кое било постапување надвор од претходно наведеното е негативна практика на постапување на надлежните органи за внатрешни работи.

3.3 ИСТРАГА

НАДЛЕЖНОСТ И ОВЛАСТУВАЊЕ НА ИСТРАЖНИОТ СУДИЈА ВО СЛУЧАИ НА СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО

Истрагата се спроведува против определени лица за кои постои основано сомнение дека сториле кривично дело.

Во истрагата ќе се соберат докази и податоци што се потребни за да може да се одлучи дали ќе се подигне обвинителен акт или ќе се запре постапката, докази за кои постои опасност дека не ќе може да се повторат на главниот претрес, или дека нивното изведување би било сврзано со тешкотии.

Истрагата се спроведува по барање на јавниот обвинител. Барањето за спроведување на истрага се поднесува до истражен судија на надлежниот суд. Кон барањето јавниот обвинител ќе ја достави до истражниот судија и кривичната пријава и сите списи, записници за

дејствијата што се преземани, а воедно ќе ги достави и предметите што може да послужат како доказ или ќе назначи каде се наоѓаат тие.

Во барањето за спроведување на истрага, мора да се наведе лицето против кое е спроведена истрагата, описот на делото, законскиот назив на кривичното дело, околностите од кои произлегува основаноста на сомнението и постојните докази со предлог кои дејствија истражниот судија треба да ги преземе.

Кога истражниот судија ќе прими барање за спроведување на истрага, ќе ги разгледа списите, потоа веднаш ќе го повика осомниченото лице и ќе го распита. Откако истражниот судија ќе го распита осомниченото лице за сите околности во врска со кривичното дело, доколку истражниот судија утврди дека постои основано сомнение дека осомничениот го извршил кривичното дело, ќе донесе

решение за спроведување на истрага. По донесувањето на решението за спроведување на истрага, истражниот судија ги презема сите потребни истражни дејствија, со цел да се расветли кривичноправниот настан.

Истражниот судија донесува решение за спроведување на истрага кое го доставува до осомничениот, неговиот бранител и застапникот на барањето за спроведување на истрага. Против ова решение е дозволена жалба во рок од 3 дена до Кривичниот совет на истиот суд.

Ако за кривичното дело е предвидена казна затвор до 5 години, јавниот обвинител може да подигне обвинителен акт и без спроведување на истрага, ако собраните податоци што се однесуваат на кривичното дело и на сторителот даваат доволна основа за спроведување.

Истрагата се води само во поглед на она кривично дело и против оној обвинет на кој се однесува решението за спроведување на истрага. Ако во текот на истрагата се покаже дека постапката треба да се прошири на некое друго кривично дело и против друго лице, истражниот судија ќе го извести за тоа јавниот обвинител. Јавниот обвинител може да бара проширување на барањето за спроведување на истрага.

Во текот на истрагата се распитуваат: жртвата на семејното насилство и свидетелите.

Истражниот судија ја завршува истрагата кога ќе најде дека состојбата на работите е доволно разјаснета. Истрагата треба да заврши во рок од 90 дена, а доколку истата не е завршена, се известува претседателот на

судот за причините поради кои истрагата не е завршена. Претседателот на судот по потреба ќе преземе мерка за завршување на истрагата.

По завршување на истрагата, истражниот судија сите списи ги доставува до надлежниот јавен обвинител. Надлежниот јавен обвинител откако ќе ги добие списите од спроведената истрага донесува одлука дали ќе подигне обвинение против насилникот или ќе даде изјава дека се откажува од натамошен кривичен прогон против насилникот за предметното кривично дело.

Ако јавниот обвинител даде изјава дека се откажува од кривичен прогон против насилникот за предметното кривично дело, истражниот судија донесува решение со кое ја запира истрагата. Решението за запирање на истрагата се доставува до јавниот обвинител и жртвата на семејното насилство и нивниот полномошник. Во решението за запирање на истрагата, оштетениот мора да биде известен дека може да го преземе кривичниот прогон во рок од 8 дена по приемот на известието.

Жртвата на семејното насилство во ваков случај може да бара дополнување на истрагата од истражниот судија, со предлог уште кои докази треба да бидат прибавени или може веднаш да подигне обвинителен акт против насилникот за предметното кривично дело.

Доколку жртвата на семејно насилство не го преземе кривичниот прогон во рок од 8 дена, се смета дека истата се откажала од натамошен кривичен прогон.

Истражниот судија ако не се согласи со барањето на јавниот обвинител за спроведување на истрага против

насилникот за одредено кривично дело, должен е во рок од 15 дена по приемот на барањето за спроведување на истрага да изрази несогласување со барањето за спроведување на истрага, против насилникот за одреденото кривично дело поради непостоење на основано сомнение дека истиот е основано сомнителен дека е сторител на предметното кривично дело.

Истражниот судија несложувањето во писмена форма со образложение е должен да го достави до Кривичниот совет на истиот суд. Кривичниот совет постапувајќи по несложувањето на истражниот судија, може да го одбие несложувањето на истражниот судија и да го задолжи истиот да спроведе истрага против насилникот за предметното кривично дело. Ваквата одлука на Кривичниот совет е конечна.

Доколку Кривичниот совет смета дека изразеното несложување од истражниот судија е основано, донесува одлука - решение со кое кажува дека нема место за спроведување на истрага против насилникот за предметното кривично дело со образложение. Против ваквото решение на Кривичниот совет е дозволена жалба во рок од 3 дена до Апелациониот суд. Апелациониот суд може жалбата да ја уважи, решението на Кривичниот совет да го преправи, истражниот судија да го задолжи да спроведе истрага против насилникот за предметното кривично дело или пак Апелациониот суд, доколку смета од приложените списи кон барањето за спроведување на истрага и дадената одбрана на осомничениот не произлегува основано сомнение дека истиот е сторител за предметното кривично дело, жалбата ќе ја одбие како

неоснована, решението на Кривичниот совет на Основниот суд ќе го потврди. Ваквата одлука на Апелациониот суд е конечна.

Јавниот обвинител во секој стадиум на истрагата може да даде изјава дека се откажува од барањето против насилникот да се спроведе истрага за одредено кривично дело. Истражниот судија е должен да ја извести жртвата на семејното насилство, за ваквото откажување на јавниот обвинител. Жртвата може во законскиот рок секогаш да го продолжи кривичниот прогон против насилникот за предметното кривично дело, и истата во тој случај се јавува како супсипидијарен тужител и ги има сите овластувања како јавниот обвинител, освен овластувањата што ги има јавниот обвинител како државен орган.

По спроведената истрага, истражниот судија е должен сите списи да му ги врати на јавниот обвинител со цел истиот веднаш - најдоцна во рок од 8 дена да подигне обвинение против насилникот за предметното кривично дело.

Истражниот судија на предлог на овластениот тужител може да определи притвор. Против решението со кое се одбива предлогот за определување притвор, дозволена е жалба во рок од 48 часа до кривичниот совет на првостепениот суд.

Притворот по решение на истражниот судија може да трае најмногу 30 дена.

Притворот може да биде продолжен за осомничениот со одлука на Кривичниот совет. Притворот во истрагата може да трае најмногу до 180 дена.

По подигањето на обвинителниот акт до завршувањето на главниот претрес, по предлог на овластениот тужител или по службена должност, притворот може да се определи, продолжи или укине само со решение на кривичниот совет, во рамките предвидени децидно во ЗКП.

Пред подигањето на обвинителниот предлог во скратена постапка притворот може да трае најмногу 8 дена.

3.3.1 МЕРКИ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА ПРИСУСТВО НА ОБВИНЕТИОТ ЗА УСПЕШНО ВОДЕЊЕ НА КРИВИЧНА ПОСТАПКА

Мерките што можат да се преземат за обезбедување на присуство на обвинетиот и за успешно водење на кривичната постапка се: покана, приведување, ветување на обвинетиот дека нема да го напушти престојувалиштето, т.е. живеалиштето и други превентивни мерки за присуство на обвинетиот, гаранција, куќен притвор и притвор. При одлучување која од наведените мерки ќе ја примени, надлежниот орган ќе се придржува кон условите за примена на одделни мерки, водејќи сметка да не се применува потешката мерка ако може истата цел да се постигне со поблага мерка, судот може спрема обвинетиот истовремено да определи повеќе мерки освен кога ќе ја определи мерката притвор. Овие мерки се укинуваат и по службена должност кога ќе престанат и причините за нивното изрекување.

Покана

Присуството на обвинетиот при извршување на дејствијата во кривичната постапка се обезбедува со негово повикување. Поканата до обвинетиот ја упатува судот. Повикувањето се врши со доставување на писмена покана која содржи назив на судот што повикува, име и презиме на обвинетиот со улица и број, назив на кривичното дело кое му се става на товар, местото каде што обвинетиот треба да дојде, ден и час кога треба да дојде, назначување дека се повикува во својство на обвинет и предупредување дека во случај на недоаѓање ќе биде присилно доведен, службен печат и потпис од судијата кој повикува. Кога обвинетиот прв пат се повикува ќе се поучи во поканата за правото да земе бранител и дека бранителот може да присуствува во неговото распитување. Обвинетиот е должен да го извести судот веднаш за промена на адресата, како и за намерата да го промени престојувалиштето.

Приведување

Наредба да се приведе обвинетиот може да издаде судот ако постои причина за притвор, ако е веќе донесено решение за притвор или ако, уредно повикан, обвинетиот не дојде, а својот изостанок не го оправда или ако не може да се изврши уредно доставување на поканата, а од околностите очигледно произлегува дека обвинетиот го одбегнува приемот на поканата.

Ветување на обвинетиот

Ако постои стравување дека обвинетиот во текот на постапката би можел да се скрие или да отиде во

непознато место или во странство, судот може да бара од обвинетиот ветување дека нема да се крие, односно дека без одобрение на судот нема да го напушти своето живеалиште, односно престојувалиште. Даденото ветување се внесува во записник.

По добиеното ветување од обвинетиот, судот може да определи забрана за посетување на одредено место или подрачје, забрана за приближување или воспоставување контакти со жртвата на семејното насилство. Судот со решение ќе ја одреди далечината, местото или подрачјето до кое обвинетиот не смее да се приближи, воедно ќе даде забрана за контактирање со жртвата на семејно насилство или нивно повикување по телефон или слично.

Обвинетиот при давање на ветувањето ќе се предупреди дека може да му се одреди притвор ако го прекрши даденото ветување.

Други превентивни мерки со кои се обезбедува присуството се:

- » Забрана на напуштање на живеалиштето, односно престојувалиштето;
- » Обврска на обвинетиот да се јавува на одредено службено лице или кај надлежен орган;
- » Привремено одземање на патна или друга исправа за приминување на граница, односно забрана за нејзино издавање.

Привремените мерки може да траат доколку постои потреба, а најмногу до правосилноста на пресудата. Привремените мерки се изработуваат со решение кое се доставува до надлежниот орган за извршување.

Привремената мерка за обезбедување на забрана за напуштање на живеалиштето, односно престојувалиштето, привремено одземање на патна исправа за применување на граница, односно забрана за нејзино издавање ја извршува МВР.

Привремената мерка за обезбедување обврска на обвинетиот повремено да се јавува на одредено службено лице или на надлежен орган, ја извршува МВР или друг надлежен орган на кој обвинетиот треба да му се јави.

Гаранција

Обвинетиот кој треба да се стави или веќе е ставен во притвор само поради страв дека ќе побегне може да се остави на слобода или да се пушти на слобода ако тој лично или некој друг даде за него гаранција дека до крајот на кривичната постапка нема да побегне. Гаранцијата ја определува судот. Гаранцијата може да биде во готови пари, хартија од вредност, скапоцености или други подвижни предмети од поголема вредност, што лесно може да се претворат во пари, а гаранцијата може да биде и со ставање на хипотека врз недвижни добра на лицето кое ја дава гаранцијата. Ако обвинетиот побегне, вредноста дадена како гаранција се внесува како приход во Буџетот на РМ. Гаранцијата во секој случај се враќа доколку се донесе ослободителна пресуда, одбивателна или постапката биде запрена против обвинетиот.

Куќен притвор

Ако постои основано сомнение дека насилникот сторил кривично дело и има услови за определување на притвор, судот може да определи мерка куќен притвор

и да му нареди на тоа лице да не го напушта домот за определено време.

При изрекување на куќен притвор, покрај забрана за одалечување од домот или од други простории, судот може да определи забрана за комуницирање со лица, забрана на употреба на средства за комуницирање, односно обврска за почитување на мерките на видео и електронски надзор. Ако лицето против кое е определен куќен притвор не ги почитува изречените мерки, против истото ќе се определи притвор.

Судот врши надзор на куќниот притвор, а надзорот може да го довери и на МВР.

Притвор

Притвор може да определи само судот. Траењето на притворот мора да биде сведено на најкратко нужно време. Должност е на сите органи кои учествуваат во постапката да постапуваат со особена итност ако обвинетиот се наоѓа во притвор.

Ако постои основано сомнение дека насилникот сторил кривично дело, притворот против истиот може да се определи ако: се крие, ако постојат околности што укажуваат на опасност од бегство, ако постои основан страв дека ќе ги уништи трагите на кривично дело или ако од особени околности се укажува дека ќе ја попречи истрагата со влијание врз сведоци, соучесници или прикривачи или ако особени околности го определува стравот дека ќе го повтори кривичното дело или ќе го доврши обиденото кривично дело или дека ќе го стори кривичното дело со кое се заканува.

НЕГАТИВНА ПРАКТИКА

Доставата на поканите за сите лица кои треба да се јават пред судот е рак-рана. Судот е доведен во состојба за едно лице да праќа повеќе покани за негово присуство бидејќи најчесто поканите се враќаат со разни забелешки, без судот да има можност лицата уредно да ги повика. Доколку едно лице не е уредно повикано, со исклучок кога истото не го известило судот за промена на престојувалиштето или местото на живеење, тоа лице не може присилно да се доведе пред судот, од една страна, и, од друга страна, МВР веќе, така да се каже, се претвори во доставна служба на судот.

Постапката за полагање на гаранција е многу сложена и предизвикува многу материјални трошоци, кои, најчесто, лицето што ја дава гаранцијата или обвинетиот не се во состојба да ги поднесат.

При определување на притворот најчесто се прифаќа предлогот на Јавното обвинителство за определување на мерката притвор за осомничениот, без истражниот судија или кривичниот совет да даде доволно образложение на законските основи по кои притворот е определен, па најчесто само се препишуваат основите по кои притворот е определен. Потребно е поактивен однос на повиканите во однос на контролата на времетраење на притворот.

ПОЗИТИВНА ПРАКТИКА

Секогаш од обвинетиот се зема ветување во писмена форма на записник дека до крајот на кривичната постапка нема да побегне, а воедно и му се наложуваат други обврски само со една цел, кривичната постапка успешно да се води и да се заврши.

Гаранцијата што се нуди, обвинетиот да не биде ставен во притвор или ако се наоѓа во притвор само поради опасност од бегство најчесто се прифаќа од судот, а судот при определување на висината на гаранцијата внимава за имотната состојба на обвинетиот, а пред сè и за општествената опасност на кривичното дело за кое се води кривична постапка против обвинетиот.

3.3.2 ИСТРАЖНИ ДЕЈСТВИЈА

Претрес на дом и лица

Претресот на дом или други простории на обвинетиот или други лица може да се преземе ако е веројатно дека со претресот ќе се фати обвинетиот или ќе се пронајдат траги на кривичното дело или предмети важни за кривичната постапка.

Претресот на лице може да се преземе кога е веројатно дека со тоа ќе се пронајдат траги или предмети важни за кривичната постапка. Претресувањето го наредува судот со писмена образложена наредба, во која се назначува местото и лицето што се претресува, како и предметите или лицата што се бараат, односно одземаат.

Наредбата за претресување му се предава пред да почне претресувањето на лицето кај кое или врз кое

ќе се изврши претресувањето. Пред претресувањето ќе се повика лицето за кое се однесува наредбата за претресување доброволно да ги предаде лицето, т.е. предметите што се бараат.

За секое претресување на дом или лице ќе се состави записник. Записникот го потпишува службеното лице кое го врши претресувањето, лицето кај кое или врз кое се врши претресувањето и лицата чие присуство е задолжително при извршувањето на претресувањето. Во овој записник се внесуваат и предметите и документите што се одземаат. За одземените предмети или документите на лицето му се издава потврда.

Привремено обезбедување и одземање на предмети

Предметите според КЗ треба да се одземат или да послужат како доказ во кривичната постапка привремено ќе се одземат и ќе му се предадат на чување на судот или на друг начин ќе се обезбеди нивно чување. Тој што ги држи ваквите предмети е должен да ги предаде по барање на судот. Лицето кое ќе одбие да ги предаде предметите може да се казни. При одземање на предметите ќе се означи каде да се најдат и ќе се опишат. За одземените предмети ќе се издаде потврда.

Постапка со сомнителни предмети

Ако се најде кај обвинетиот туѓ предмет, а не се знае чиј е, органот што ја води постапката ќе го опише тој предмет и описот ќе го објави на табла на органот на општината на чие подрачје живее обвинетиот и на чие

подрачје е сторено кривичното дело. Во огласот ќе се повика сопственикот да се јави во рок од една година по денот на објавување на огласот, зашто, во спротивно, предметот ќе се продаде. Парите од продажбата се внесуваат во Буџетот на РМ.

Испитување на обвинетиот

Кога се испитува обвинетиот првпат ќе се праша за неговото име и презиме, кои се неговите родители, кога е роден, каде живее, каде престојува, каква е неговата семејна материјална положба, дали е осудуван или не и зошто, ако е малолетник кој му е законски застапник. Обвинетиот ќе се поучи дека е должен да се јави на поканата и доколку го промени местото на живеење и престојување дека е должен веднаш да го извести судот. Потоа на обвинетиот му се посочува зошто се обвинува, ќе се праша што има да изјави во своја одбрана, а ќе му се соопшти дека не е должен да ја изнесе неговата одбрана, ниту да одговара на поставените прашања и дека може да го користи правото на молчење. Кога обвинетиот ќе го заврши својот исказ, ќе му се постават прашања доколку е потребно да се потполнат празнините и да се отстранат противречностите или нејаснотиите во неговото излагање. Обвинетиот се распитува усно, спрема обвинетиот не смее да се употреби сила, закана или други слични работи, за да се дојде до негово признавање. Обвинетиот може да биде испитан во отсуство на негов бранител само ако изрично се откаже од тоа право, а одбранта не е задолжителна или ако во рок од 24 часа од моментот кога е поучен за ова право самиот не обезбеди бранител, освен во случаи на задолжителна одбрана. За распитот

на обвинетиот се составува записник кој се потпишува од страна на обвинетиот, судијата и записничарот.

Пред потпишување на записникот од страна на обвинетитот истиот ќе му се прочита и ќе се запраша дали има забелешки на записникот, доколку има кои се тие забелешки и во што се состојат.

Сослушување на сведоци

Како сведоци се повикуваат лица за кои се верува дека можат да дадат известување за кривичното дело и сторителот и за други важни околности. Сведокот пред да биде распитан мора да биде известен дали е ослободен од должноста за сведочење, дека не мора да одговара на одредени прашања ако е веројатно дека со тоа би се изложил себеси или свои блиски роднини на тешка срамота, значителна материјална штета или кривично гонење. Ова предупредување мора да биде наведено во записникот за неговото распитување и доколку истиот изрично не се откаже од претходно наведените права истиот не може да биде распитан.

Сведокот претходно ќе се опомене дека е должен да зборува вистина и дека не смее ништо да премолчи, а потоа ќе се предупреди дека давањето на лажен исказ претставува кривично дело. Потоа сведокот ќе се праша за неговото име и презиме, неговите родители, занимањето, местото на живеење и престојување, местото на раѓање, возраст и неговиот однос со обвинетиот и оштетениот. Доколку сведокот е малолетно лице, за истото важи посебен режим на испитување во присуство на негов законски застапник и претставник од ЦСР.

Увид

Увидот се презема кога за утврдување или разјаснување на некој важен факт во постапката е потребно непосредно забележување. Увидот се извршува од страна на судот или пак од овластени службени лица на надлежен орган. За увидот се составува записник кој се потпишува од страна на овластеното лице што го извршило увидот. Во записникот за увид на лице место се констатира целокупната состојба на работите на самото лице место, без претходно прејудување и давање мислење за виновност или не. Во записникот за увид на лице место не можат да се внесат искази на очевидци на кривичниот правен настан, туку само име и презиме со улица и број на очевидците со цел истите да можат да бидат повикани и распитани од надлежен суд во текот на кривичната постапка.

Вештачење

Вештачењето се определува кога за утврдување или за оценка на некој важен факт треба да се прибави наод и мислење од лица што располагаат со потребно стручно знаење.

Вештачењето го определува судот со наредба во која се наведуваат околностите на кои треба да биде извршено вештачење. Вештачењето се доверува на стручна установа или индивидуално вешто лице од редот на судските вештаци. Установата или вештото лице се должни во најкраток временски рок до судот да достават писмен наод и мислење за извршеното вештачење. Писмениот наод и мислење судот е должен да го достави навремено до странките - тужител, обвинет, бранител.

НЕГАТИВНА ПРАКТИКА

Кон барањата на МВР за издавање наредба од судот за претрес на дом или други простории за да се пронајдат предмети и докази од извршено кривично дело, не се даваат доволно докази дека навистина со таквиот претрес би се пронашле докази или предмети од извршено кривично дело, што го доведува судот во дилема дали таквото дејствие да се дозволи или не. Претресите понекогаш се вршат и во ноќ.

Распит на обвинетите да се забрани да се врши во ноќ.

Вештачењата да се вршат од специјализирани установи. Да не се дозволува вештачење да се врши од МВР, како подносител на кривична пријава против едно лице за одредено кривично дело. Но, исто така мора да се земе предвид фактот дека единствената и централна форензичка институција во нашата земја се наоѓа во рамките на МВР. Практиката за постоење на вакви форензички служби за потребите на органите за внатрешни работи не е исклучок. Напротив, вакви форензички служби во рамките на полицијата постојат во сите европски земји. Она што е далеку позначајно е тоа што овие форензички служби треба да ги исполнуваат меѓународните стандарди пропишани за нивно работење, односно да располагаат со соодветна опрема, човекови капацитети и да имаат воведено стандардни оперативни процедури за сите сегменти на нивно работење, согласно со најдобрите европски практики. Доколку овие и други релевантни услови се исполнети, се гарантира објективноста и непристрасноста во изготвка на вештачењата и при тоа е ирелевантно во чии рамки функционира една

форензичка институција.

ПОЗИТИВНА ПРАКТИКА

Обвинетиот пред да биде распитан се поучува за сите права што му припаѓаат по ЗКП, а воедно му се овозможува да ги користи тие права - право на користење на сопствениот јазик во постапката, право на бранител, право на молчење, право на одредени

3.4 НАДЛЕЖНОСТ И ОВЛАСТУВАЊЕ НА ЈО ВО ГОНЕЊЕ НА СЛУЧАИ ВО СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО

Основно право и должност на јавниот обвинител е да ги гони сторителите на кривични дела меѓу кои и сторителите на кривични дела од областа на семејното насилство.

За кривични дела од областа на семејното насилство кои се гонат по службена должност (чл.123 ст.2 т.2 ,чл.125, 131 ст.1, 6 чл.140, 144,139,186,188,189 од КЗ), јавниот обвинител е надлежен да ги преземе потребните мерки во врска со откривање на кривични дела и во врска со пронаоѓање на сторителите и заради насочување на преткривичната постапка, да бара спроведување на истрага, да подига и застапува обвинителен акт, односно обвинителен предлог пред назначен суд, односно да изјавува жалба против неправосилните судски одлуки и да поднесува вонредни правни лекови против правосудните судски одлуки.

Јавниот обвинител кога ќе најде дека нема основа да го преземе гонењето за кривично дело за кое се гони по службена должност или кога ќе најде дека нема основа

да го преземе гонењето против некој од пријавените соучесници на семејното насилство, треба да се откаже од натамошен кривичен прогон.

Политика на задолжително гонење на сторителите на семејно насилство

Според казненото право на РМ, кривичниот прогон за сите кривични дела од областа на семејното насилство се преземаат по службена должност со исклучок за кривичното дело телесна повреда чл.130с т.2 од КЗ, каде кривичниот прогон се презема по службена должност, меѓутоа со претходна согласност - предлог на жртвата на семејното насилство. Сето ова јасно упатува на заклучок дека јавниот обвинител е должен да бара кривичен прогон против сите насилници кои се оправдано сомнителни дека се сторители на кривично дело од областа на семејното насилство.

Кога јавниот обвинител ќе најде дека нема основа да го преземе гонењето за кривично дело за кое се гони по службена должност, или кога ќе најде дека нема основа да го преземе гонењето против некој од пријавените сучесници на семејното насилство должен е во рок од 8 дена да го извести оштетениот и да го упати дека може самиот да го преземе гонењето.

Вака ќе постапи и судот ако донел решение за запирање на постапката поради откажување на јавниот обвинител од гонење.

Оштетениот - жртвата на семејното насилство, има право да го преземе, т.е. да го продолжи гонењето во рок од 8 дена од кога го примил известувањето.

Ако јавниот обвинител се откаже од обвинителниот акт - оштетениот може, превземајќи го гонењето, да остане при подигнатиот обвинителен акт или да подигне нов.

Оштетениот - жртвата на семејното насилство, кој не е известен дека јавниот обвинител не го преземал гонењето или истражниот судија ја запрел истрагата кога јавниот обвинител се откажал од гонење, може да даде своја изјава дека ја продолжува постапката пред належниот суд во рок од 3 месеци од денот кога јавниот обвинител ја отфрлил пријавата, односно истрагата била запрена.

Ако оштетениот - жртвата на семејното насилство во текот на траење на рокот за преземање на гонењето умре, неговиот брачен другар, вонбрачен другар, децата, родителите, посвоителите, браќата и сестрите можат во рок од 3 месеца од денот на неговата смрт да

го преземат гонењето, односно да дадат изјава дека ја продолжуваат постапката.

Кога јавниот обвинител ќе се откаже од обвинителен акт на главниот претрес, оштетениот - жртвата на семејното насилство е должен да се изјасни дали сака да го продолжи гонењето. Ако оштетениот - жртвата на семејно насилство не е присутна на главниот претрес, а уредно е повикана или поканата не можела да се врачи поради непријавување на судот на промената на адресата или престојувалиштето, ќе се смета дека не сака да го продолжи гонењето.

Ако оштетениот во законскиот рок не го поведе или не го продолжи гонењето или ако оштетениот - жртвата на семејното насилство како тужител, не дојде на главниот претрес, иако е уредно повикан или поканата не може да ѝ се врачи поради непријавување на промена на адресата или престојувалиштето, ќе се смета дека се откажал од гонењето.

Гонење на кривични дела по приватна кривична тужба

Законот за кривична постапка во РМ не предвидува кривичен прогон по приватна кривична тужба за ниту едно кривично дело од областа на семејното насилство. За сите кривични дела, кривичниот прогон се презема по службена должност. Вака ќе постапи и судот ако донел решение за запирање на постапката поради откажување на јавниот обвинител од гонење.

Можности за олеснување и забрзување на постапката во насока на елиминирање на повторната виктимизација

Процесното и казненото право на РМ нема инструменти за избегнување на повторна виктимизација на жртвата на семејно насилство бидејќи според одредбите на ЗКП, сите докази за постоење на одредено кривично дело и за определен извршител се изведуваат на главниот претрес, што значи жртвата на семејно насилство од страна на судот мора да биде повикана и да даде свој исказ на главниот претрес во присуство на обвинетиот што придонесува за повторна виктимизација на жртвата на семејното насилство. Исклучок од сето ова правило постои доколку е спроведено истражно дејствие - распит на жртвата на семејното насилство, за кривично дело за кое е предвидена скратена постапка или пак истата е распитана во истрага, за кривични дела за кои се води редовна постапка, судот може да го прочита исказот на оштетената, меѓутоа доколку постои согласност од обвинетиот и неговиот бранител и тужителот.

ПОЗИТИВНА ПРАКТИКА

1. Надлежното Основно обвинителство добило кривична пријава против Н.Н. лице за сторено кривично дело „Телесна повреда“ чл.130 ст.2 од КЗ. Кон кривичната пријава МВР приложило предлог од оштетената - жртвата на семејното насилство за кривичен прогон против насилникот за предметното кривично дело, записник за увид на лице место, записник за извршен надворешен преглед на жртвата на семејното насилство, а воедно и надлежниот ЦСР на барање на

Основното обвинителство приложил анамнеза за кривичноправниот настан. Обвинителството веднаш подигнало обвинителен предлог, со барање судот да закаже веднаш главен претрес на кој ќе бидат повикани, застапник на обвинението, обвинетиот - насилникот, оштетената - жртвата на семејното насилство.

2. Жртвата на семејното насилство директно се јавува кај надлежниот ЈО пријавувајќи дека врз истата се врши семејно насилство. Основниот јавен обвинител веднаш од истата зема изјава во која жртвата наведува дека поради секојдневни закани од насилникот кој ѝ е сопруг на истата ѝ е загрозувана сигурноста, поради што кај истата се јавило чувство на несигурност и страв за нејзиниот интегритет. Во поткрепа на својата изјава бара да бидат распитани нивните две малолетни деца кои се на возраст од 16 и 17 години. ЈО по земената изјава од жртвата на семејното насилство веднаш подигнало обвинение против насилникот за кривично дело „Загрозување на сигурноста“ чл.144 ст.2 од КЗ, со барање судот веднаш да закаже и одреди главен претрес на кој ќе бидат повикани застапникот на обвинението, насилникот и жртвата на семејното насилство и сведетелите, со предлог обвинетиот да биде огласен за виновен за предметното кривично дело и да се казни според Законот.

3. Н.Н. лице се јавува во МВР со тврдење дека неговите соседи - кои се брачен другар и другарка постојано го тепаат нивното малолетно дете кое е на возраст од 15 год. Надлежното МВР веднаш случајот го пријавува во надлежниот ЦСР, а воедно излегуваат на лице место

наогајќи го во домот малолетното дете кое имало видливи надворешни повреди по телото. МВР составува записник за увид на лице место, врши разговор со родителите, дава налог веднаш врз детето да се изврши надворешен лекарски преглед и по завршениот лекарски преглед составува кривична пријава против родителите на детето за кривично дело „Телесна повреда“ чл.130 ст.2 од КЗ, а од ЦСР воедно бара на детето времено да му се постави законски застапник. Застапникот на обвинението по добиената кривична пријава и покрај несогласувањето на малолетното дете неговите родители да бидат кривично гонети, поднесува обвинителен предлог до надлежниот суд за кривично дело „Телесна повреда „ чл.130 ст.2 од КЗ, со барање судот веднаш да закаже главен претрес на кој ќе бидат поканети застапникот на обвинението, обвинетите, оштетеното дете и свидетелите со цел обвинетите да бидат огласени за виновни и казнети за предметното кривично дело според Законот.

НЕГАТИВНА ПРАКТИКА

1. Н.Н лице кое е брачна другарка на сторителот Н.М. до надлежното МВР пријавува кривично дело „Силување“ чл.186 ст.1 од КЗ, од нејзиниот брачен другар. МВР го повикува насилникот на информативен разговор. Насилникот го користи правото на молчење. МВР врз основа на информативниот разговор со жртвата веднаш составува кривична пријава против Н.Н - насилник за кривично дело „Силување“ чл.186 ст.1 од КЗ. Јавното обвинителство ја отфрла кривичната пријава со

образложение дека нема основано сомнение дека насилникот е сторител на кривично дело за кое се товари со кривичната пријава. Решението за отфрлената кривична пријава против насилникот за предметното кривично дело е доставена на адреса на оштетената, наведена во кривичната пријава, и истото го примил насилникот на доставницата потпишувајќи се со име и презиме на оштетената - жртвата. Минуваат 3 месеци откако јавниот обвинител ја отфрлил кривичната пријава за предметното кривично дело, а дури по истекот на 3 месеци жртвата на семејно насилство дознава дека кривичната пријава против насилникот за предметното кривично дело е отфрлена. Како резултат на тоа што таа кривичниот прогон не го преземала во рок од 3 месеци, го губи правото за преземање на кривичен прогон против насилникот за предметното кривично дело.

2. Од Н.Н лице член на заедничко домаќинство е поднесена кривична пријава против таткото и мајката на малолетно лице Н.Н во која се тврди дека родителите врз нивното дете постојано вршат семејно насилство. МВР излегло на лице место и само ги предупредило родителите во иднина добро да се однесуваат спрема нивното малолетно дете, без да се преземат други мерки спрема родителите и случајот да се испита и процесуира.

3.5 ПОДГОТОВКА НА ГЛАВЕН ПРЕТРЕС И НЕГОВО ЗНАЧЕЊЕ ПРИ ПРЕСУДУВАЊЕ ВО СЛУЧАЈ НА СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО

Судијата поединец или претседателот на советот со наредба го определува денот, часот и местото на главниот претрес. Судијата поединец или претседателот на советот е должен претресот да го закаже во рок од 30 дена, од денот на приемот на обвинителниот акт во судот доколку се исполнети услови за закажување на главен претрес. Ако во овој рок судијата поединец или претседателот на советот не го закаже главниот претрес, судијата поединец или претседателот на советот е должен да го извести претседателот на судот за причините поради кое не е закажан главниот претрес. Претседателот на судот по потреба ќе преземе мерки главниот претрес да се закаже.

На главниот претрес се повикуваат обвинетиот, неговиот бранител, тужителот, оштетениот, нивните законски застапници и полномошниците, свидетелите, вештаците кои се приложени од тужителот во обвинението. Поканата до обвинетиот мора да се достави така што меѓу доставувањето на поканата и денот на главниот претрес треба се да остави доволно време за подготвување на одбраната (најмалку 8 дена). На барање од обвинетиот или на барање на тужителот, а по согласност на обвинетиот, овој рок може да се скрати.

Доказна постапка и аспекти на докажување на битијата на кривични дела за семејно насилство

Во доказната постапка судот ги изведува сите докази, предложени во обвинението, а по потреба за подобро расветлување на кривичноправниот настан и утврдување на кривичната одговорност на обвинетиот, судот е задолжен да изведува и докази по службена должност со цел да утврди една правилна и потполна фактичка положба. Товарот на докажување паѓа на тужителот и на судот бидејќи судот е должен и по службена должност да изведува докази од претходно наведени причини, а и со цел да ја проверува и одбраната на обвинетиот.

Измени и проширување на обвинение

Ако тужителот во текот на главниот претрес најде дека изведените докази укажуваат дека се изменила фактичката состојба изнесена во обвинението, тој може на главниот претрес усно да го измени обвинението, а може да предложи главниот претрес да се прекине заради подготвување на ново обвинение.

Ако обвинетиот во текот на главниот претрес стори кривично дело или во текот на главниот претрес се открие порано сторено кривично дело, судот по обвинение на овластениот тужител, кое може да биде и усно изнесено, ќе го прошири главниот претрес и на тоа дело. Против тоа обвинение не е дозволен приговор. За да се подготви одбраната, судот во таков случај може да го прекине

главниот претрес, а може по сослушување на странките да одлучи за тоа кривично дело да се суди посебно.

ПОЗИТИВНА ПРАКТИКА

1. Главниот претрес судијата го закажува по претходно проучување на сите списи кон предметот, а потоа издава наредба во која навел колку дена ќе трае главниот претрес, кои докази ќе бидат изведувани и кој ден, правејќи посебен распоред за распит на оштетените и сведетелите.
2. Закажување на главниот претрес најмалку 30 дена пред неговото одржување со цел ако некое лице кое задолжително треба да биде присутно на главниот претрес не е уредно покането, да се преземат дополнителни мерки за негово присуство на главниот претрес или, во спротивно, навремено да се известат сите странки за одлагањето на главниот претрес.
3. Објавување на изречената пресуда.

НЕГАТИВНА ПРАКТИКА

1. Закажување на главен претрес пред правосилноста на обвинителниот акт.
Судот закажал главен претрес за одредена дата и време и на истиот ги поканил сите по обвинението. Пред отпочнувањето на главниот претрес обвинетиот барал одлагање на главниот претрес и доставување на обвинителен акт. Претресот е одложен, направени се непотребни трошоци.

2. Закажување на повеќе главни претреси во ист ден и час.

Судот закажал три главни претреса во ист ден и час. Сите поканети навремено се јавиле во судот во денот и часот кога биле закажани претресите. Судот отпочнал со едниот претрес, а останатите странки по неколку часа непотребно чекале и престојувале во судот.

3. Судот одржал главен претрес.

Но по завршеното советување и гласање не ја изрекол и објавил пресудата. Странките добиле писмено изготвена пресуда по истекот на 30 дена од завршување на главниот претрес, сомневајќи се во судот дека може некој да влијае врз истиот.

Пресуда

Ако судот во текот на советувањето или судијата поединец по заклучувањето на главниот претрес не најде дека треба повторно да се отвори главен претрес, заради дополние на постапката или разјаснување на одделни прашања, ќе изрече пресуда.

Пресудата се изрекува и јавно се објавува ВО ИМЕТО НА ГРАЃАНИТЕ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА. Пресудата може да се однесува само на лицето кое е обвинето и само на делото што е предмет на обвинението содржано во поднесениот, односно на главниот претрес изменетото или проширено обвинение.

Судот не е врзан за предлозите на тужителот во поглед на правната оценка на делото. Судот ја заснова

пресудата само врз факти и докази што се изведуваат на главен претрес.

Изрекување на пресуда

Судот е должен пресудата да ја изрече и објави во рок од три дена по завршувањето на главниот претрес.

Судот може да изрече: осудителна, ослободителна и одбивателна пресуда.

Пресуда со кое се одбива обвинението, судот ќе изрече и објави ако:

- » за пресудување судот не е вистински надлежен;
- » постапката е водена без барање на овластен тужител;
- » тужителот од започнувањето, па до завршувањето на главниот претрес се откажал од обвинението, а оштетниот не го преземал кривичниот прогон;
- » немало потребен предлог, одобрение или ако надлежниот државен орган се откажал од предлогот, односно одобрението или пак оштетениот се откажал од предлогот;
- » обвинетиот за истото дело е веќе правосилно осуден, ослободен од обвинението или постапката против него е правосилно завршена со решение; или,
- » обвинетиот со акт на амнестија или помилување е ослободен од гонењето или кривично гонење не може да се преземе поради застареност или ако постојат други околности што го спречуваат кривичното гонење.

Пресуда со кое обвинетиот се ослободува од обвинение судот ќе изрече и ќе објави ако:

- » делото за кое се обвинува не е кривично дело според Законот;
- » има околности што ја исклучуваат кривичната одговорност;
- » не е докажано дека обвинетиот го сторил делото за кое се обвинува.

Пресуда со кое обвинетиот се огласува за виновен, судот ќе изрече и објави ако од изведените докази се утврди дека истиот го има извршено кривичното дело.

Одмерување на казна во случај на семејно насилство

Имајќи предвид дека кривичните дела од областа на семејното насилство се предвидени со најновите измени на КЗ, судот не може да се пофали дека има изградена соодветна казнена политика. По однос на кривичните дела од областа на семејното насилство за кои е предвидена казна затвор над три години, може да се каже дека судот сепак во најголем број случаи се одлучува и изрекува ефективна казна затвор. Ваквата практика на судот не се однесува и за кривичните дела од оваа област, за кои е предвидено казна затвор до три години. Овде судот најчесто се одлучува да изрече алтернативна мерка - условна осуда. Со ваквото изрекување на алтернативна мерка за насилникот судот како да го толерира извршувањето на психичкото насилство и во голема мера и физичкото насилство - доколку на жртвата на семејно насилство ѝ се нанесени телесни повреди. Ваквата нега-

тивна практика од страна на судот веднаш треба да биде напуштена бидејќи судот кон насилниците не треба да има никаква толеранција, а со самото тоа судот ќе упати јасна порака кон нив дека за извршување на семејно насилство нема толеранција и какво било оправдување.

Местото и улогата на алтернативните мерки во казнување на сторителите на семејно насилство - условна осуда

Условната осуда за сторителот на семејното насилство - насилникот може да се изрече кога на насилникот му е утврдена казна затвор во траење до 2 години или парична казна. При одлучувањето дали на насилникот ќе му се изрече условна осуда, судот посебно треба да внимава за целта на условната осуда. Судот посебно ќе ги земе предвид личноста на сторителот, дали претходно се јавувал како сторител на кривично дело од областа на семејното насилство, неговото однесување по извршеното кривично дело, степенот на кривичната одговорност и други околности по кои е сторено кривичното дело.

Целта на условната осуда како алтернативна мерка е кон кривично одговорен сторител од доменот на семејното насилство да не се примени казна за полесни дела кога тоа не е нужно заради кривичноправна заштита и кога може да се очекува дека целта на казнувањето на насилникот може да се оствари со предупредување, со закана за казна или со мерки на помош и надзор на однесување на насилникот на слобода.

Со условната осуда на насилникот на семејното насилство, судот му ја утврдува казната и истовремено

определува дека таа нема да се изврши ако осудениот - насилникот за времето што ќе го определи судот, а кое не може да биде пократко од една, ниту пак подолго од пет години, не стори ново кривично дело.

Судот може во условната осуда да определи дека казната ќе се изврши и ако осудениот во определен рок не ја надомести штетата што ја предизвикал со кривичното дело или не ги исполнил другите обврски предвидени во кривичноправните одредби. Рокот за исполнување на тие обврски го утврдува судот во рамките на провереното време за проверување. Мерките за безбедност изречени со условната осуда се извршуваат.

Судот ќе ја отповика условната осуда ако осудениот - насилникот, во времето на проверување стори едно или повеќе кривични дела за кое е изречена казна затвор од две години или во подолго траење. Ако во времето на проверување - насилникот стори едно или повеќе кривични дела за кои е изречена казна затвор во траење од 2 години или парична казна, судот откако ќе ги оцени сите околности што се однесуваат на сторените кривични дела или на сторителот, а посебно сродноста на сторените кривични дела, побудите од кои се сторени, ќе одлучи дали ќе ја отповика условната осуда. Ако судот ја отповика условната осуда, судот ќе изрече единствена казна и за порано стореното и за новото кривично дело, земајќи ја казната од отповиканата условна осуда како утврдена. Ако судот не ја отповика условната осуда може за новото сторено кривично дело да изрече условна осуда или казна.

Судот ќе ја отповикува условната осуда ако по нејзиното изрекување утврди дека осудениот извршил кривично дело пред да биде условно осуден и ако оцени дека не би имало основа за изрекување на условна осуда да се знаело за тоа дело. Ако со условната осуда на насилникот му е определена обврска, а тој не ја исполни таа обврска во рокот определен во пресудата, судот може во рамките во времето на проверување да го продолжи рокот за исполнување на обврската или да ја отповика условната осуда и да ја изрече казната што е утврдена во условната осуда. Ако судот утврди дека насилникот од оправдани причини не може да ја исполни поставената обврска, ќе го ослободи од исполнување од таа обврска или ќе ја замени со друга обврска предвидена во Законот.

Условната осуда може да се отповика во текот на времето за проверување. Ако насилникот во тоа време сторил ново кривично дело што повлекува отповикување на условната осуда, а тоа со пресудата е утврдено дури по истекот на времето на проверување, условната осуда може да се отповика најдоцна во рок од 1 година, од денот кога изминало времето за проверување.

Судот на насилникот при изрекување на условната осуда може да му ги наложи следните обврски: прифаќање на вработување што одговара на способностите и склоноста на осудениот; извршување на обврски за издржување на семејството; подигање на децата и други семејни обврски; овозможување увид и совети во врска со распоредувањето и трошењето на средствата од плата и други приходи што ги остварува; непосетување

на определени видови локали или други места каде што се точи алкохол и друг вид пијалак или игри на среќа; забрана на употреба на алкохолни пијалаци, дроги и други психотропни супстанции; користење на слободно време според оценка на социјалниот орган; одбегнување и недружење на лица кои негативно влијаат на насилникот; продолжување на лекување или социјална рехабилитација во специјализирани установи.

Надзорот за спроведување на претходно наведените мерки го вршат органите за социјална работа.

НЕГАТИВНА ПРАКТИКА

1. Н.Н. лице е огласено за виновно за сторено кривично дело чл.130 ст.2 од КЗ, Судот му изрекол условна осуда со која му е утврдена казна затвор во траење од 3 месеци, чие извршување е одложено условно во рок од 1 година, доколку за време на рокот на проверување не стори ново кривично дело.

Истото Н.Н. лице, за време на рокот на проверување, врши две кривични дела чл.130 ст.2 од кои едното кон истата жртва како од претходниот случај, а другото кон друг член на заедничкото домаќинство, за кои судот го огласил за виновен.

Судот наместо за новите две извршени кривични дела од чл.130 ст.2 до КЗ да му утврди ефективни поединечни казни затвор, а утврдената казна затвор со условната осуда изречена со првата пресуда да ја смета како утврдена и кон обвинетиот за сите три кривични дела по чл.130 ст.2 од КЗ да изрече единствена ефективна

казна затвор, кон обвинетиот повторно изрекол условна осуда.

2. Н.Н. насилник на својата сопруга ѝ нанесува тешка телесна повреда, поради што е огласен за виновен за кривично дело „Тешка телесна повреда“ чл.131 ст.2 од КЗ. Судот му изрекол условна осуда со тоа што му утврдил казна затвор во траење од 10 месеци, чие извршување е одложено условно во рок од 1 година, доколку за време на рокот на проверување не стори ново кривично дело.

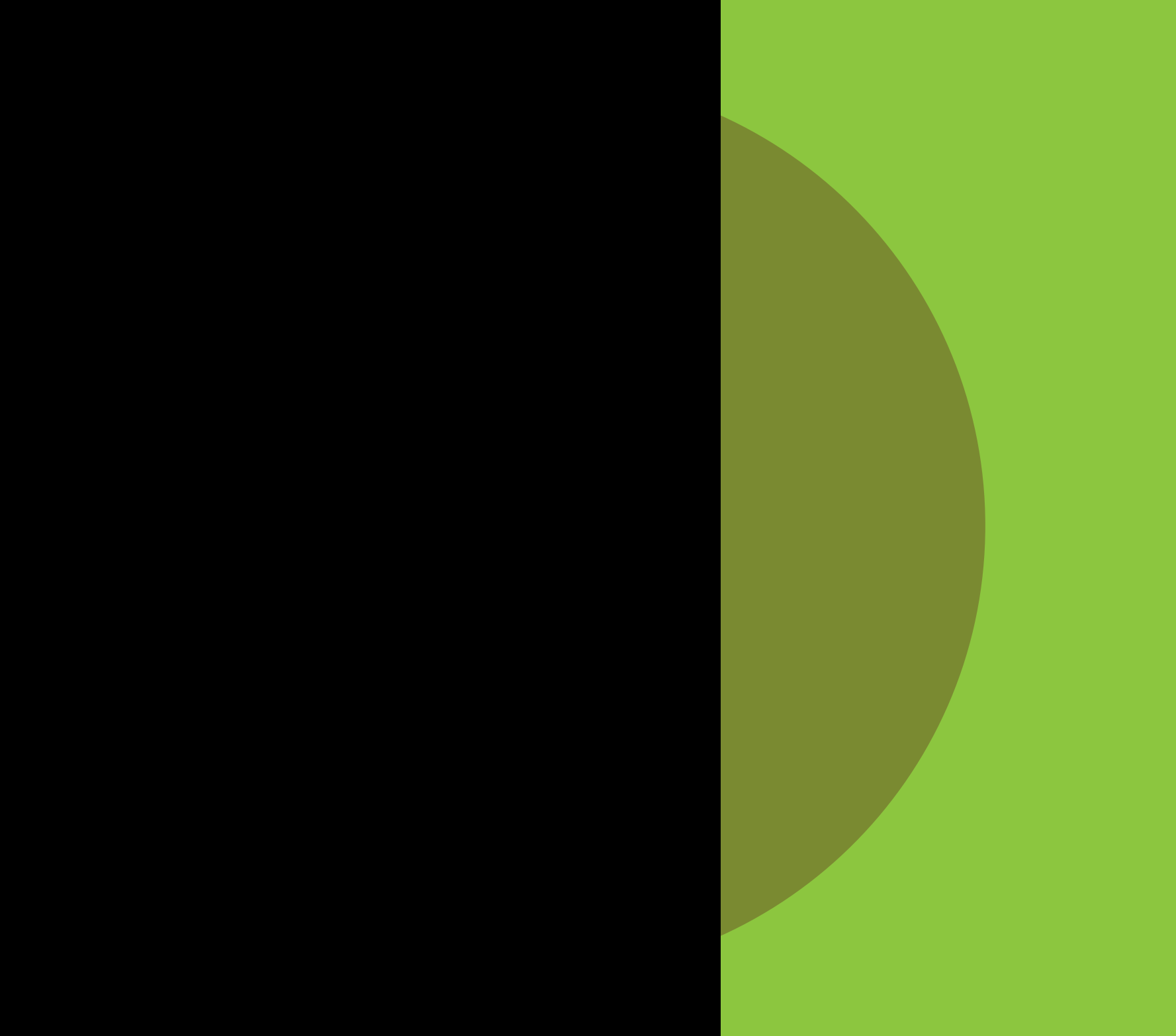
Истиот Н.Н. насилник кон истата жртва на семејното насилство во рок од шест месеци, сторува кривично дело силување од чл.186 ст.1 од КЗ, за кое судот го огласил за виновен за кривично дело „силување“ од чл.186 ст.1 од КЗ и повторно му изрекол условна осуда, утврдувајќи му казна затвор во траење од 10 месеци, чие извршување е одложено условно во рок од 2 години, доколку за време на рокот не стори ново кривично дело, со образложение дека насилникот и жртвата на семејно насилство продолжиле да живеат во брачна заедница и имат две малолетни деца, а жртвата на семејно насилство - мајката е невработена и доколку обвинетиот биде осуден на ефективна казна затвор би се довело во прашање издржувањето на двете малолетни деца.

Судот имајќи ја предвид личноста на обвинетиот и сторените кривични дела, установил негативна практика со повторно изрекување на условна осуда кон насилникот.

ПОЗИТИВНА ПРАКТИКА

1. Н.Н. лице е осудено за кривично дело „Телесна повреда“ чл.130 ст.2 од КЗ. Истиот насилник за време од 3 месеци кон истата жртва на семејното насилство сторува кривично дело „Загрозување на сигурноста“ чл.144 ст.2 од КЗ. Судот постапувајќи по обвинението против насилникот, истиот го огласил за виновен за истото кривично дело и кон насилникот утврдил ефективна казна затвор во траење од 10 месеца. Утврдената казна затвор за насилникот за кривично дело од чл.130 ст.2 ја земал како утврдена. За насилникот изрекол единствена казна затвор во траење од 1 година.

2. Н.Н. лице огласено за виновно за сторено кривично дело „Телесна повреда“ чл.130 ст.2 од КЗ и му е изречена условна осуда. Судот за стореното кривично дело на насилникот му утврдил казна затвор во траење од 5 месеца. Извршувањето на казната затвор го одложил условно во рок од 2 години доколку обвинетиот не стори ново кривично дело и доколку престане да конзумира алкохол. Насилникот продолжил со конзумирањето на алкохол и почесто го нарушувал јавниот ред и мир. Судот откако ја констаирал таквата состојба, по предлог на надлежното јавно обвинителство, ја отповикал изречената условна осуда, осудувајќи го обвинетиот за стореното кривично дело од чл.13 ст.2 од КЗ, на ефективна казна затвор во траење од 5 месеца.

ДОДАТОК 1

ОСТАНАТИ КРИВИЧНИ ДЕЛА ПОД КОИ МОЖАТ ДА СЕ ПОДВЕДАТ СЛУЧАИ НА СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО

Кривични дела против животот и телото

- ▶ Наведување на самоубиство и помагање во самоубиство чл.128 од КЗ
- ▶ Противправно прекинување на бременост чл.129 од КЗ
- ▶ Загрозување со опасно орудие при тепачка или караница чл.133 од КЗ
- ▶ Изложување на опасност чл.134 од КЗ
- ▶ Напуштање на немоќно лице чл.135 од КЗ
- ▶ Неукажување помош чл.136 од КЗ

Кривични дела против изборите и гласањето

- ▶ Повреда на слободата на определување на избирачите чл.160 од КЗ
- ▶ Злоупотреба на избирачкото право чл.161 од КЗ

Кривични дела против честа и угледот

- ▶ Навреда чл.173 од КЗ
- ▶ Клевета чл.172 од КЗ

Кривични дела против слободата и половиот морал

- ▶ Обљуба врз немоќно лице чл.187 од КЗ
- ▶ Задоволување на полови страсти пред друг чл.190 од КЗ
- ▶ Подведување или овозможување полово дејствие чл.192 од КЗ
- ▶ Прикажување на порнографски материјали на дете чл.193 од КЗ

Кривични дела против бракот, семејството и младината

- ▶ Вонбрачно живеење со малолетно лице чл.197 од КЗ
- ▶ Напуштење немоќно дете чл.200 од КЗ
- ▶ Запуштање и малтретирање на малолетно лице чл.201 од КЗ
- ▶ Повреда на семејните обврски чл.203 од КЗ

ДОДАТОК 2

ПОТРЕБЕН ДОКАЗЕН МАТЕРИЈАЛ

КРИВИЧНИ ДЕЛА ПРОТИВ СЛОБОДИТЕ И ПРАВАТА НА ЧОВЕКОТ И ГРАЃАНИНОТ

Присилба, Член 139

(1) Тој што со сила или со сериозна закана ќе присили друг да стори или да не стори или да трпи нешто, ќе се казни со парична казна или со затвор до една година.

(2) Ако делото од став 1 е сторено при вршење на семејно насилство, сторителот ќе се казни со затвор од шест месеци до три години.

(3) Ако делото од став 1 го стори службено лице во вршење на службата, ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години.

(4) Гонењето за делото од став 1 се презема по приватна тужба.

Кај присилбата по однос на начините на извршување утврдени беа и докази со кои може да се поткрепи поднесувањето на кривичната пријава, односно:

- » кога е направена со сторување, тоа подразбира потпишување на одреден документ при што се обезбедува во оригинал или пак заверена фотокопија на нотар;
- » кога е дадена изјава пред нотар или пак во судска постапка (на пример, да се откаже од одреден имот итн);
- » пропуштање - подразбира да се пропушти преземањето на некое дејствие (на пример пропуштање на рокот за утврдување на татковство, оспорување на татковство итн.);
- » битно е да се пропушти рок во однос на дејствието (распит на оштетената и би се испитувало средството за извршување)
- » трпење, секое нарушување на телото до квалификација на телесна повреда, како на пример шишање, скубење,

фарбање итн. За да се обезбеди да се земе изјава на оштетената и се изготвува фотодокументација.

Покрај сите овие докази, потребен е и наод и мислење од стручен тим од ЦСР за сите видови на психолошко насилство. Пожелно е тој да се достави во времетраење од 30 дена од случувањето на настанот, односно пријавата на делото.

Противправно лишување од слобода, Член 140

(1) Тој што друг противправно ќе затвори, ќе го држи затворен или на друг начин ќе му ја одземе или ограничи слободата на движење, ќе се казни со **парична казна или со затвор до една година.**

(2) Ако делото од став 1 е сторено при вршење на семејно насилство, сторителот ќе се казни со **затвор од шест месеци до три години.**

(3) Обидот се казува.

(4) Ако противправното лишување од слобода го стори службено лице со злоупотреба на службената положба или овластување, ќе се казни со **затвор од шест месеци до пет години.**

(5) Ако противправното лишување од слобода траело подолго од 30 дена или е вршено на свиреп начин или ако на лицето противправно лишено од слобода поради тоа тешко му е нарушено здравјето или настапиле други тешки последици, сторителот ќе се казни со **затвор од една до пет години.**

(6) Ако лицето противправно лишено од слобода поради тоа го загубило животот, сторителот ќе се казни со затвор **најмалку четири години.**

Кај ова кривично дело поединечно беа разгледувани начините на извршување и притоа беа утврдени доказите кои можат да послужат кон нивно докажување. Имено:

- » кога ова кривично дело е сторено преку затворање и држење затворен, потребни се вербални докази кои ќе докажат посредно дека лицето било држено затворено, како што е, на пример, неговото отсуство од работа итн.;
- » кога тоа е сторено со влевање на страв или закана за одземање на слободата на движење, исто така, се обезбедува вербален исказ од страна на сведоци;
- » и кога ова кривично дело се извршува со фактичко ограничување на движењето, како што се: одземање на помагала за движење, врзување на некое лице, негово заклучување во просторија итн., за докажување потребен е вербален исказ на сведоци. Но, исто така потребен е и материјален доказ за фактичкото ограничување;
- » кога кривичното дело е сторено во потешок облик, подразбира негово сторување на свиреп и нехуман начин (на пример: одредено лице е врзано и во времето додека му е ограничено правото на движење и слобода не му се дава храна, вода итн.). Притоа, кривичното дело треба да предизвика тешко нарушување на здравјето или држењето затворен треба да биде во времетраење од 30 дена. Во овој случај потребни се материјални докази кои тоа го докажуваат и доказ дека

лицето користело терапија, односно било на лекување како резултат на ограничувањето на движењето.

Во последниот случај, односно кога делото е сторено во неговиот потешок облик, тогаш кривичната постапка не се води во скратен облик. Кога ова кривично дело е извршено во сите останати облици (освен потешкиот облик), тогаш се води скратена кривична постапка. Скратената кривична постапка се води во случаи кога во постапката пред суд што суди во прв степен се суди за кривични дела за кои како главна казна е пропишана парична казна или затвор до три години.

Загрозување на сигурноста, Член 144

(1) Тој што ќе ја загрози сигурноста на друг со сериозна закана дека ќе нападне врз неговиот живот или тело или животот или телото на нему блиско лице, ќе се казни со парична казна или со затвор до шест месеци.

(2) Тој што ќе го стори делото од став 1 при вршење на семејно насилство ќе се казни со затвор од три месеци до три години.

(3) Со казната од став 2 ќе се казни тој што делото од став 1 ќе го стори спрема службено лице во вршењето на службата или спрема повеќе лица.

(4) Тој што по пат на информатички систем ќе се закани дека ќе стори кривично дело за кое е пропишана казна затвор од пет години или потешка казна против некое лице поради неговата припадност кон определена национална, етничка или расна група или верска определба, ќе се казни со казна затвор од една до пет години.

Во дејствијата на извршување под ова кривично дело влегуваат сите оние кои имаат за цел да предизвикаат нарушување на психичкиот мир и чувството на спокојство преку закана. Судската практика е единствена во становиштето дека загрозување постои секогаш кога сторителот има во раце оружје, опасно орудие или друго средство кое е подобно да го реализира злото со кое се заканува и преку серозна вербална закана што не мора да биде придружена со демонстрација на такви средства.

За докажување на поединечните дејствија на извршување потребни се вербални докази (искаж на сведоци) и доколку е потребно и лекарско уверение за утврдување на состојбата на оштетената (матичен лекар или специјалист). Доколку психолошкото насилство резултира со нарушување на здравјето, тогаш се третира како телесна повреда кога е потребна и обезбедување на медицинска документација.

Доколку дејствијата на извршување не можат да се подведат под некое од кривичните дела од областа на психолошкото насилство, тогаш треба оштетените да се упатат да побараат заштита преку привремените мерки за заштита.

КРИВИЧНИ ДЕЛА ПРОТИВ ЖИВОТОТ И ТЕЛОТО

Убиство, Член 123

- (1) Тој што друг ќе лиши од живот, ќе се казни со затвор од најмалку пет години.
- (2) Со затвор од најмалку десет години или со доживотен затвор ќе се казни тој што:
 - 1) друг ќе лиши од живот на свиреп или подмолен начин;
 - 2) друг ќе лиши од живот при вршење на семејно насилство;
 - 3) друг ќе лиши од живот и притоа со умисла ќе го доведе во опасност животот на уште некое лице;
 - 4) друг ќе лиши од живот од користољубие, заради извршување или прикривање на друго кривично дело, од безобсирна одмазда или од други ниски побуди;
 - 5) друг ќе лиши од живот по порачка;
 - 6) ќе лиши од живот женско лице за кое знае дека е бремено или малолетно лице; и
 - 7) ќе лиши од живот судија, јавен обвинител или адвокат, при вршењето на неговата функција, односно дејност или службено или воено лице при вршењето на работите на јавната или државната безбедност или на должноста чување на јавниот ред, фаќање на сторител на кривично дело или чување на лице лишено од слобода.
- (3) Со затвор од најмалку десет години или со доживотен затвор ќе се казни тој кој со умисла ќе лиши од живот

две или повеќе лица за кои претходно не му било судено, освен ако не се работи за кривични дела од член 9 став (3), член 10 став (3) и членовите 124, 125 и 127.

Покрај основните докази кои се обезбедуваат за класичното дело убиство, потребно е обезбедување на докази поврзани со претходното постоење на семејното насилство. Овде спаѓаат следните докази:

а) поднесоци и пријавени настани во врска со семејното насилство:

Кривични пријави, прекршочни пријави и поплаки.

б) искази (изјави) од сведоци:

Членови на семејството, родители, пријатели, комшии - лица кои можат да бидат запознаени со состојбите во семејството.

в) извештај од ЦСР:

Доколку полицијата го нема евидентирано случајот во сопствената евиденција (поднесоци и пријавени настани во врска со семејното насилство), тогаш се бара извештај од ЦСР да се види дали кај нив претходно е пријавен случајот. **Тешкотија:** имаше дискусија за тоа дали секогаш покрај првите два вида докази да се бара и извештај од ЦСР ако се има предвид ненавремениот одговор од страна на оваа институција. Се заклучи дека доколку случајот е евидентиран како пријавен во полиција тогаш не е неопходно да се бара наведениот извештај од ЦСР. Или, да се оди со постоечките докази и да не се чека на

извештајот од ЦСР, односно истиот дополнително да биде доставен во понатамошната постапка по поднесувањето на кривичната пријава од страна на полицијата.

Убиство на миг, Член 125

Тој што друг ќе лиши од живот на миг, доведен без своја вина во состојба на силна раздразнетост со напад или со тешко навредување или како последица на семејно насилство од страна на убиениот, ќе се казни со **затвор од една до пет години**.

Доказите кои се потребни да бидат обезбедени за класичното дело убиство на миг се обезбедуваат и во овој случај, но во насока на олеснителна околност за сторителот (претходно жртва на семејно насилство).

Телесна повреда, Член 130

(1) Тој што друг телесно ќе го повреди или ќе му го наруши здравјето, ќе се казни со парична казна или со **затвор до три години**.

(2) Тој што ќе го стори делото од став 1 како при вршење на семејно насилство, ќе се казни со **затвор од шест месеци до три години**.

(3) Судот може на сторителот на делото од став 1 да му изрече **судска опомена** ако бил предизвикан со особено навредливо или грубо однесување на оштетениот.

(4) Гонењето за делото од став 1 се презема по приватна тужба, а за ставот 2 по предлог.

Потребни докази:

а) лекарска белешка (каква било, со печат на институцијата и потпис од лекарот/ката);

б) фотографии направени од полиција (директен доказ) или фотографии направени од самата жртва (индиректен доказ);

в) записник за примање кривична пријава (волја на жртвата за кривично гонење на сторителот - предлог за иницирање на кривична пријава).

Неопходно е жртвата да потпише записник за примање кривична пријава, што, всушност, претставува предлог за поднесување на кривична пријава. По ова се оди кон обезбедување на наведените докази. **Тешкотија:** најчесто жртвите не сакаат да дадат согласност за иницирање кривична постапка (сакаат само насилникот да се предупреди). Во тој случај во полиција случајот го евидентираат како поплака и го повикуваат насилникот при што писмено го предупредуваат. Доколку истиот не се јави на поканата, не постои механизам (законска основа) за задолжително доаѓање, при што нема можност за негово предупредување. **Дискусија:** Имаше дискусија за тоа дали полицијата може да побара од судот наредба за повикување доколку насилникот не се јавува на поканата. Беше утврдено дека нема законска основа за такво нешто.

Не е неопходно постоењето на лекарско уверение во посебна форма, доволно е да се обезбеди обична лекарска белешка или исказ од лекар каде што се констатира повредата.

Тешка телесна повреда, Член 131

(1) Тој што друг тешко телесно ќе го повреди или здравјето тешко ќе му го наруши, ќе се казни со **затвор од шест месеци до пет години**.

(2) Тој што ќе го стори делото од став 1 како при вршење на семејно насилство, ќе се казни со **затвор од една до пет години**.

(3) Тој што друг тешко телесно ќе го повреди или здравјето тешко ќе му го наруши и поради тоа ќе биде доведен во опасност животот на повредениот или ќе му биде уништен или трајно и во значителна мера ослабен некој важен дел од телото или некој важен орган или ќе биде предизвикана трајна неспособност за работа воопшто или за работата за која е оспособен или трајно и тешко ќе му биде нарушено неговото здравје или ќе биде нагрден, ќе се казни со **затвор од една до десет години**.

(4) Ако поради тешката телесна повреда од ставовите 1, 2 и 3 повредениот ќе умре, сторителот ќе се казни со **затвор најмалку една година**.

(5) Тој што делото од ставовите 1 и 2 ќе го стори од небрежност, ќе се казни со **парична казна или со затвор до три години**.

(6) Тој што делото ќе го стори на миг, доведен без своја вина во состојба на силна раздразнетост со напад или со тешко навредување или како последица на семејно насилство од страна на повредениот, ќе се казни за делото од ставовите 1 и 2 со **парична казна или со затвор до три години**, а за делото од ставовите 3 и 4 со **затвор од една до пет години**.

Потребни докази:

- а) лекарска белешка (каква било, со печат на институцијата и потпис од лекарот/ката);
- б) фотографии направени од полиција (директен доказ) или фотографии направени од самата жртва (индиректен доказ);
- в) записник за примање кривична пријава (волја на жртвата за кривично гонење на сторителот - предлог за иницирање на кривична пријава).

Во однос на иницирањето на ова кривично дело, полицијата ги обезбедува истите докази како и кај телесната повреда. Иако се работи за кривично дело кое се иницира по службена должност и овде се бара жртвата да потпише записник за примање на кривична пријава. Првичната квалификација на делото зависи од лекарот/ката. Во практиката се случува полиција да иницира кривична пријава за телесна повреда, а понатаму во постапката делото да се преквалификува како тешка телесна повреда. Истото се однесува за поднесените приватни тужби. Карактеристично е тоа што дури и кај тешката телесна повреда која се иницира по службена должност жртвата може во текот на постапката да ја повлече или да ја смени својата првична изјава.

Неопходно е жртвата да има здравствени картони за обезбедување на потврда/белешка од страна на лекарот. Доколку ги нема, полицијата го контактира ЦСР. Во овие случаи кога лекарот/ката нема да издаде лекарска белешка/потврда поради немање на здравствено осигурување, тогаш истиот/та се повикува како сведок.

Општи забелешки и дискусии во врска со физичките облици на семејно насилство

На средбата во однос на иницирањето на одделните кривични дела беше дискутирано за поднесувањето на предлог (белешка) од страна на полицијата до ЈО

(директно кај итните постапки) или истражен судија со цел сослушување на жртвата на семејно насилство пред иницирањето на кривичната пријава (член 159 ЗКП). Исказот обезбеден на ваков начин претставува меродавен доказ и со ова се обезбедува одбегнување на секундарна виктимизација на жртвата.

ДА СЕ ПОЈАСНИ: Исто така, предмет на дискусија беше и член 188 од ЗКП кој се однесува на определување на забрана од страна на судот за посета на одредено место, забрана за приближување или воспоставување односно одржување контакти или врски со одредени лица.

КРИВИЧНИ ДЕЛА ПРОТИВ ПОЛОВАТА СЛОБОДА И ПОЛОВИОТ МОРАЛ

Силување, Член 186

(1) Тој што друг со употреба на сила или закана дека непосредно ќе нападне врз неговиот живот или тело или врз животот или телото на нему блиско лице, ќе го присили на обљуба, ќе се казни со затвор од една до десет години.

(2) Ако поради делото од став 1 настапила тешка телесна повреда, смрт или други тешки последици или делото е сторено од страна на повеќе лица или на особено суров или понижувачки начин, сторителот ќе се казни со затвор од најмалку четири години.

(3) Тој што друг ќе присили на обљуба со сериозна закана дека за него или за нему блиско лице ќе открие нешто што би му наштетило на неговата чест и углед или дека ќе предизвика друго тешко зло, ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години.

(4) Тој што во случаите од ставовите 1, 2 и 3 ќе изврши само друго полово дејствие, ќе се казни за делото од став 1 со затвор од шест месеци до пет години, за делото од став 2 со затвор од една до десет години, а за делото од став 3 со затвор од три месеци до три години.

Најголема тешкотија во однос на поднесувањето на кривичната пријава во врска со силувањето претставува докажувањето на сериозниот и траен отпор на жртвата/оштетената. Во случај кога постојат видливи траги на употребена сила, односно надворешна манифестација, тогаш тие се докажуваат со издаден документ од извршен телесен преглед на жртвата. Доколку не постои надворешна манифестација, во прилог на пријавата се поднесува изјавата на жртвата/оштетената.

Покрај телесниот преглед и во двата случаи се врши и гинеколошки преглед за докажување на обљубата.

Дискусија: во поглед на извршување на гинеколошкиот преглед постоеше различна практика во однос на тоа кој може да го изврши овој преглед. Имено, во Скопје тоа исклучиво го прави Судска медицина, каде што цената на еден гинеколошки преглед изнесува 18 000 МКД а заедно со извршениот телесен преглед изнесува 35 000 МКД. Во Скопје, доколку не се изврши овој преглед од Судска медицина, тогаш истиот постои практика да се изврши конзилијарно од страна на тројца гинеколози. За разлика од практиката во Скопје, во Куманово, на пример, доволно е еден гинеколог да изврши преглед на жртвата/оштетената.

Во случај кога извршувањето на гинеколошкиот преглед го бара МВР, тогаш тие ги поднесуваат тие трошоци, при што потпис за поднесување на вакво барање даваат раководителите (началници, командири на полициски станици). Доколку тие не одобрат поднесување на вакво барање за вршење на телесен и гинеколошки преглед,

тогаш во консултација со истражен судија бараат тој да го потпише барањето.

Препорака: *Како најдобар природ кон вршењето на гинеколошкиот преглед е неговото вршење од страна на 3 гинеколози (конзилијарно мислење). Ова дотолку повеќе што во секое време може да се свикаат (соберат) 3 гинеколози за да го извршат прегледот веднаш по доставеното барање.*

Во текот на кривичната постапка, а во отсуство на докази за сериозноста и трајноста на отпорот, се бара психијатриско вештачење со кое се утврдува дали постапките на обвинетиот може да предизвикаат блокирање на одбранбениот систем на жртвата, односно истата да не може да даде сериозен и траен отпор.

Во случај да не може да се докаже сериозниот и траен отпор на жртвата/оштетената, а кај неа има видливи повреди, тогаш се поднесува пријава за телесна повреда. Во случај, пак, на несакан сексуален однос во случаи на семејно насилство каде исто така нема докази за сериозен и траен отпор, се поднесуваат пријави за присилба.

По однос на друго полово дејствие беше кажано дека тоа многу ретко се случува. Досега нема богато искуство во однос на процесуирање на пријави и постапки по оваа основа. Кон ова придонесува и фактот што овие видови на кривични дела често се пријавуваат 2-3 дена или подоцна од случување на настанот, што подразбира неможност за прибирање на валидни докази. Ако жртвата се доверила на некој друг, тогаш тоа лице може да се јави во улога на сведок.

Препорака: Да се даде апел за пријавување на овие кривични дела веднаш по случувањето без уништување на доказите.

Обљуба врз немоќно лице, Член 187

(1) Тој што врз друг ќе изврши обљуба, злоупотребувајќи го душевното заболување, душевната растроеност, немоќта, заостанатиот душевен развој или друга состојба поради која тоа лице е неспособно за отпор, ќе се казни со **затвор од три месеци до пет години**.

(2) Ако поради делото од став 1 настапила тешка телесна повреда, смрт или друга тешка последица или делото е сторено од страна на повеќе лица, на особено суров или понижувачки начин, сторителот ќе се казни со **затвор од најмалку три години**.

(3) Тој што во случаите од ставовите 1 и 2 ќе изврши само друго полово дејство, ќе се казни за делото од став 1 со **затвор од три месеци до три години, а за делото од став 2 со затвор од една година до десет години**.

Кај поднесувањата на кривичната пријава за ова кривично дело се повторува постапката како кај силувањето по однос на обљубата.

Особено за поднесувањето на пријавата во овој случај е наодот и мислењето за психофизичката попреченост на лицето врз кое е извршена обљубата. Овој документ го бара МВР. Вообичаено се бара од родителите, законските застапници, семејството или институцијата во која се сместени овие лица. Со овој документ се потврдува или

утврдува категоризацијата на попреченоста, било да е таа од психичка или физичка природа. Доколку нема ваков документ, тогаш се бара негово изготвување од страна на ЦСР, судска психијатрија итн.

Во случај ако не постои можност за обезбедување на доказ или пак се работи за гранични случаи во кои не може прецизно да се категоризира попреченоста, тогаш се поднесува пријава по друга основа (силување итн.).

Полов напад врз дете, Член 188

(1) Тој што ќе изврши обљуба или друго полово дејствие врз дете, ќе се казни со **затвор од една до десет години**.

(2) За силување на дете или за друго полово дејствие врз дете со злоупотреба на неговото душевно заболување, душевна растроеност, немоќ, заостанат душевен развој или друга состојба поради која детето е неспособно за отпор, сторителот ќе се казни со **затвор од најмалку четири години**.

(3) Ако делото од ставовите 1 и 2 го изврши наставник, воспитувач, посвоител, старател, очув, лекар или друго лице со злоупотреба на својата положба или при вршење на семејно насилство ќе се казни со **затвор од најмалку пет години**.

(4) Ако поради делата од ставовите 1 и 2 настапила тешка телесна повреда, смрт или други тешки последици или делото е сторено од страна на повеќе лица или на особено суров или понижувачки начин, сторителот ќе се казни со **затвор од најмалку пет години**.

Посредување во вршење проституција, Член 191

Кај ова кривично дело, покрај стандардната постапка кај силувањето, се внимава на возрастната граница, односно објект на заштита е дете. Најголема дискусија побуди пријавувањето на половите дејствија кои кај ова кривично дело се третираат во поширока смисла на зборот, што значи дека опфаќаат и дејствија кои не подразбираат остварување на контакт со детето. МВР истакна дека досега немаат искуство со поднесување на вакви кривични пријави, но во дискусијата се утврди дека тоа можеби се случи во кои детето се јавува како активен субјект при побудувањето на половите страсти на извршителот (гледање на детето, да му се нареди да облече одредена облека, да му се нареди да игра одреден танц итн.).

Се заклучи дека доколку во коментарот не е наведено што прецизно опфаќа ова кривично дело тогаш треба и ние широко да го толкуваме.

Доминантна е практиката на поднесување на кривични пријави за друго полово дејствие во кои исклучиво постои контакт со детето. Заедничкото работење со ЦСР се истакна како суштествено во навременото и ефикасното постапување во овие случаи. Извештајот кој при тоа се изработува од страна на ЦСР се приложува кон изготвената кривична пријава. Во случај ЦСР да не се отповика на барањето на МВР, обвинителството бара нивно постапување по случајот.

Неработењето на ЦСР во попладневните часови, односно непостоењето на дежурни дополнително ја отежнува постапката.

(1) Тој што врбува, наведува, поттикнува или намамува лица на проституција или тој што на кој и да е начин учествува во предавање на лице на друг заради вршење проституција, ќе се казни со **затвор од шест месеци до пет години**.

(2) Тој што заради заработувачка му овозможува на друг користење на сексуални услуги, ќе се казни со парична казна или со **затвор до една година**.

(3) Тој што заради заработувачка со сила или со сериозна закана за употреба на сила ќе присили или со измама ќе наведе друго лице на давање сексуални услуги, ќе се казни со **затвор од шест месеци до пет години**.

(4) Ако делото од ставовите 1, 2 и 3 е сторено со малолетно лице, сторителот ќе се казни со **затвор од шест месеци до пет години**.

(5) Ако делото од ставовите 1, 2 и 3 е сторено со дете, сторителот ќе се казни со **затвор од една до пет години**.

(6) Тој што организира вршење на делата од ставовите 1 до 5 или делата ќе ги стори при вршење на семејно насилство, ќе се казни со **затвор од една до десет години**.

Како начини на извршување на ова кривично дело беа изделени:

» врбува, значи ја уценува со нешто или ѝ се заканува со нешто;

- » наведува во случај кога таа има создадено одлука, а тој само ѝ ја зацврстува;
- » поттикнува или намамува во случај кога нема создадено одлука, а тој придонесува кон нејзино формирање;
- » предавање на друг заради вршење на проституција.

Во врска со ова кривично дело немаше многу дискусија од едноставна причина што него го третира Одделението за организиран криминал при МВР, односно Отсекот за насилен криминал при СВР. Во помалите градови инспекторите за организиран криминал се задолжени да работат на насилен криминал, а со тоа и на третирање на ова кривично дело.

За процесот на изготовка на прирачник ќе побараме помош од некој од надлежните да ни ја појасни сегашната практика во врска со постапувањето за овие кривични дела.

КОРИСТЕНИ ПРАВНИ ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Користени правни извори

1. Кривичен законик на Република Македонија, Службен весник бр.19/04;
2. Закон за кривична постапка, Службен весник бр.15/05;
3. Закон за семејство, Службен весник бр.38/04,83/04 и 33/06;
4. Закон за социјална заштита, Службен весник бр.21/06;
5. Закон за парнична постапка, Службен весник бр.79/05;
6. Закон за извршување, Службен весник бр.35/05.

Користена литература

1. Конвенција за елиминирање на сите форми на дискриминација врз жените на ОН;
2. Препорака бр.19 на Конвенција за елиминирање на сите форми на дискриминација врз жените на ОН-Насилство врз жените;
3. Студија „Живот во сенка“, 2007 - Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените на Република Македонија-ЕСЕ;
4. Н. Рот, Основи социјалне психологије, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1989;
5. Mullender i Morley, 1994;
6. Rath i Jarratt, 1990;
7. Насиље над женом у обитељу-2. допунјено изд.-Загреб: Друштво за психолошка помоќ, 2004;
8. Domestic Violence-Students Manual: 2002 Open Society Institute.

CIP